

In pyama

Ferdinand Langen

bron

Ferdinand Langen, *In pyama*. Meulenhoff, Amsterdam 1946

Zie voor verantwoording: http://www.dbnl.org/tekst/lang016inpi01_01/colofon.php

© 2018 dbnl / erven Ferdinand Langen

Voor Ab Visser

Kindermaten

Grint en teer

Ik zag Timmermans op het platte dak van de garage en ik verschool mij achter de gordijnen om hem te bespieden. Als ik Timmermans zag, probeerde ik altijd uit een verborgen hoek hem te begluren. Ik vertrouwde hem niet en ik hoopte hem nog eenmaal op heterdaad te kunnen betrappen, zoals ik dat reeds zovaak in mijn fantasieën had gedaan. Hij was mijn ergste vijand, erger dan de Gluiperd, zoals wij den parkwachter noemden, en erger ook dan mijn vader met zijn boze buien. Hij was steeds even vriendelijk en praatte altijd met mij wanneer hij mij zag. Ik wist daardoor nooit wanneer hij kwaad op mij was en er gevaar dreigde, wat ik wel kon weten bij den Gluiperd en mijn vader. Maar ondanks zijn vriendelijkheid deed hij talloze misdaden, in 't geniep, ik kwam er nooit achter wanneer hij ze deed. Des avonds echter in mijn bed, heb ik meermalen gemeend hem om ons huis te horen sluipen.

Op een morgen ontdekte ik, dat de tuin die achter ons huis lag en ook gedeeltelijk aan hem behoorde, afgeschut was met hoog gaas aan die zijde waar zij grensde aan het park. Ik was graag en veel in het park, waar ik in kleine, jonge bomen klom en mij in de bovenste takken zacht wiegde. Tegen etenstijd verscheen mijn moeder altijd achter in de tuin om mij te roepen. Wanneer ik dan haastig liep en zo uit het park in huis holde, was ik nog eerder aan tafel dan zij. Dat was een telkens terugkerende vreugde voor mij. Met de lippen stijf op elkaar en kaarsrecht voor mijn bord zittend, probeerde ik mijn jagende ademhaling te tomen. Het gelukte mij nooit geheel, want ik durfde ook niet tot het uiterste te gaan. Eén van de vele angsten van mijn jeugd was de angst eenmaal mijn adem te verliezen.

En dan het steeds opnieuw verbaasde gezicht van mijn moeder en de woorden: ‘Jij d'r al! Nou, dát is vlug!’ Die heerlijkheid wilde ik mij niet laten ontnemen. Het gaas zou mij een hele straat laten omlopen, maar ik maakte het bij de grond stuk en kroop er onder door.

Een andere keer was de wip die ik in de tuin had gemaakt verdwenen. Later vond ik de ton en de plank waaruit zij had bestaan in een hoek terug. Ik bouwde de wip opnieuw op, maar de volgende dag was zij weer weg. En dat spelletje herhaalde zich zo meerdere malen. Ik voelde intuïtief wie mijn medespeler was. Ik weet niet meer wie tenslotte triumfeerde, maar wel herinner ik mij nog dat mijn haat bitterder werd en de straffen die ik voor Timmermans uitdacht bloediger.

Ik haatte hem echter niet alleen, ik bewonderde hem tevens. Een merkwaardige mengeling van gevoelens, die mij niet bevreemde, niet verwarde, maar beangstigde. Eenmaal had ik hem gezien als een God, als den wrekenen God. Zijn armen hielden een bijl omhoog, die boven zijn hoofd flitste. Een vernietigende slag volgde. En weer ging de bijl omhoog en weer volgde de slag. Er brandde iets in de gesloten garage, soms stoven reeds gloeiende vonken door onze gang, lichtend rood in de begonnen avond. Met twee, drie slagen sloeg Timmermans het slot van de garagedeur stuk en bluste de brand. Toen de brandweer kwam, sloeg hij zich op zijn borst. Ik stond hem huiverend te bewonderen en door mijn dromen klonken de slagen nadien nog duizendmaal.

Des nachts was hij een reus, maar overdag liep hij schraal en slapjes langs ons huis. Zijn hoofd schuin omhoog, zijn mond getuit alsof hij altijd float (maar er kwam nimmer een toon over zijn lippen) en de jasmouwen slingerend aan zijn lijf als lege omhulsels waar de wind mee speelde.

Zijn gezicht was erg smal en altijd erg bleek en in zijn diepliggende oogkassen waren zijn ogen gevangen als wilde dieren in een kooi. Vaak fonkelden ze brutaal, soms waren ze vreemd indolent, maar dan school er altijd iets verraderlijks in.

Hij was eigenlijk een tragische verschijning, een slecht gebouwde man, doch des ondanks maakte hij altijd een vrolijke indruk. Hij was steeds druk bezig en had altijd haast, ook al was er niets te doen en bovendien bezat hij een opgewekte natuur, mijn vader mocht hem graag.

Zoals hij zich nu op het dak van de garage bewoog leek hij een uitgeteerde gierigaard, die op het punt staat zijn schat op te graven. Alles aan hem was in actie, hij luisterde en zag met zijn gehele lichaam.

Ik verwachtte iets belangrijks, het antwoord op een brandende vraag, de oplossing van een kwellend raadsel en in elk geval iets geheimzinnigs. Ik drong mij tegen de muur op en durfde bijna niet meer te kijken. Er gebeurde iets schokkends.

Timmermans floepte plotseling op het dak neer als een uitgerekte spiraalveer die losgelaten wordt. Hij zat gehurkt en ineengedoken. Toen begon hij aan het grint te morrelen dat vast zat in het teer en waarmee het dak bedekt was. Even later sprong hij op en ik zag duidelijk, want hij was vlak bij mij, dat hij iets zwarts in zijn open hand had. Hij keek er lang naar alsof het leefde. Toen liet hij zijn hand wippen voor zijn open mond en begon te kauwen. Het was teer, wist ik duizelig. Een flauwe smaak kwam in mijn mond en ik voelde dat ik hoofdpijn kreeg, wat bij mij vroeger altijd gepaard ging met onpasselijkheid. Bij elke stoot van mijn hart dacht ik: hij kauwt teer. Het was alsof mij een gruwelijk geheim geopenbaard was. Alsof God mij even in de hel had laten zien (bestond die ook niet uit brandend zwart teer) en toen een vinger

op zijn lippen had gelegd om mij te beduiden dat ik er volstrekt niet verder met iemand over mocht spreken. En nog stond Timmermans op het dak, met zijn hoofd schuin achterover alsof hij zijn duiven nakeek, met zijn kaken op en neerdraaiend en met zijn tuitmondje vooruit, waar zo nu en dan een dunne, heldere straal uitspoot.

Ik rende de trap af en vluchtte in de kamer. ‘Wat heb jij gedaan?’ vroeg mijn moeder. Ik antwoordde daar niet op, maar zei dat ik koude voeten had. Ze waren boven, bij het bespieden van Timmermans, zonder dat ik er erg in had, versteend. Toen herinnerde ik me, dat het Zondagmiddag was, want er was een stemming in de kamer alsof er zo dadelijk iemand zou sterven. Alles was bepaald bij de dood, mijn moeder, mijn vader, de dominee die voor de radio sprak en het late wintermiddaglicht, dat in de kamer huilde.

Mijn vader zat in een stoel zo ver mogelijk van de kachel, want hij ging er prat op een man te zijn die geen last heeft van de koude, en hij minachtte mijn moeder en mij wanneer wij huiverend de warmte zochten. Zijn handen lagen op zijn knieën, breed en plat als twee schollen en zijn hoofd schokte gedurig naar beneden. Dan snurkte hij even, waaraan ik mij vreselijk ergerde en waarom mijn moeder lachte, zodat mijn vader weer wakker werd, met een ruk zijn hoofd recht zette en mijn moeder verontwaardigd aankeek. In de tijd tussen twee schokken luisterde hij naar den dominee.

Ik was gewoonlijk bang voor mijn vader, maar wanneer hij zo in zijn stoel zat te slapen, had ik een hevige afkeer van hem. Eigenlijk schaamde ik mij voor hem, maar ik wist niet precies waarom.

Mijn moeder sliep, geloof ik, nooit. Overdag stonden haar ogen altijd open. Alleen wanneer mijn vader aan

tafel bad, sloot ze ze even, (maar tuurde dan nog vaak van onder haar oogharen naar de zo juist opgediende spijzen) en des morgens beklaagde ze zich altijd die nacht geen oog te hebben kunnen dichtdoen. Nu zat ze tegenover mij bij de kachel en staarde vooruit. Eén van haar magere vingers stak door de ring van een pookje, dat zij regelmatig heen en weer liet bewegen als de slinger van een klok. Ik wist het toen nog niet maar ik besef het nu, dat dat een concessie van haar was aan haar rusteloosheid. Wellicht voelde ze zich onbewust schuldig, zoals ze daar zat en luierde. Ofschoon de klank van de kerkdienst die door de kamer klonk haar ongetwijfeld enigszins gerust gesteld moet hebben.

Zij deed zo goed als alleen de huishouding en kwam daar nooit geheel mee klaar. Zij nam mijn vader en mij altijd alles uit handen en was boos als wij tegensputterden. Voor het werk van mijn vader (kantoorwerk) had ze geen interesse, trouwens ik heb ook nooit gehoord dat hij daar met haar over sprak. Nu weet ik zeker dat ze op die stille Zondagmiddagen dacht aan het eten voor morgen of aan mijn zuster, die heel ver weg woonde, weinig schreef en weinig thuiskwam. Ze peinsde misschien: hoe zullen zij zich redden als ik sterf, want die middagen waren ook de uren waarop zij vreselijk sentimenteel kon worden.

En ondertussen verlichtte het theelichtje steeds meer de kamer, de leeggedronken kopjes glansden overbodig op tafel en hier en daar lagen wat kruimels als het zichtbaar overschot van een vervlogen tijd.

Nog was het buiten grijs, maar het zou spoedig zwart zijn. Ik legde mijn hoofd tussen mijn armen en leed. De dominee sprak onverstaanbaar zijn grafrede. Deze ogenblikken vreesde ik reeds een halve week te voren. Het was Timmermans geweest, die vervloekte

Timmermans, die teer kauwde, die mij gruwelverhalen had verteld. Soms, zei hij, begraaft men mensen die niet werkelijk gestorven zijn, alleen maar dood schijnen. In het graf worden ze weer wakker en stikken in hun kist. En elke Zondagmiddag begroef men mij, ofschoon ik niet werkelijk dood was, alleen maar sliep. En dan het ontwaken! O God die rampzalige uren dat ik langzaam de verstikkingsdood stierf! De zware, drukkende aarde boven mij en het hout om mij heen! Ik vocht met mijn ademhaling. Timmermans zei, dat bij het openmaken der kisten lijken gevonden waren, die op hun buik lagen en met verwrongen gezichten. Ik was te angstig om om mij heen te zien. Ik vreesde dat de donkere kamer het benauwende graf was waar ik niet weer uit kon komen. Telkens als ik mijn ogen sloot, stelde ik mij voor op het kerkhof te ontwaken. Zondagsavonds durfde ik bijna niet naar bed. Ik was vreselijk eenzaam tussen mijn slapende vader en mijn starende moeder en bij de stem van den dominee die streng en onverbiddelijk oordeelde.

Ik holde weg als een aangeschoten dier. ‘Niet te laat, het is al donker’, riep mijn moeder bij de deur. Buiten tintelde de lucht. Het was winter, droog en koud. Ik liep over de Singel, droef en ellendig verlaten. Alleen God was er nog, wist ik, maar ook dien vreesde ik. In die tijd bezat ik geen vriendjes. Waarschijnlijk was ik te stil en te ernstig. Ik durfde maar weinig kattekwaad uit te halen en vertelde verhalen waar ze hun geduld bij verloren. Of nog erger: mij er om uitlachten. ‘Nooit last’, zei mijn moeder wanneer er visite was en ik thuis zat, ‘hij kan best een hele middag stilzitten’. En dat deed me toch plezier.

Aan het eind van de Singel was een glijbaan gemaakt. Ik bleef staan kijken. Grote jongens gleden verbazend snel en ver. De baan werd steeds langer en blonk in

het maanlicht. Hij raakte nu bijna de deur van het huisje waar de parkwachter woonde. ‘Wij glijden bij hem in huis! Wij glijden bij hem in huis!’ riepen de jongens. Maar zover kwam het niet. De parkwachter brak uit zijn huisje als een kwaad beest en wierp as om zich heen. De jongens waren plotseling verdwenen achter de bomen en hagen en toen ze weer terug kwamen was de glijbaan onbruikbaar geworden. Eén van hen probeerde het nog, maar bleef middenin steken. Toen begonnen ze te schelden. ‘Gluiperd! Gluiperd!’ De parkwachter liet zich echter niet weer zien en ze zochten ander vermaak. Ze grepen mij mijn muts van mijn hoofd en schopten die naar elkander toe. Ik hield mij goed. Ik stond bewegingloos tegen een boom en huilde niet. Ik wachtte af tot ze ook genoeg zouden hebben van dat plezier. Maar het duurde lang en ik kon mij niet aldoor goed houden. Ik schreeuwde zonder stem en bad. Eindelijk trokken ze joelend af. De verfomfaaide muts zette ik niet weer op, maar hield hem krampachtig in mijn hand. Verdrietig liep ik naar huis toe. Gelukkig brandde het licht in de kamer. ‘M'n lieve kind, wat is er met je muts gebeurd!’ vroeg mijn moeder angstig. ‘Je hebt toch niet gevochten?’ Mijn vader lachte smalend. ‘Dat zou gezond zijn’, schamperde hij. Zijn tanden die hij ontblootte waren opvallend wit. En plotseling schoot het door mijn gedachten: van teer kauwen krijg je witte tanden! Ik wist niet wie me dat had verteld, maar het stond voor me vast. En dat te weten maakte me gelukkig, want ik voelde dat ik het geheim van Timmermans nu steeds meer naderde. Mijn vader ook in het spel, en weer had Timmermans iets van zijn geheimzinnigheid blootgegeven. Des avonds maakte ik plannen. Ik zou hem ontmaskeren en God zou mij prijzen.

Naderhand kreeg ik toch een vriendje. Hij was een wees en ik wist niet beter of hij heette ook zo, daar hij door alle jongens met die naam werd aangesproken en dat blijkbaar gewoon vond. Hij Zei 'oom' tegen Timmermans en woonde bij hem thuis. Wij gingen samen naar school. Hij was ouder dan ik en vooral groter, maar hij zat bij mij in dezelfde klas, zelfs in dezelfde bank, hoewel hij mij verre overtrof in de kennis van vissen en het opsporen van vogelnestjes. Hij was de sterkste van de gehele school, dat wisten we allemaal reeds binnen een week, want hij ging erg prat op zijn spieren en vocht met iedereen. Ik had een grote bewondering voor hem en leefde in die dagen opwindend.

Wij speelden vaak samen aan de gracht die om het park liep. Het was daar altijd koud en vooral, nu het tegen de lente liep, modderig. Het water was breed en vuil, er steeg een weë geur uit op die ons zeer vertrouwd was en aangenaam. De oevers waren eveneens breed en er groeide veel riet. Vaak spoelden er verrotte, onherkenbare cadavers aan, die wij juichend opvisten en elkaar mee begooiden. We groeven kanalen en meren, wierpen dijken op, knepen kikkers uit of verzopen spinnen. Eens haalde ik een dode vis uit het riet. 'Die is flauw', zei de Wees, 'neem maar mee naar huis en leg zout op z'n pens. Dan komt ie wel weer bij'. Ik nam de vis mee naar huis, maar legde er geen zout op, want ik wist niet wat 'pens' precies betekende. Een dag later vroeg ik het hem. Hij haalde zijn schouders op en zei: 'Nou, da's 'm helemáál, natuurlijk!' Ik knikte, maar begreep het niet en mijn moeder wierp de stinkende vis weg.

De Wees deed meer waar ik niet bij kon. Soms kwamen de meisjes die in het park speelden ook aan de gracht. Dan veranderde hij plotseling en verried onze vriendschap. Hij brak de dijken door, liet kanalen

overstromen en trok zich niets meer van mij aan. Ik keek hem teleurgesteld na als hij naar de meisjes ging en ze plaagde. Een kam, een mes, een spiegeltje, alles wat hij in zijn zakken vond, liet hij bij hun jurken inglijden. Het was dwaas, vond ik, want hij vroeg het ook dadelijk weer terug. En dan begon altijd een stoeipartij. Hij joeg de meisjes achterna die speels weigerden hem zijn spullen terug te geven, en greep ze vast. Het gillen van de meisjes deed me pijn en als ik sterker was geweest had ik ze zeker geholpen. Verhit kwam de Wees bij me terug. Hij deed vreemd opgewonden en trok me in het gras. Zijn kleine, rood omrande ogen waren waterig en zijn adem hijgde. Ik was niet bang voor hem en bleet rustig liggen, maar op zo'n ogenblik stond hij mij gruwelijk tegen. Ik zei hem dat ik niet meer met hem wilde spelen.

De volgende dag ging ik echter altijd opnieuw naar hem toe. Ik was mijn plan niet vergeten en ik belaagde Timmermans nog steeds. In mijn vriendschap met de Wees was daardoor iets listigs en iets verraderlijks, toentertijd echter volkomen onbewust. Een gedeelte van mijn bewondering voor de Wees berustte ook op het feit dat hij de enige jongen was, die ooit in het huis van Timmermans was geweest, ja zelfs er elke nacht sliep! Soms probeerde ik hem listig uit te horen. Hij begreep mijn vragen echter niet en uit zijn antwoorden werd ik niet wijs. Maar ik wist van geen ophouden en tenslotte begon het hem te vervelen. Hij spuwde alsof hij pruimde en zei: 'Timmermans kan naar de bliksem lopen!' Ik lachte en stompte hem speels in zijn maag. Toen lachte hij ook, een benauwd gekerm, en dat bracht mij verder dan al mijn listig uitgedroze vragen. Hij had, een wonder dat ik dat nu eerst ontdekte, scheve, groene tanden in zijn mond, waarover een slijmerig, geel vlies lag. Die afschuwelijke

tanden gaven me op dat ogenblik een verrassende vreugde. ‘Hij kauwt geen teer’, dacht ik. Hij behoorde niet tot het complot van Timmermans en mijn vader. ‘Hij kauwt geen teer. Hij kauwt geen teer!’ Ik zou hebben kunnen juichen, maar bang om mij te verraden, (want het geval Timmermans was in mijn gedachten iets zeer geheimzinnigs geworden, waar ik als vanzelfsprekend met niemand anders over sprak), beperkte ik mij er slechts toe hem zo vaak als ik kon te laten lachen. En telkens wanneer hij zijn afzichtelijk gebit ontblootte, grinnikte ik van pure vreugde met hem mee.

Op een avond speelden wij samen in onze straat. Wij hadden al gegeten en het schemerde reeds. Mijn vader en mijn moeder kwamen de deur uit, om nog gezamenlijk een straatje rond te wandelen, want mijn moeder kreeg vaak hoofdpijn van het hele dag in huis zitten. Zij kwam op ons toe en zei: ‘Spelen jullie nog maar een ogenblikje, wij zijn zo terug’. Mijn vader wachtte ongeduldig, keek zwart alsof hij door iets geweldigs gehinderd werd, en riep: ‘Kom nou!’ Wij speelden met oude autobanden van de garage, die in onze tuin lagen. Wanneer ze langzaam voorthoepelden probeerden wij er door te kruipen. De Wees had dat gezien van een hond in een circustent. Ons mislukte het echter telkens. Toen wilde de Wees de band in een lantaarnpaal gooien. Ik lachte hem uit en zei dat hij nauwelijks tot de helft zou komen. Dat maakte hem wild, want zijn kracht was zijn trots. Bij de eerste worp kwam de band werkelijk slechts halverwege de paal en daarna ging het niet beter. De Wees werd rood en begon te zweten en te schelden. Tenslotte gaf hij het op en zocht uit wraak stenen om het lampje stuk te gooien. Hij dwaalde van mij weg en kwam niet weer terug. Toen ik hem wilde zoeken en bij zijn huis kwam,

riep zijn tante uit de open deur: ‘Klaas mag er niet weer uit! Het is al donker!’ Ik liep verwonderd de straat uit. De wereld was eensklaps veranderd. De Wees was Klaas geworden. Geen naam vond ik belachelijker voor mijn vriend met zijn grote, groene tanden en zijn geweldige spierbundels dan Klaas. Ik begreep dat ik hem nooit zo zou noemen. En ik wist bovendien dat zijn tante zich vergiste, dat hij werkelijk de Wees heette en dat ik het bij het rechte eind had. Een ogenblik voelde ik mij warm en trots, ver verheven boven de tante, waarvoor ik altijd al een diepe minachting had gehad. Wij noemden haar tante Jo en mijn moeder vertelde dat zij vroeger beelden aanbad en kruisjes sloeg. Sinds ze met Timmermans was getrouwd deed ze het niet openlijk meer, alleen stilletjes (hierbij glimlachte mijn moeder altijd) en iedereen in de buurt wist dat ze paardevlees at. Dat waren redenen genoeg om haar te minachten, maar als ze voorbij kwam, staarde ik haar altijd nieuwsgierig aan, omdat de beelden, kruisjes en paardevlees haar toch iets merkwaardigs gaven.

Toen bemerkte ik pas dat het duister was. Donker en alleen. Het was verschrikkelijk. De angst greep me bij mijn keel en snoerde me bijna de adem af. Ik holde de straat weer in naar huis. Steeds had ik het gevoel dat iemand me achterna zat. Zijn hand, een klauw, strekte zich al uit. Ik belde met een ruk aan. Niemand deed open. Er was niemand thuis. Om mij heen was alles duister. De straat dreigend en stom. God, wat was ik eenzaam en ellendig bang. Ik rende naar de Wees, ik riep door de brievenbus zijn naam, hoog en huilend.

Tante Jo deed de deur open. ‘Klaas mag niet meer naar buiten’, zei ze. ‘Mijn vader en moeder zijn weg. Weg! Weg!!’ Ik gilte bijna. Ze liet me binnen en

probeerde te troosten: ‘Komen wel weer terug. Komen wel weer terug. En wanneer zijn ze dan weggegaan?’ In de huiskamer snikte ik nog en later vertelde ik met trillende stem.

Ik wreef mijn ogen droog en langzaam drong de wereld om mij heen tot mij door. Er waren mensen en het rinkelen van de theekopjes verbrak de stilte van mijn angst. De eerste die ik zag was de Wees. Hij zat naast mij op de divan en keek mij verwonderd en even glimlachend van ter zijde aan. Ik schaamde mij niet, de angst was zo groot geweest dat de gedachte in 't geheel niet bij mij opkwam dat ik me kinderachtig had gedragen. Alleen zijn glimlach deed me vreemd pijn. ‘Hij durft niet te lachen’, dacht ik, ‘hij durft hier zijn tanden niet te laten zien’. In de spanning waarin ik op dat ogenblik verkeerde vond ik die houding van hem een verraad, juist op het ogenblik dat ik hem 't meest nodig had.

Toen ontdekte ik Timmermans. Eerst vaag als door beslagen glas, later helder en duidelijk. Hij ging recht tegenover mij in een grote, hoge stoel zitten, hij leek er half uitgegleden te zijn. Zijn hoofd bereikte nauwelijks de helft van de rugleuning, zijn lang uitgestoken benen waren grotendeels onzichtbaar onder de tafel. Op zijn borst stond een boek, waar hij niet in las. Hij bezag zijn vrouw, de plaatjes aan de muur, de tafel, de Wees en mij, en trommelde onafgebroken met zijn slap neerhangende hand op de stoelleuning.

Zijn mond tuitte als gewoonlijk, maar hij kauwde niet. Goddank, hij kauwde niet! Het verlichtte mij plotseling en ik kreeg meer durf. Nieuwsgierig keek ik rond. Nu was ik het geheim van Timmermans genaderd tot aan de bron. Ik zette mij schrap en wachtte op iets geweldigs dat zou gebeuren. Later voelde ik mij teleurgesteld. Er gebeurde niets en dat Timmermans

niet kauwde was een van die listige streken van hem, waarom ik hem altijd had gewantrouwd. Dat bedacht ik pas daarna. Natuurlijk wist zijn vrouw en de Wees ook niet wat hij in 't verborgen deed.

‘Nog een kopje koffie vrouw!’ riep Timmermans. Zijn zware hand kletste tegen haar achterwerk. Zo, had ik gezien, joeg men paarden op.

‘En jij, heb jij al een meisje?’ vroeg hij mij. ‘Hier Klaas wel!’

Zijn tuitmondje sprong en hij lachte. De Wees, naast mij op de divan, school onrustig heen en weer. Ik keek hem aan en zag dat hij donkerrood was. ‘Nou?’ drong Timmermans aan. Hij schoot in zijn stoel omhoog en boog zich voorover. ‘Ja’, zei ik. Ik dacht aan het meisje, dat ik eens een stuiver had gegeven. Timmermans schreeuwde: ‘Hoor je dat vrouw! Hij heeft al een meisje! Die is d'r ook aldermachtig vroeg bij!’ Zijn vrouw keek mij vrolijk plagend aan en de Wees treiterde mij met een stomp. Natuurlijk begreep ik niet waarom er gelachen werd. Ik staaarde naar het vloerkleed en proefde teer.

Toen kwam er een groot en heerlijk plan in me op. Ik zou het zeggen van het teer, nu, waar zijn vrouw en de Wees bij waren. Aan de gevolgen durfde ik niet denken, die moesten vreselijk zijn. En in één overmoedig ogenblik liet ik alles los, ik viel, viel.... ‘Hij kauwt teer, hij kauwt teer!’ prevelde ik. ‘Op het dak... teer...’ Maar waar was mijn stem? De adem blies door mijn keel als door een kapot instrument. Er kwam geen geluid. Of vergiste ik mij? Ik wachtte. Zou de kamer instorten, zou ik nu, nu doodgaan?

Timmermans stond op. Hij kwam naar me toe. Hij legde zijn hand op mijn hoofd. Ik dacht: ‘het gebeurt dus toch’. Timmermans zei: ‘Ik zal 's zien of je vader en moeder al weer thuis zijn’. Hij liep de kamer uit.

Even daarna kwam hij weer terug. De ogenblikken daartussen waren tijdloos. Alleen de druk van zijn zware, monsterlijke hand op mijn hoofd. ‘Ze zijn terug’, riep hij nog altijd met een gebroken mond. Zijn vrouw keek mij opgeruimd aan en de Wees durfde nu ook met een afgewend gezicht te grijnzen. Ik liep achter Timmermans aan door de gang. Maar bij de buitendeur schoot ik hem plotseling voorbij en rende naar huis.

Mijn moeder en mijn vader zaten in de kamer als twee beelden. Ze zwegen. Ik nam een boekje (een Zondagsschoolgeschenk) en ging lezen. De klokken leken stil te staan. Ik las. Er stond iets op springen. In Indië riep een heiden de naam van God aan. Toen barstte mijn moeder los: ‘Waarom wou je ook niet eerder mee. Dat kind kon toch niet alleen in 't donker blijven!’ Ik sloeg bladzijden om. Vlug. Vlug. De heiden werd gedoopt. ‘Je wou zelf niet eerder en dat kind redt zich wel’. De heiden verkondigt zelf het evangelie. ‘Wat zullen ze bij Timmermans niet van ons denken!’ Vlug. Vlug. De heiden wordt zalig. Huilt mijn moeder? Ze staat op en weer is het een hele tijd stil. Indië wordt gezegend met ziekenhuizen. En dan eindelijk de stem van mijn moeder weer, met een nog niet geheel bedwongen trilling: ‘Kijk 's hoe vlug hij al kan lezen!’ Ik sla nog aldoor om, bladzijde na bladzijde. Er schijnt geen slot aan te komen. De tijd voor het naar bed gaan is eindeloos lang. Mijn vader leest ook en mijn moeder verveelt zich boven een boek nu ze niet meer uit het raam kan turen en geen werk meer heeft. En ik? Ik sta weer grenzeloos eenzaam op het punt dood te gaan. Maar in mijn slaap neem ik wraak op Timmermans. God straft hem en zet hem achter gaas gevangen en ook zijn vrouw om de beeldjes en het paardevlees. Als Timmermans probeert weg te

komen en het gaas stuk maakt, heel ik het des nachts weer, want ik sta aan Gods zijde.

Ik stond op het dak van de garage en besloot Timmermans in alles na te doen. Er lag een hele middag voor mij dat ik alleen zou zijn. Niemand lette op me, niemand zou me bespieden. Een dergelijke vrijheid liet mij altijd ontsporen in bedwelmende avonturen. Mijn hart klopte heviger dan gewoonlijk, in mijn hoofd suisden de gedachten. Ik kon schaamteloos dingen doen, die ik anders zeker niet had gedurfd, maar die mij nu heimelijk opwonden. Wel schaamde ik mij dan voor mijzelf, maar dat was, zolang ik alleen was, een verschrikkelijk genot.

Eerst wilde ik het geheimzinnig gevaar naderen, zover ik kon. Ik kroop op mijn knieën over het grint van het dak naar het huis van Timmermans. Het huis was levenloos en vreemd. Een raam stond open. Een bijna onweerstaanbare drang kwam in mij op langs het platje naar binnen te sluipen. Om dan mij in een hoek te verschuilen en 's avonds in het donker hem op zijn nek te springen. De beeldjes van zijn vrouw zou ik stuk slaan met een bijl. Ik had echter geen bijl bij me en kroop terug. Tenslotte was ik toch te laf.

Waar het dak grensde aan de straat stak ik mijn hoofd over de rand. Beneden was de vallei des doods. Ik probeerde de trottoirtegels te tellen totdat ik er duizelig van werd. Toen zocht ik die tegel waar mijn hoofd precies op terecht zou komen als ik naar beneden schoot. Het kleine vakje leek me te klein voor mijn verpletterd hoofd. Ik zou er minstens twee, drie nodig hebben. Ik werd bang voor mijn eigen gedachten en mijn knieën begonnen pijn te doen van het grint. In de verte naderde Krent, de garagehouder. Eerst zag ik hem helemaal, toen hij vlak onder mij was alleen

zijn wit porceleinen hoofd en zijn ronde, uitgezette buik. Ik trok mij terug achter de opstaande rand van het dak en gooide kleine, oneetbare appeltjes naar beneden, die ik al wekenlang in mijn zak had. Krent bleef staan, hoorde ik. Het geschuifel van zijn voetstappen was plotseling opgehouden. Ik wachtte in spanning. Minuut na minuut. Er gebeurde niets, maar ik durfde niet weer over de rand te kijken.

Aan de andere kant van het dak wuifden de boomtoppen van het park, daartussen lag de tuin. Ik sloop terug, pas midden op het dak had ik de moed rechtop te gaan staan.

Nu stond ik precies op dezelfde plaats als Timmermans. Nu was ik hem zelf. Ik sloeg met mijn armen om mij heen, zette een tuitmondje en hield mijn hoofd schuin achterover. Verachtelijk zag ik naar het park en naar de gracht die verderop vals schitterde. Ik bukte mij en keek naar het grint. Het was hier als overal elders hard en glad. Toen liet ik mij op mijn hielen vallen. Zo had hij het gedaan, het was een aardig spelletje. Ik stond op en deed het nog eens, nog eens. Hijgend begon ik toen het grint uit het teer los te trekken. Er lag veel los grint, maar ik wilde juist dat hebben, waar het zwarte teer aan zat. Het teer was taai en ik rolde het in mijn hand tot een balletje. Zou ik het in mijn mond laten springen? Ik keek naar het raam waarachter ik had gestaan, toen ik Timmermans bespiedde. Zou mij het geheim van zijn handeling geopenbaard worden, als ik ze herhaalde? In het teer is Timmermans aanwezig, dacht ik plotseling. Ik herinnerde mij catechisatielessen waar de dominee gesproken had over het veranderen van brood en wijn in het lichaam en bloed van Christus. Sommige mensen geloofden daarin, maar het was een dwaling, herinnerde ik me nog. Op dat ogenblik wist ik dat ik dwaalde.

Ik bad en stak het balletje teer in mijn mond, plechtig zoals ik dat mijn vader had zien doen bij het avondmaal in de kerk. Ik kauwde Timmermans en dreigde te kokhalzen. Misselijk deed ik een paar passen vooruit. Het grint schuurde snerpend onder mijn voeten. Ik walgde. Het teer spuwde ik uit en daarna liep ik zover over het dak tot ik in de tuin kon zien. Vlak bij de muur lag het gedeelte van Timmermans, verderop dat van mijn vader, en helemaal achteraan het stukje grond waar ik in zaaide. Timmermans had in zijn tuin twee grote, glazen ramen, een broeikas waar hij geweldig trots op was. Onder het glas gebeurden wonderen. Hij lichtte vaak een van de ramen op en dan keek mijn vader er verbaasd in. Het had mij nooit geïnteresseerd, maar nu beving mij plotseling een hevige nieuwsgierigheid naar wat daar onder die melkwitte glasplaten gebeurde.

Een geheim van Timmermans en mijn vader! Van mijn vader die mij kwaad deed als hij boos was, en dat was hij bijna altijd, en van Timmermans die gemene streken uithaalde in 't donker en waarvoor ik moest oppassen als hij vriendelijk was, en ook dat was hij bijna voortdurend! Ik was er nog altijd van overtuigd dat hij een vreselijk geheim verborg, een geheim dat mijn vader ook kende. Hadden ze niet beiden witte tanden! Ik keek naar de broeikas en ik kreeg een gevoel alsof mijn hoofd zweefde. Alle dingen leken mij plotseling verlicht en duidelijk. Ik moest wraak nemen, die gedachte was onweerstaanbaar en ik wist hoe. Ik nam een grintsteentje op en wierp dat op de broeikas. Een korte tik. Het zweet brak mij uit. Ik graaide grotere stenen bij elkaar en wierp ze naar beneden. Het glas rinkelde. Nimmer had een geluid mij zo bekoord. Alles om me heen scheen te breken alsof de gehele wereld van glas was. Ik ademde zwaar en luid. Hoe

zwarter de stenen hoe liever. Als een waanzinnige wierp ik, gooide, smeed...

Toen ik ophield kon ik nauwelijks meer om mij heen zien. Mijn ogen leken gesprongen te zijn en mijn benen trilden. De bomen van het park waren geknakt en het dak golfde als ik liep. Ik strompelde naar het raam van mijn slaapkamer en liet mij over de vensterbank glijden. Ik wist alleen nog dat ik moe was, door en door moe. Ik viel als bewusteloos op mijn bed neer. Ik zweefde weg, los van de aarde, los van alle dingen die mij vertrouwd waren en huilde mateloos.

Toen ik later op de middag weer opstond, brandden mijn ogen en mijn huid, die strak over mijn voorhoofd spande. Ik zag dat ik reepjes behang van de muur had gescheurd en mijn vingers deden pijn. Ik vluchtte uit de slaapkamer in het huis dat nog leeg was. Ik rende door de kamers, maar hoorde niets dan het bonzen in mijn hoofd. Waarom was mijn moeder nog niet weer terug? Ik had honger en geen begrip van de tijd. Ik liep het huis uit en de tuin in. Het was aangenaam koel buiten. De lucht, die heel licht scheen, verfriste mij. Mijn huid ontspande zich en de tuin was mij plotseling hevig lief.

Heel in de verte waren de weilanden, nat en groen, en enkele dunne bomen, slank en sierlijk. Dichterbij en rechts van mij, lokte het park met de gracht die schoner scheen dan ooit. Aan mijn voeten lag de vernielde broeikas van Timmermans. De glasscherven en de zwart gevlekte grintsteentjes lagen in een grote wanorde door elkaar. Het was geen ruïne, het was een grondige verwoesting. Ik wilde de steentjes tellen, maar het gelukte me niet en het drong nauwelijks tot mij door dat ik het zelf geweest was, die ze daar had neergeworpen. Die plotselinge opwelling op het dak was mij nu zo vreemd, dat evengoed, ja zelfs eerder,

een ander het had kunnen doen. Ik wist alleen: het zal Timmermans berouwen! Ik begon mij opgeruimd en blij te gevoelen. Achter een autoband holde ik de straat in, het dorp door. Toen ik eindelijk hijgend thuis kwam, dekte mijn moeder reeds de tafel.

Des nachts sliep ik blozend en gezond. Ik droomde niet, want mijn gedachten waren vrij van Timmermans. De volgende morgen zat mijn moeder slordig en oud tegenover mij aan tafel. Ze was 's ochtends altijd vergrijsd en humeurig. 'Jij hebt het glas van Timmermans toch niet vernield, wel?' Ik schrok niet. De hele broeikas geschiedenis was voor mij vaag en onwerkelijk. Ik herinnerde mij alleen nog duidelijk een voldaan plezier. 'Nee', zei ik. 'Heb je ook jongens in onze tuin gezien?' Ze keek mij aan en at niet. Ik dacht na en stelde mij voor: jongens die onder het gaas doorkropen en sluipend door onze tuin dwaalden. 'Ja', zei ik, 'ik heb wel een paar jongens gezien'. 'Dacht ik niet!' Mijn moeder zuchtte opgelucht. Haar gezicht werd jonger en minder treurig.

Des middags, toen de Wees en ik uit school kwamen, riep ze de Wees bij zich. Ze had twee stukken chocolade in de hand. 'Die krijg je', zei ze, 'als je me de namen van de jongens zegt die in onze tuin zijn geweest'. De Wees knikte en beloofde ze op te sporen. Hij keek scheel naar de chocolade. Ik stond er bij op een afstand alsof het mij niet aanging. De broeikas van Timmermans had voor mij alle interesse verloren. Het liet mij volkomen onverschillig of de Wees een schuldige zou vinden. Mijn moeder trok mij bij zich. Met haar gezicht bijna tegen het mijne fluisterde ze gejaagd: 'Je vader denkt dat jij het gedaan hebt. Het grint is van ons dak, zegt hij, want er zit teer aan'. Haar adem bleef in mijn oor suizen. Een ogenblik dacht ik dat ik doof zou worden, een ogenblik waarin ik mijn vader min-

achtte omdat hij mij wantrouwde. Toen klonk de stem van mijn moeder weer gewoon tegen de Wees: ‘Ligt er bij 't nieuwe huis in 't park geen grint en teer?’ ‘Ja, dat geloof ik wel...’, aarzelde hij. ‘Daar hebben ze de stenen dan vandaan gehaald!’ deed mijn moeder de zaak af. Ik knikte overtuigd.

Wat er daarna gebeurde, ging volkomen buiten mij om. Ik herinner mij niet of de Wees werkelijk gezocht heeft naar de daders. Vrij zeker wel, want chocolade was een zeldzame heerlijkheid. En even zeker moet ik hem daarbij geholpen hebben. Het kwam mij hoe langer hoe onwaarschijnlijker voor dat ik zelf de schuldige was. Wat Timmermans vermoedde, weet ik niet. Alleen hij sprak me na die tijd niet meer aan, en uit mijn dromen was hij verdwenen.

Mijn moeder bleef met de chocolade zitten, weken lang. Toen deelde ze het tussen de Wees en mij. Wij renden naar het park en klommen in een boom. Hoog boven de mensen en uitzijnde over het dak van de garage smulden wij ervan. De Wees, die boven mij zat, wierp mij het zilverpapier toe. Ik ving het op en bewaarde het voor de Zending.

De houten arm

Ik wilde het gehele stadje rondhoepelen zonder eenmaal hijgend te blijven staan. Dat was de grootste eis die ik aan mijzelf kon stellen en die ik natuurlijk nooit volbracht. Maar telkens probeerde ik het opnieuw, als een opgelegde straf, als een boetedoening, hoewel ik nog nimmer van Sisyphus had gehoord. God moet mij echter eenmaal genadig zijn geweest. De dag was uitgespeeld en de avond wilde niet beginnen. Alles stond verwonderd te wachten. In die stilte was ik zo licht als een engel. Niemand hinderde me. Ik nam mijn hoepel, zweefde het stadje rond en ademde alsof ik aan bloemen rook. Die dag keerde steeds in mijn herinneringen terug. Eerst wist ik nog dat het een fantasie was, één van mijn vele hemelfantasieën, later meende ik dat het werkelijk was gebeurd. Nu had ik mijn paradijs verloren, er stond een engel met een zwaard voor, waar ik niet mee kon vechten.

Op school luisterde ik met open mond eerbiedig naar de heilige geschiedenissen, het waren immers mijn geschiedenissen en ze verbaasden mezelf. De andere jongens loerden langs mijn rug naar den onderwijzer en krasten op de bank. Ik zweeg in diepe minachting, ik voelde mij ver boven hen verheven. Na schooltijd waren de rollen omgekeerd. Dan klommen zij in hoge bomen en spuwden naar mij als ik beneden op hen wachtte. Ook dan zweeg ik, maar nu niet uit minachting, alleen de gedachte dat ook Christus bespuwd was kon mij troosten. Ik holde weg het stadje in. Ik kan mij niet herinneren dat ik mij dan alleen eenzaam voelde. Het stadje was klein, maar ik had het nog niet voor de helft ontdekt. Dagen achtereen maakte ik verkenningstochten naar een onbekende gang, wanneer

ik een nieuwe struik ontdekte op het stationsplein maakte ik talloze pelgrimages daar heen. Aan één van de heesters die langs de laan stonden waar we woonden, hechtte ik zilverpapier. Dan nam ik mij voor, telkens als ik daar langs kwam, stil te staan en tot tien te tellen. Maar deze zelf-discipline had weinig resultaat, ik verzette mij er onbewust tegen, zoals ik mij later bewust tegen elke discipline zou keren. Alleen een vaag gevoel van schuld bleef. Ik hechtte aan een andere struik een nieuw papiertje en vergat weer.

Aan de laan woonden behalve wij nog talloze mensen die ik niet kende en die mij onverschillig lieten. Alleen onzen buurman, den bakker en Willy zag ik met andere ogen en kwam ze herhaalde malen tegen in mijn dromen. Onze buurman was een oud mannetje, die ook, wanneer hij vriendelijk praatte, altijd mopperde. Des morgens begon hij hard en stotend als een motor die op gang moet komen tegen zijn huishoudster, des avonds pruttelde hij nog wat na met de koffie en mijn vader. Tegen mij bromde hij altijd vriendelijk en gaf mij zo nu en dan een stuiver. Behalve wanneer ik onze poes met bei mijn handen onder haar lijf optilde, zodat haar poten stijf als bevroren naar beneden hingen. Dan vloekte hij: ‘Gottegot, laat die kat toch lopen! Je drukt d'r ingewanden kapot, d'r ingewanden, zeg ik! Wel ver...!’ Wanneer ik dan verschrikt naar mijn moeder vluchtte, troostte die mij glimlachend. ‘Zo doet ie nou altijd, die gekke Karelsen, 's morgens scheldt ie z'n huishoudster uit en nou jou, om die kat, en zijn huishoudster is nog wel zijn zuster!’ Ik vond het erg, bitter erg, en raakte onze poes dagenlang niet meer aan. Zelfs nam ik mij voor zijn zusterhuishoudster de stuiver te geven die ik van hem kreeg, maar zover kwam het nooit.

Van den bakker moest ik elke morgen een broodje

halen, uit de oven, en kreeg ik een warm koekje. Eens liet hij mij de oven zien, en nog voel ik de hitte die daar uitsloeg. Dagenlang vroeg ik mezelf af hoe de drie jongelingen daarin hadden kunnen rondwandelen. God was toch wel erg machtig, vond ik angstig en eerbiedig. De bakker was grijs alsof hij altijd met meel bestoven was en riep steeds zo luid dat zijn stem in de holle bakkerij echode. De bakkerij verhuurde hij meermalen des avonds voor bruiloften, iedereen wist dat zijn zaak niet goed uit kon. Dan werden de ramen versierd, vlaggedoek over tafels en rekken gespannen en hielp ik mee, waarbij ik chocolaadjes kreeg, totdat mijn vader mij weg joeg. Eenmaal heb ik de bakkerij ook gehoord, voor later, voor Willy en mij, tot grote hilariteit van de bakkersknechten.

Willy Worms was het meisje dat tussen onzen buurman en den bakker woonde en waarmee ik vaak speelde, droge sloten ontdekte buiten het stadje, leesboeken haalde uit de bibliotheek achter de kerk, of tussen het hoge koren liep, waarin wij beiden geheel verdwenen. Op een avond, juist voor ik naar bed zou gaan, haalde mijn vader een brief uit zijn zak. Hij las die hardop aan mijn moeder voor, glimlachte en zei dat Worms gezegd had, dat dit toch te ver ging. Mijn moeder vroeg mij ernaar en ik herinnerde mij niet die brief ooit geschreven te hebben. Het kon in een droom gebeurd zijn, dacht ik, ik had soms dagenlang het gevoel dat ik niet ontwaakte. Nu moest ik echter wel des Zaterdag de leesboeken alleen halen. Bij een lange tafel stonden zwarte mannen te roken en te grijnzen als ik achter de hoge lessenaar klom, om zorgvuldig de titels uit de catalogus over te schrijven die mij wel leken. Mijn gezicht moet wel zeer ernstig zijn geweest, maar dat men daar om mij lachte hinderde mij niet, integendeel, ik was er trots op. Ik las *Op leven en dood*

in het oerwoud van Boestinan en Donkere dagen voor Kerstmis, boeken waar in de catalogus kruisjes voor stonden, hetgeen ze voor de jeugd geschikt maakte.

Consciëntieus werkte ik alle kruisjes af en op een keer nam ik *Knotwilgen*. Een vette jongen naast me zei: ‘Da's mooi’, met een knipoogje en verder: ‘Laat ze 't thuis niet lezen!’ Natuurlijk lazen ze 't thuis wel en toen was het boekhalen op Zaterdag ook afgelopen. Mijn vader voer uit: ‘Verdorie’ (dat was de ergste krachtterm die hij gebruikte) ‘verdorie, kunnen ze dan die kruisjes ook al niet goed plaatsen!’ En ik gaf mijn vader gelijk, in het boek kreeg een meisje een zoen in haar nek en dat was toch niet goed, ondanks het kruisje, het had, meende ik, haar mond of haar wang moeten zijn. Later praatte mijn vader er nog over met Jonker die de bibliotheek leidde, ze kregen ruzie en groetten elkaar niet meer.

Jonker was onderwijzer en bij het begin van het nieuwe schooljaar kwam ik bij hem in de klas. Een verandering, die ik met meer vrees tegemoet ging dan mijn eerste dag op school. Toen vermoedde ik nog niet wat mij te wachten stond, nu wist ik het vrij zeker, ik kende de verhalen van de oudere jongens. In mijn angstdromen zag ik de knuppels, van Spaanse rietjes tot halve boomstammen in een lange rij voor het bord staan. Jonker wenkte, ze begonnen te dansen als beren op een hete plaat, vruchteloos zocht ik mij te beschermen. Ik zweette tranen en toen het zover was moest mijn vader mij dwingen naar school te gaan. Ik sloop het nieuwe lokaal binnen en nog sluipend kwam ik voor het tafeltje waarachter Jonker zat te schrijven. Hij had bloed aan zijn vingers, zag ik duidelijk, later begreep ik dat het rode inkt moet zijn geweest. Bijna huilend vroeg ik hem of ik naast Willy mocht zitten. Hij keek me niet aan, zijn hoofd maakte een

vage beweging en zijn bloedvinger wees naar de bankenrijen. Ik schoof de eerste bank in, rilde en keek met waterige ogen naar het bord. God, wat verlangde ik op zo'n ogenblik hevig naar de dag terug waarop ik rond het stadje zweefde. Steeds meer kinderen kwamen schoorvoetend binnen en stonden treuzelend rond te zien. Een grote jongen ging naast me zitten, een boerenjongen met een blauwe kiel en grijze bretels. De bretels zo over de kiel gedragen, dat was de gewoonte van hen die buiten het stadje woonden, in die streken waar altijd werd gevochten. Ik was vreselijk bang voor de ruige knaap naast mij en vroeg me angstig af of Jonker alles vergeten was. Ik wist niet wat ik doen moest, ik wou den jongen zeggen dat hij niet op deze plaats mocht zitten en stond op het punt te gaan snikken. Maar Jonker was het niet vergeten, hij stond op, wies zijn handen en overzag de schare. Een ogenblik bleef hij zo staan als een versteende kapitein, die eeuwig naar de verte tuurt, toen nam hij glimlachend den boerenjongen naast mij bij de kraag en zette hem achter in de klas neer. Daarna nam hij zijn eigen zoontje en drukte dien naast mij in de bank. Het was Fijt, dien ik haatte. 'Jullie zullen wel goeie vrienden worden', meesmuilde Jonker en legde even zijn hand op mijn hoofd. De druk van zijn vingers voelde ik door mijn haren als iets heel lichts. Het was hout, hij had een houten arm. Ik wist dat wel, ik had dat altijd al geweten, maar deze eerste aanraking ermee deed mij huiveren. De lichte druk op mijn hoofd werd ik niet weer kwijt, ik voelde steeds de vijf vingers, uit elkaar staand en stijf als een tot klauw gekromde hand. Ik streek een paar maal verward met mijn hand over mijn haar en kon mijn ogen niet van Jonker afhouden.

Hij was klein, maar imponeerde enigszins door zijn brede schouders die hij altijd optrok wanneer hij sprak.

Zijn hoofd schoot daar spichtig boven uit als een vogelkopje; zijn ogen, die alles zagen, waren angstig groot en hingen in zijn hoofd. Ik merkte dat nauwelijks op, zijn arm overschaduwde alles. Stijf hing die langs zijn lichaam, even gebogen in de elleboog. De hand was bekleed met een grijs-groene handschoen. Daaronder, en onder de lange slordige jasmouw moest het hout zijn. Het hout fascineerde mij onuitsprekelijk. Ik zag de arm zonder bekleeding en vroeg mij af hoe het hout gekleurd was. Ik aarzelde tussen wit en bruin.

En naast mij zat zijn zoon. Bolrond met rode, gezonde wangen. Zijn broer, met het rode haar, dat nu in de zon scheen te branden, zat enkele rijen verder en ze knipoogden elkaar toe. Ze waren altijd samen en alleen, niemand wilde met hen spelen omdat ze steeds de baas waren, sloegen en niet terug mochten worden geslagen. Ik had hen altijd gehaat, gevreesd en ontweken. Nu zat Fijt naast me en nog voelde ik de vijf houten vingers op mijn hoofd. Ze drukten op me, ze werden van lood, zwaarder nog, ik kromp ineem en zag voor het eerst dat 't lokaal rood was. Alles leek rood te worden voor mijn ogen: de gezonde arm van Jonker, de hand van vlees en bloed, het bord, de banken, Fijts broer en Fijt zelf, en de armzalige bomen die buiten op het schoolplein stonden en niet wilden groeien. Ook de houten arm was rood, ik aarzelde nu niet meer, ik wist het zeker, het moest rood zijn, harmoniërend met zijn gezonde arm. Was er nog wel verschil tussen die beide, ik twijfelde en durfde niet meer op te kijken. Fijt stootte me aan en grijnsde. 'Je slaapt', zei hij fluisterend, maar zo dat de hele klas het horen kon. Jonker stond naast me, glimlachend met gesloten mond. Hij noemde nog eens mijn naam. Ik knikte ontsteld. Hij had zijn houten arm gebogen en daar lag, als op een plank, een stapel cahiers

op, half rustend tegen zijn jas. De vingers van de grijsgroene hand waren nog altijd tot een halve vuist gekromd en staken dwaas en stijf aan de arm alsof hen de schriften niet aangingen. Een cahier kletste voor me op de bank. Ik schrok hevig en zichtbaar. Fijt grijsde opnieuw.

De uren die ik verder op school doorbracht, werden beheerst door de houten arm van Jonker en ook de avonden die daarop volgden, kon ik de gedachte eraan niet kwijt raken. De rij knuppels die ik voor het bord had gezien, en die in werkelijkheid slechts bestond uit één kleine, maar veel gebruikte stok, dansten nu op de maat die de houten arm op de vloer sloeg. Een hol en vreemd getik, dat mij deed denken aan het dansen van geraamten in hun kisten. En dan kreeg ik weer die gruwelijke angst voor de dood die mij jaren daarna nog achtervolgde. De knuppels werden stuk voor stuk houten armen, de houten arm werd een knuppel. Dat wisselde en herhaalde zich eindeloos tot ik moe van opwinding en angst insliep. Maar wanneer ik 's morgens mijn ogen opende zag ik opnieuw een ganse rij kunstledematen. Ik at weinig en mijn moeder dacht dat ik ziek zou worden. Ik wilde echter nu niet thuis blijven, nu niet, want ik kon het vreselijk gezicht van de houten arm niet meer missen. Soms stootte Jonker even met zijn arm tegen een bank, een vreemde doffe klank. En dan was daar weer het wonderlijke dat hem dat geen pijn zou doen, dat hij het misschien niet eens merkte. Na schooltijd stootte ik zelf met mijn arm tegen een muur en verbeelde me dat ik het ook niet voelde. Maar ik voelde het wel, kreeg blauwe plekken en huilde stil van pijn. Later droomde ik dat Jonker zijn arm verloor. De wind speelde spottend met de lege mouw. Hij wist het niet, pas toen Fijt hard begon te lachen, merkte hij het. Hij ging zoeken en wij hielpen allemaal mee maar vonden niets. Ik had hem

verstopt en toen Jonker hem toch ontdekte moest ik de arm oprapen. Maar hij gleed me telkens uit de handen, hij was zwaar en glad, het hout was bedekt met een weke, slijmerige substantie. Jonker dreigde me mijn eigen arm uit te trekken wanneer ik de zijne niet weer terug gaf. Ik probeerde de klauw te grijpen, maar ik greep Fijt en hij was nat. Mijn moeder stond bij mijn bed en gaf me water.

Het stadje kreeg voor mij een ander aanzien, het versmalde tot de weg die Jonker van huis naar school liep, van school naar huis. Ik dwaalde daar nu rond, kwam hem vaak tegen, groette schuw en keek hem van achter een boom na, tot hij een hoek om ging. Meestal was hij alleen, maar vaak hield men hem staande om een praatje te maken, want hij was veelvoudig voorzitter. Hij zat in de kerk recht tegenover ons, in de voorste ouderlingenbank en hield gedurende de preek geen oog van den dominee af. 's Maandagsmorgens op school herhaalde hij de preek bijna letterlijk, hij moet een ongelooflijk goed geheugen hebben gehad. De geschiedenis van de oordeelsdag greep mij geweldig aan. Ik vertelde het thuis en mijn vader vroeg kwaad hoe ik daar aan kwam. 'Van Jonker', zei ik. Mijn moeder schudde haar hoofd: 'Die man is nog beter dan onze dominee, hij kan 't, hoor!' 'Hij bemoeit zich altijd met dingen waar hij niks mee te maken heeft, niks mee te maken heeft, zeg ik', bleef mijn vader nukkig volhouden en tegen mij: 'Ga jij toch spelen, verdorie!' Ik ging spelen, maar toen ik des avonds de maan rood zag opkomen dacht ik dat het zover was. Ik lag achterover in bed, met mijn handen achter mijn hoofd in spanning te wachten. Er gebeurde echter niets en ik bracht de rode maan in verband met Jonker, ik zag weer bloed aan zijn gezonde vingers, aan zijn arm, aan de muren van het lokaal.

De dominee van het stadje was oud en vergat steeds, tot spijt van de gemeente, zijn emeritaat te vragen. Alleen Jonker, die daardoor ook catechisatielessen kon geven, profiteerde ervan. Zijn gezicht werd al spichtiger en zijn woorden zwaarder van ernst, hij overtrof den dominee steeds meer. De meisjes die naar zijn lessen gingen verbood hij met blote armen te komen, hij kon dat niet zien, hij verdedigde de eerbaarheid der vrouwen. Ik was altijd bij het lokaal achter de kerk te vinden als Jonker les gaf en stond achter een haag voor de meisjes uit te kijken. Wanneer hij in aantocht was gaf ik een gil en schoten de meisjes in de jassen die ze hadden meegenomen om hun naaktheid te bedekken.

Op een middag was ik eerder op school dan Jonker. Ik had mijn vader beloofd een vers over te schrijven uit een leesboekje, wat eigenlijk niet mocht, en in het geheim moest gebeuren. Ik wist precies wanneer Jonker zou komen, ik kon mij niet vergissen, daarvoor had ik zijn gangen wel zorgvuldig genoeg nagegaan! Een oude wekker die op de vensterbank stond, tussen twee gele verdorde geraniums, wees met haar wit gezicht de tijd aan. Ik nam het boekje uit de lessenaar en schreef bijna rustig het vers over. De rode muren van het lokaal, die ik soms vergeleek bij open wonden, hadden hun angstwekkendheid verloren nu Jonker er niet met zijn arm langs schoof. Nog tien minuten voor de tijd dat hij kwam was ik klaar. Ik stond op en hoorde in het aangrenzende lokaal, waar een jonge juffrouw altijd tekeningen op het bord maakte, die ik zeer bewonderde, gestommel. Ik duwde de tussendeur langzaam open. Er viel iets. Alleen Jonkers arm zag ik die uitgestrekt naar mij wees. Jonkers arm. Jonkers houten arm, meende ik, en duizelde. Ik holde de school uit, de weg op die dood liep in de weilanden buiten het stadje. Ik rende de weilanden door, gleed uit, kreeg

natte voeten, stond weer op, verder, verder.... De uitgestrekte houten arm bleef mij tergend in de rug steken. De school, mijn huis, vader en moeder, Willy, de poes, alles was weg. Alleen.... Dan verbeeldde ik me dat ik rond het stadje zweefde, maar de grijsgroene vingers kromden zich tot een klauw en trokken mij neer. Uitgeput viel ik in het natte gras.

Fijt en ik waren in het pakhuis van een galanteriezaak, waar we in pakkisten kropen en elkaar met houtzaagsel gooiden. Ik stikte bijna in het stof en snoot zwart in mijn zakdoek. Toen Fijt zich schramde aan een spijker hielden we op en holden naaf boven. Har, Fijts broer, was bezig lijsten te zagen en te lijmen. We zetten het gevecht voort met kapotte lijsten, maar Fijt had er lijm aan gestreken, zodat mijn haren kleefden. Bovendien kende hij het terrein, het pakhuis was van een oom, die hen daar altijd de vrije hand liet. Ik was er voor 't eerst en zag de uitstekende balken niet en verwarde mij gedurig in de touwen. Har wierp een luik open en vroeg of wij daar uit durfden springen. Ik keek voorzichtig naar beneden en schrok hevig toen Fijt me in de rug duwde. Fijt durfde echter zelf ook niet te springen, de stenen van de achterstraat waren hem te hard. Har glimlachte fijntjes. 'Als je me een kwartje geeft doe ik 't', zei hij. Ik keek hem ongelovig aan. 'Hij heeft 't al 's eerder gedaan!' viel Fijt hem luidruchtig bij. 'Zo hieruit, plons, naar beneden, en er mankeerde hem niks, niks; Nietwaar Har?' Har bleef me superieur glimlachend aanzien. Hij had een zeker overwicht ten opzichte van ons. Hij was ouder, ofschoon hij in dezelfde klas zat, en sprak weinig. Hij verschilde in veel dingen met zijn broer. Ik wist nooit precies wanneer hij gemeen was, dat ontdekte ik altijd pas daarna. Hij was mager en

had een even spichtig gezicht als zijn vader, maar niet zulke brede schouders. Hij zag opvallend bleek, ook des zomers, en zijn rood haar maakte hem nog bleker, bijna doorschijnend. Fijt vertelde fluisterend dat dat haar des nachts licht uitstraalde, wat ik dadelijk geloofde. Zijn bewegingen waren langzaam en uiterst voorzichtig. Hij had een sluipende gang over zich alsof hij altijd op iets loerde. Wanneer hij uitgescholden werd, kneep hij zijn kleine, grijze ogen bijna geheel dicht, reageerde niet dadelijk maar vergat niets. Fijt was geheel anders, die tierde en trapte tegen alles en iedereen. Minder berekenend, minder in 't geniep maar even onuitstaanbaar. Hij spoot, wanneer men hem te na kwam, een niet te stuiten stroom scheldwoorden uit en gebruikte vloeken waarvan ik huiverde. Doch ondanks alles hoorden ze onafscheidelijk bij elkaar, ze konden slechts met elkaar omgaan. Het stadje sprak algemeen van 'de jongens van Jonker', met minachting wanneer niet de naam van Jonker er achteraan gekomen was.

Dat ik met hen speelde was tegen mijn wil, maar tegelijkertijd werd ik gedwongen door een ongewone nieuwsgierigheid. De druk van de vijf houten vingers op mijn hoofd was ik niet weer kwijt geworden en zij die elke dag met de houten arm omgingen, fascineerden me bijna even erg als de arm zelf. Voor mij waren ze meer dan voor iemand anders in het stadje 'de jongens van Jonker'. Jonker was hun vader, hun vader. En er zo'n vader op na te houden, leek me ongelooflijk angstig en wonderlijk. Ik vroeg mezelf af of ze de hand wel eens hadden gezien zonder handschoen, de arm zonder jasmouw. Natuurlijk hadden ze dat, ik wist het al zekerder, maar durfde er niet met hen over te praten. En dan de verbinding tussen vlees en hout, waarover ik huiveringwekkende fantasieën uitspon, ook dat

wisten ze. Die dingen vergat ik niet bij al de plagerijen, gemene streken en kleine geniepigheden van hun kant. De houten arm stond achter ons, machtig en dreigend, en dwong ons samen. In mijn dromen was de houten arm het zwaard waarmee de engel het paradijs bewaakte.

Har stond nog steeds voor het open luik en keek sluw naar de katrol boven hem. ‘Heb je een kwartje?’ vroeg hij langzaam. Ik schudde verlegen mijn hoofd. Hij spuwde naar beneden en ging beledigd weer lijsten zagen. ‘Hij heb niet eens een kwartje’, spotte Fijt, ‘nog geen kwartje!’ en haalde een nieuwe gulden uit de zak van zijn blouse. Ik zweeg van verbazing. De twee broers knipoogden elkaar toe en lachten om mijn verwonderd gezicht. ‘Heb je nog nooit een gulden gezien?’ vroeg Fijt. ‘Hoe kom je daar aan?’ zei ik zacht. ‘Handig wezen. Je bent niet handig genoeg! Stommerik!’ schreeuwde Fijt en knipoogde weer tegen zijn broer. Har keek met een steelse blik naar de rekken kopjes en schoteltjes achter hem. Ik zag het, maar het drong nauwelijks tot mij door. ‘Als je ons geen kwartje geeft gooien we je 't luik uit!’ begon Fijt weer te treiteren. Hij verveelde zich en greep me vast. Langzaam drong hij me terug. De zolder gaapte vervaarlijk achter mijn rug. Ik verzette me en we begonnen te vechten. Fijt was veel sterker, hij sleepte me over de vloer. Het luik kwam steeds dichterbij. Ik sloeg wanhopig om me heen en greep me aan alles vast. Het porcelein in de rekken rinkelde. Har vloekte: ‘Godverdomme kijk uit!’ ‘Jullie gappen kopjes!’ schreeuwde ik. De angst maakte me radeloos. Fijt schrok en liet me los. Ik rende de trap af. Buiten, in de achterstraat, stond Har voor me. Hij had zich langs het touw van de katrol naar beneden laten glijden. Hij zei niets. Hij boog zich voorover alsof hij een sprong wilde doen. Maar hij deed het niet en drong zich tegen

mij op. Hij fluisterde hees: ‘Als je je bek....’ Zijn adem stootte op mijn gezicht. Ik schoot langs hem de achterstraat uit. Des nachts viel ik ontelbare malen in een duizelingwekkende diepte. Was het Fijt die lachte of was het mijn vader? Ook die had mij eens bedreigd het raam uit te gooien. Ik wist het niet en de volgende dag verwarde ik alles, op school.

's Zondagsmiddags schonk mijn moeder thee en prijkte Fijt bij ons thuis op een kussen van de divan. Hij glimlachte aldoor en glom vettig. Met zijn beide handen recht voor zich uit op zijn knieën keek hij rond, volkomen op zijn gemak. Hij antwoordde mijn moeder erg beleefd en deed alsof ik er niet was. Ik zat stijf tegen de muur gedrukt en begluurde hem. Eenmaal zag ik zijn blik rusten op mijn vader, die een boek in zijn beide gezonde handen hield. Voor 't eerst voelde ik me even triumferen. Ik wilde juichen: kijk maar! kijk maar! hij heeft twee gezonde armen, geen hout! geen hout! Maar ik hield me stil toen ik bedacht dat Fijt dat ook had, en ik, het was tenslotte niets bijzonders.

Fijt at en dronk met een ongegeneerde gulzigheid die mij tegen stond. Ik walgde tot Har ons kwam halen om naar de kerk te gaan. Buiten zuchtte ik opgelucht. Nu konden we weer gewoon doen. Ik wist alleen nog het vriendelijke gezicht van mijn moeder achter het raam. Bij de kerk wilde ik het hek in draaien, maar Fijt hield me tegen. Hij schamperde: ‘Ben je gek, die dooie kerk....’ Aarzelend bleef ik staan. ‘Snap je 't niet. We gaan naar de Hare, de Há-re’. Hij zong het laatste woord bijna. Vragend keek ik naar Har, die zwijgend door liep. ‘Dat, dat....’ begon ik, ik voelde me overrompeld en kon geen woorden vinden. Fijt schaterde, maar Har, die in de verte een zwarte, gedrongen figuur zag naderen, nam me bij de schouders

en duwde mij een zijweg in. Samen holden we het stadje uit. De Hare was een woest stukje grond, waaromheen tuinen en boerderijen lagen. Er liepen een paar zandweggetjes dood, gegroefd door karresporen. Aan de kant waren droge sloten met struikgewas overgroeid. Dat waren de hollen die wij steeds opnieuw ontdekten en waarin des avonds de boerenjongens en meiden lagen te vrijen. Op warme zomeravonden gingen we er meikevers zoeken tot de boeren ons weg vloekten. Nu fluisterde Fijt opgewonden dat hij een nieuwe ingang wist en als katten slopen we achter elkaar aan. De nieuwe ingang bleek echter niet te bestaan. Fijt vertelde dat ie weer dicht gegroeid moest zijn. Hij schold op de boeren en trapte hun koren plat alsof zij de schuld ervan waren. Toen Har, op een afgeknotte boom zittend, een appel begon te schillen, kalmeerde hij weer. Wij aten en keken naar de toren van het stadje die ons als een dreigende vinger stond te waarschuwen. Ik voelde mij maar weinig schuldig, want ik zag in de toren de vinger van Jonker die belangrijker was dan alle vaders, moeders en kerken bij elkaar. Fijt snoof als een hond die iets ruikt en stootte Har aan. Langs het weggetje kwam Mary, die wij op school Merrie noemden, in navolging van Jonker. Fijt riep haar woorden toe die mij ontstelden en die ik later pas ten volle begreep. Ze bleef een ogenblik treuzelen en keek ons vreemd aan. En weer begon Fijt. Ik had medelijden met haar en schudde wanhopig mijn hoofd: 'Niet doen, niet doen'. Har zat naast me te grijnzen. Toen ze weg wilde gaan begon Fijt met haar te stoeien en gooide haar tenslotte in een sloot met brandnetels. Hijgend kwam hij terug. Hij was opgewonden rood en had iets vreemds in zijn ogen dat ik niet vertrouwde. Ik was op dat ogenblik banger voor hem dan voor Har. Dorstig naar nieuwe avonturen trok hij voor ons uit.

Met een stok, die hij had gevonden, sloeg hij bladeren van de struiken en naar de muggen die ons omgonsden. Hij sprong over een hek, een sloot, en daagde ons telkens uit hem na te doen. Har deed het onverschillig, ik probeerde het zwetend, maar het gelukte mij zelden. Voor een grote tuin bleven wij bewonderend de appelbomen bekijken. Fijt keurde ze als een kenner en klakte met de tong. Hij keek even naar Har en gooide toen het tuinhek open. ‘Je durft toch wel’, tergde hij weer. Ik knikte achteloos. In de verte zag ik nog de toren, scherp uitgesneden in de egaal blauwe lucht. Fijt sloeg met zijn stok tegen de laaghangende takken. Wij raapten de appels op en persten ze in onze zakken. Toen schoten van achter uit de tuin twee mannen op ons los. Ik vluchtte instinctief. Ik besepte niet wat ik deed. Ik wist alleen: weg, weg! Fijt holde achter me aan. Ik smiet het tuinhekje achter me voor zijn benen dicht. Ik was het mij niet bewust, ik wist niets meer en rende maar door. Achter me hoorde ik Fijt schreeuwen. Steeds groter werd de afstand. Ik raakte verdwaald in het korenveld en gleeed uit over kolen. Waar was ik, in Godsnaam, waar was ik? Pas bij het stadje kreeg ik mijn bezinning terug. Har was nergens meer te zien. Ik wierp de gestolen appels weg en probeerde mijn ademhaling te regelen.

Mijn moeder vroeg me niets en mijn vader zweeg als gewoonlijk. Pas onder het avondeten, toen Jonker er geweest was, begon hij te donderen. De melk sloeg over mijn beker en huilend zocht ik de veiligheid van mijn bed.

Ik sliep gewoonlijk onrustig, maar die nacht woelde ik het bed om. 's Morgens stond ik op, duizelig en moe. Bij het ontbijt vroeg mijn moeder mij: ‘En waarom heb je Mary in de sloot gegooid en waarom heb je Fijt gevraagd de tuin in te gaan?’ Ik haalde mijn schouders op. Ik wist het niet, waarachtig, ik wist niets meer.

Het kon evengoed anders gebeurd zijn, maar dat kwam nauwelijks bij me op. Alleen één ding was mij duidelijk: de houten vinger had mij gestraft. Ik meed Fijt en Har op school. Ook zij spraken niet meer met me. Onze vriendschap was duidelijk bekoeld. Har nam me zo nu en dan nog eens wantrouwend op. Ik lachte hem geruststellend toe, maar hij liet het niet na. De gangen van Jonker volgde ik nog onregelmatig en eenmaal verzuimde ik zelfs bij het catechisatielokaal.

‘Je bent ziek’, zei mijn moeder. Ik was ziek en bleef thuis van school, totdat Jonker mij zou komen opzoeken. Toen was ik plotseling weer beter en ging buiten gras snijden voor mijn konijnen. De volgende dag lagen de konijnen dood voor hun hok. Ik had vergeten het deurtje te sluiten en een hond had ze gebeten. Mijn moeder, die 't ontdekte, durfde 't mij bijna niet te vertellen, want de konijnen waren mijn lievelingsdieren. Het raakte me echter nauwelijks. Alleen mijn vader speet het geweldig. ‘Hebben we ze daarvoor vet gemest’, zei hij en dacht treurig aan de kerstdagen.

Ik leefde voort tussen slapen en waken, bijna immuun voor alle indrukken. Apathisch ging ik naar school, niets schokte of beroerde mij. Maar soms, tegen het vallen van de avond, overviel me een gruwelijke, onbestemde angst. Dan nam ik, tot ergernis van den buurman, onze kat wreed op en wierp haar meters ver over de straat. Of ik rukte het gras tussen de rode stenen achter ons huis weg tot mijn vingers bloedden en ik uitgeput op de grond lag te huilen. Na zo'n dag durfde ik de volgende morgen niet naar Jonkers arm kijken. Ik zag het stadje door rood glas en wachtte bewegingloos op iemand die het glas stuk zou slaan. Maar niemand kwam en met een schok kwam ik weer tot mezelf.

Echter ondanks alles, liet de houten arm mij nooit geheel los. In de schemering zag ik vijf stijve vingers aan elke boomtak en door mijn dromen dreigden en dansten nog steeds de knuppels. Langzaam werd ik weer meer oplettend. Toen Har mij vroeg op zijn verjaardag te komen, knikte ik dadelijk. Voor 't eerst, sinds lange tijd, scheen ik geheel te ontwaken.

Het feest werd gehouden in het pakhuis 's middags, en 's avonds was er vuurwerk bij de gracht, waarvoor Fijt en Har papertjes rondstrooiden om iedereen uit te nodigen. De jongens van Jonker trokken de aandacht, op school werd er over gepraat. Ik ging naar het middag-festijn in stijve kleren en met een stijve, pas gewassen huid. Ik verwachtte Jonker er te zien, maar er waren enkel een paar jongens die ik niet kende. Een meisje schonk chocolade. Fijt schreeuwde zich schor en zelfs Har probeerde luidruchtig te doen. Hij wierp een mes, dat hij had gekregen, in de tafel zodat het trillend bleef staan, trok het er weer uit en wierp opnieuw. De andere jongens zongen zo nu en dan een versje waar ze niet uitkwamen en dronken eindeloos. Ik zat vergeten te kijken, ik voelde me bleker nog dan Har en in een vreemde spanning. Straks, dacht ik nog, zal Jonker komen. Hij zal zijn houten hand opnieuw op mijn hoofd leggen. Ik was er zeker van dat er wat zou gebeuren. Natuurlijk, er móést iets gebeuren. Fijt was op een stoel geklommen en stak de lampions aan. Er vlogen er dadelijk een paar in brand en de vreemde jongens begonnen te loeien. Har sloop het pakhuis uit en ging in de achterstraat op wacht staan. Als een razende sloeg Fijt in de brandende versiering. De smeulende papiersnippers vlogen naar alle kanten op de grond, zodat wij ze uit konden schoppen. Toen alles uit was gingen we elkaar op de tenen trappen, hijgend en met rode gezichten, tot we niet meer konden. Het meisje schonk

weer chocolade en lachte gillend met opgetrokken bovenlip. Twee grote, gele tanden sprongen naar voren. Tenslotte hing Fijt doeken voor de ramen en een wit laken aan de muur waarop Har plaatjes liet projecteren uit een toverlantaarn. We stonden er bewonderend om heen en kreten van verbazing. Als we de plaatjes wilden aanraken, donderde Fijt: ‘Blijf d'r af met je fikken, of je zal 't moeten betalen!’ en zachter: ‘Da's duur spul, reken maar!’ Wij knikten eerbiedig en één van de vreemde jongens brak toch een glazen plaatje. Fijt begon in het donker te vechten. Ik sloop langs slaande armen en schoppende benen naar de deur. Het meisje zag me, onthulde haar tanden en riep iets dat ik niet kon verstaan. Buiten keek ik dwaas om me heen, teleurgesteld omdat Jonker niet gekomen was. Ik had nog altijd een vage hoop op het wonder. Ik bad God of hij wilde ingrijpen, nu Jonker het niet deed en verwachtte dat de zon zou blijven staan.

Des avonds zat ik met de vreemde jongens in een weiland aan de gracht. Tegenover ons rumoerde een schare toeschouwers, fluweelachtig in de schemering. Kinderen plonsden steentjes in het water of lieten ze er sisterend over glijden. Wat verderaf stonden enkele ouderen nieuwsgierig te aarzelen. De gracht was erg smal op die plaats, en het stonk er naar vergane ratten. We zaten op de jongens van Jonker te wachten, die het vuurwerk mee zouden nemen, maar niet kwamen. Het gras in het weiland was nat en we werden rillend koud. Het wachten duurde lang. Tegenover ons klommen jongens in de bomen en wierpen brandende lucifers omlaag. Men juichte om zich niet te vervelen. Ik sprak niet met de vreemde jongens en dacht aan de toren die nu niet meer zichtbaar was. Eindelijk kwamen Fijt en Har het weiland in hollen. Het vuurwerk hielden ze in hun handen. Het werd stil. Ze

staken een lont aan. Maar de lont wilde niet branden. Ze probeerden een ander. Weer gebeurde er niets. Het vuurwerk was nat, kletsnat! Teleurgesteld begon men aan de andere kant te schreeuwen: ‘Die jongens van Jonker moeten op d'r donder hebben!’ Verschrikt keken de vreemde jongens mij aan en Fijt gooide naar mij met het natte vuurwerk. Ik draafde door het weiland tot het water me in de schoenen stond. Nog op weg naar huis juichte ik: ‘Op d'r donder, op d'r donder!’ Ik vierde alleen feest in een tuintje dat ik niet kende en waar ik alle rode gladiolen knakte.

Het stadje was geschokt, want Jonker had gesproken. Ik herademde: eindelijk het verlossende woord. Waarschijnlijk is het anders gebeurd, waarschijnlijk was Jonker voor 't eerst in het stadje uitgepraat. Voor mij was het de verandering waar ik God om had gevraagd. En weer zag het stadje er anders uit. Jonkers naam was overal te horen, maar hijzelf nergens te zien. De school werd voor mij erg onbelangrijk. Er kwam een nieuwe onderwijzer die niets bijzonders had. Alleen een mooie, gelijkmatige stem, waarbij ik heerlijk kon dromen. En Fijt was ook weg en Har, ik maakte het kastje van Fijt met een spons schoon en zat breeduit in mijn bank. De nieuwe onderwijzer was de enige die niet over Jonker sprak. De juffrouw naast onze klas kwam ook niet weer terug en de meisjes glimlachten verlegen. Eén bloosde toen een jongen op het schoolplein haar vroeg Jonkertje met hem te spelen. Aan de rode muren, de open wonden van het lokaal, wende ik, zoals ik aan de lijdensgeschiedenissen uit de bijbel wende, ik huilde niet meer op Goede Vrijdag. Des Zondags keek iedereen naar de lege plaats in de ouderlingenbank en veel betekenend naar elkaar. De dominee sprak lang over de mantel der liefde die

zoveel dingen moet bedekken en voor het eerst hoorde ik geen gesnurk. Mijn vader weidde daar thuis nog breedvoerig over uit.

Ik vroeg den bakker of hij de bakkerij nu aan Jonker ging verhuren, want Jonker ging trouwen met de onderwijzeres. Een knecht begon te schateren en de bakker voer kwaad uit zodat ik bang was dat hij het koekje zou vergeten. Maar ernstig zei hij tegen mij: ‘De duivel en zijn trawanten zijn mij verre. Gods wrake over hen die afhoereren!’ en hij vergat het koekje toch nog. Ik vertelde het thuis, mijn moeder schudde droef haar hoofd en mijn vader grinnikte: ‘Ik heb 't altijd al gezegd, die Jonker, die heeft ze achter de ellebogen!’ en hij klopte zichzelf demonstratief achter de ellebogen waar zijn costume opvallend glom. Ik hoorde dat Jonker ging verhuizen en ik verwonderde mij daar niet meer over. Soms liep ik door ons huis met een stijve arm, gebogen in de elleboog, de vingers gekromd tot een halve vuist en een boek erop. Iedereen lachte erom en ik had er zelf oneindig veel plezier in.

Op een avond, na het eten, liep ik de laan uit. De avond was zoet, de lucht geuriger dan ooit. Willy stond voor haar huis en riep mij. ‘Kom nou!’ Ik ging er heen. Ik glansde van geluk. Zweefde ik nu niet opnieuw door het stadje? Of was dit werkelijk het paradijs? Ik zocht naar de engel met het zwaard, maar vond hem niet.

Vogels en eieren

Toen ik zeven jaar was, of misschien al wel acht, boog ik blozend mijn hoofd voor den onderwijzer, die over laffe en elken flinken jongen afkerige streken praatte en uit zijn mondhoeken kwijlde. Ik voelde mij schuldig en ik was dus laf en elke flinke jongen was van mijn streken afkerig. Want, hoewel de onderwijzer over de klas heen sprak en zijn oog gericht hield op het indische rijstveld dat tegen de muur hing, wist ik toch zeker dat hij mij bedoelde. Hoe kon het anders? Hoe kon hij zeggen dat het uithalen van vogelnestjes laf en gemeen was, als hij niet wist dat ik een doos vol gekleurde en gespikkelde eieren op zolder had staan? En hoe kwam hij aan die bijzonderheden, die merkwaardige bijzonderheden van kloppende vogelkeeltjes en radeloos om zich heen ziende kraaloogjes, wanneer hij mij niet was nagelopen, op een van mijn tochten naar de Schere en mij in het geheim had bespied? Ik draaide onrustig ezelsoren aan mijn schriften en liet knickers over de vloer rollen, tot ik na moest blijven.

In het verlaten lokaal en in de lege bank verwachtte ik de uitgestoken vinger van den onderwijzer op mij gericht te zien: 'Jij bent de schuldige', maar hij deed niet anders dan borden schoonmaken en tussen twee vegen in zei hij: 'Ga maar', zonder mij aan te zien. Ik ging. Buiten stond Evert, in afwachting van mij, met twee jongens te vechten die hem zwijntje, of erger nog, everzwijntje hadden genoemd. Toen hij mij zag, liet hij de beide jongens lopen, die hard wegholden, met de klompen in hun hand, maar achter de haag, aan de overzijde van het schoolplein, nog eens half-huilend het vreselijke scheldwoord riepen. Evert stoorde zich daar niet aan, wierp alleen nog een paar stenen

in hun richting en wandelde met mij mede, de laan uit, waaraan onze school lag. Op de hoek, bij het doktershuis met de grote tuin, wilde hij de weg inslaan, die naar de Schere liep. Ik plukte rozen uit de dokterstuin en schramde mij, maar had er geen aandacht voor. Hij was al twee bomen van mij verwijderd, toen ik hem achter adem nariiep, dat ik toch niet meeding. Hij kwam schoorvoetend terug en keek mij verwonderd aan met zijn kleine oogjes, die altijd glommen van genoeg. Ik zei dat het uithalen van vogelnestjes laf was en gemeen en of hij nooit een keeltje angstig had zien kloppen. Hij lachte kuiltjes in zijn wangen en stompte mij plagerig in mijn maag. ‘Heb jij óók nooit gezien!’ riep hij en ‘dat behóéft toch ook niet’. Ik was niet gerust voor hij mij bezworen had dat wij alleen maar zouden gaan kijken om de vogels te bespieden. ‘Dat is toch ook heel mooi’, praatte ik den onderwijzer na. Weer lachte Evert kuiltjes in zijn wangen, terwijl hij mij verwonderd aanzag. Hij begreep mij niet helemaal en hij twijfelde er aan of het mij wel ernst was. Toen hem dat eindelijk duidelijk werd, kwam er iets arglistigs in zijn natte ogen. Hij nam zijn pet af, duwde er een paar maal met zijn vuist in en trok daarna de klep tot aan zijn wenkbrauwen.

De weg naar de Schere was een lange erepoort, die des zomers altijd opnieuw voor ons werd opgericht. De takken van de bomen raakten elkaar ver boven onze hoofden, maar daar keken wij niet naar. We gooiden stenen in de sloot naast de weg om te zien of er ook karakieten uit het riet vlogen. Er gebeurde echter niets, zoals wij wel verwachtten. Pas toen we aan de Schere kwamen, zochten we zorgvuldiger. De Schere waren plassen met weinig water maar met veel struikgewas aan de kant en jonge bomen waarvan de bladeren lekker smaakten, wanneer je ze lang in

de mond hield. Achter de Schere begonnen de weilanden, die rond de stad lagen. We kropen door de struiken, vielen half in bedekte kuilen, schramden ons aan takken en kregen natte voeten toen we te ver in het riet dwaalden. Evert keek glimlachend om zich heen, maar er vloog geen vogel op. Pas toen ik viel, struikelend over knoestige wortels en met mijn beide handen in de bladeren, fladderde er achter ons iets. We bogen de takken uiteen en bewonderden de vier eieren, die verrassend blonken nu het volle licht er op scheen. Evert ging voelen of ze al koud waren en hij keek mij verheugd aan, toen hij weer terug kwam. 'Ze zijn nog heet', fluisterde hij, 'je brandt je er bijna aan'. Ik trok hem mee in het gras langs de weg, van waaruit we ongemerkt het nestje in de gaten konden houden. We lagen daar lang, met onze ogen alles volgend wat in de lucht vloog. Maar op de takken, waaronder we de eieren wisten, daalde niets neer. We trokken uit verveling aan de grassprietjes en lieten kevertjes op onze handen van de ene vinger naar de andere rennen. Toen we een stem achter ons hoorden, schrokken we op, maar het was Hein maar uit het weeshuis, die zo stotterde. Hij had koeien in het weiland gemolken en bracht de melk nu in blauwe emmertjes naar het gele gesticht in de stad. 'Mogen we wat drinken?' bedelde Evert. Hein schudde zijn hoofd. 'Dat k-kan niet'. 'We zullen je meehelpen dragen', beloofde Evert gul. Waarschijnlijk hoopte hij op die manier iets van Hein los te krijgen. Maar Hein beloofde niets. Hij zei alleen maar: 'Da's g-goed', en zette een van de blauwe emmertjes voor ons neer, terwijl hij het zweet van zijn voorhoofd wies. We sprongen uit het gras en ik boog mij reeds om de melk te dragen, toen Evert mij toefluisterde: 'Nog even zien of de eieren al koud zijn. Ga alvast maar'. Ik wachtte echter en zag dat hij in

het bosje eerbiedig zijn pet afzette. Toen hij terug kwam en wij de emmer tussen ons innamen, stond de pet hoog op zijn hoofd. ‘Ze waren nog heet’, zei hij. Ik knikte tevreden: ‘Dat moeten ze ook blijven’. ‘Ja, ja’, viel Evert mij dadelijk bij, terwijl hij schuchter naar Hein keek.

Hein liep vlug, met kleine dribbelpasjes, soms half struikelend alsof ook zijn voeten stotterden. Onderwijl vertelde hij van zijn vele duiven, die het gele gesticht besmeurden en waarom hij in de stad bekend was. Hij had er nog een paar te koop, nog een paar jonge, die hij niet mocht houden, omdat ze ook van het gesticht aten, wat hem erg speet. Zijn oude duiven hadden reizen van meer dan duizend kilometer gemaakt. Het was een wonder hoe die beesten hun hok terug vonden. ‘Als je maar g-goed voor ze b-bent’, zei Hein. ‘Mijn vader vangt altijd duiven in de toren’, vertelde Evert trots. Zijn vader was koster van de kerk. ‘En d-dan?’ vroeg Hein. ‘Dan slacht hij ze!’ pochte Evert nadrukkelijk. ‘Dan eten we ze op!’ ‘S-smaken ze?’ vroeg Hein. ‘En of’, juichte Evert, ‘naar kippen en fazanten!’ De emmer die tussen Evert en mij in hing, had reeds bij al onze stappen wat melk verloren, maar nu begon ze zo hevig te slingeren, dat Hein haar wel van ons over moest nemen. ‘Hij wordt moe’, beschuldigde Evert mij en ik kneep mijn handen tot vuisten in mijn broekzakken om maar wat te doen.

We brachten Hein tot aan het gesticht, waar de duiven hem reeds tegemoetvlogen. Ik bewonderde ze erg, maar Evert, die geen melk kreeg, voelde zich teleurgesteld. Toen Hein achter het ijzeren hek verdwenen was, begon hij te schelden: ‘Gékke Hein! Gékke Hein!’ en wierp met grintsteentjes naar de duiven. Voor ik het goed wist, vocht ik met hem. Maar hij was geen partij voor mij met zijn sterke armen.

Het was mij op dat moment zelf niet helemaal duidelijk waarom ik eigenlijk met hem ruziede. Ik besepte alleen maar vaag, dat ik voor iets wraak moest nemen en ik vocht totdat het eierstruif hem van de oren droop.

Toen ik thuis kwam holde ik mijn moeder, de boterhammen en de chocolade voorbij in een blinde ren naar de zolder. Van achter de uitstekende balken trok ik de doos met eieren weg. Ik wierp het glas er af en sloeg met mijn beide vuisten in de keurig gesorteerde en leeg geblazen schalen, alsof ik nog steeds Evert voor mij had. Pas toen mijn handen pijn begonnen te doen, hield ik op om beneden hijgend mijn boterhammen te gaan eten, onder de bezorgde en vragende ogen van mijn moeder.

De volgende dag hield ik in mijn gedachten reeds duiven. Ze kwamen de zaden uit mijn hand pikken, na verre tochten te hebben gemaakt. Iedereen bewonderde hen trouwens en ik praatte met hen terwijl ze op mijn schouder zaten. De mussen, in de bomen voor ons huis, knikten mij goedkeurend toe, omdat ik nu hun beschermer geworden was. Aan Evert verklaarde ik plechtig dat ik hem niet langer als mijn vriend kon beschouwen. Hij was mijn vijand geworden sinds ik gezien had, dat er eierstruif over zijn oren liep en dat hij met puntige keien naar weerloze vogels gooide.

Mijn vader was blij dat ik niet meer met Evert omging, nu behoefde hij het mij tenminste niet meer te verbieden. Hij had altijd al een hekel aan dien jongen gehad. Om mijn duiven lachte hij smalend: 'Jij duiven! Daar komt toch niets van terecht.' Het was duidelijk dat hij daarbij dacht aan mijn tuintje en aan mijn kippen, waar ik inderdaad niet veel van had terecht gebracht. Het hoekje grond dat hij mij had afgestaan, werd nu overwoekerd door onkruid, omdat ik steeds

vergeten had te wieden. En de kippen waren na elkaar gestorven, met stijf getrokken poten en vreselijke gele vliezen over de ogen, zodat ik daar niet eens naar had durven kijken. Trouwens die kippen waren al dadelijk een teleurstelling voor mij geweest, omdat ze er zo oud uitzagen, zo heel erg oud, en volkomen anders dan de witte, kakelende dieren van onzen buurman, waarop ik mijn zinnen had gezet. Ik bracht dat toen in verband met mijn grootvader, die ze mij had gestuurd, en die er met de jaren ook niet beter op was geworden, zoals hij zelf zei. Voor mijn gevoel droeg hij dan ook mee in de doodschuld aan mijn kippen, wat mij weliswaar niet helemaal vrij pleitte, maar toch gedeeltelijk verlichtte.

Nu, met de duiven was het echter heel iets anders! De duiven waren immers mijn vrienden geworden en ik wilde ze houden, verzorgen, vertroetelen desnoods om mij niet langer laf te gedragen, zodat niet elke flinke jongen afkerig van mijn streken behoefde te zijn. Dat vertelde ik aan mijn moeder, want mijn vader was altijd maar zo kort thuis en zo haastig, dat hij nooit een zin van mij helemaal aan kon horen. Mijn moeder lachte ook, maar anders, zodat ik wist dat ik na mijn tuintje, na mijn kippen, nu ook mijn duiven zou krijgen.

De verwachting, die mij in de dagen daarop spande, werd voor de eerste maal gebroken door de komst van een hok, een groot houten hok met gaas er voor en een deurtje, en voor de tweede maal door de kwartjes, die mijn vader haastig op tafel achterliet, nadat mijn moeder gezegd had dat ze ook overal alleen aan moest denken. Met het geld in mijn vuist geklemd rende ik nog dezelfde avond naar Hein. Vanuit alle bomen werd mij toegeroepen en ik antwoordde dat nu spoedig alles goed zou worden. Ik had zelf vleugels gekregen, leek het mij toe, en ik vergat helemaal de oude vrouw bij

de kerk te groeten, wat ik anders altijd deed vanwege de pepermuntjes die ze mij regelmatig toestopte. Tot mijn vreugde zag ik dat het hek voor het weeshuis nog open stond, zodat ik zonder oponthoud door kon hollen, tot achter het gele huis, waar Hein bezig was emmers schoon te maken. Achter adem liet ik hem het geld in mijn bezwete hand zien en hij was al bezig mij melk te geven, voor ik hem duidelijk kon maken dat ik om de duiven kwam. Toen ik het eindelijk had gezegd, knikte hij mij een paar maal goedkeurend toe en streek met zijn hand over mijn haar. Daarna verdween hij in het huis, met zijn kleine dribbelpasjes, om mijn vurige wensen te vervullen. De tuin, waarin ik stond, was een sprookjestuin en de grote tovenaer kwam terug met het wonder in zijn beide handen. Hij lachte mij toe, dat ik hem gerust kon vertrouwen, want hij wist wel dat ik in werkelijkheid een prins was en dat deze trouwe duifjes brieven gingen brengen naar mijn koninklijke vader, waar ik zo wreedaardig van gescheiden was. Hij zei: ‘Twee weken l-laten zitten, dan v-voelen ze zich t-thuis’. Ik knikte. Natuurlijk zou ik dat doen, natuurlijk zou ik ze eerst veertien dagen bij mij houden, want ik had hun nog zoveel te vertellen, voor ze uit konden vliegen. ‘En g-goed voor ze zijn’, zei Hein nog. Ik glimlachte hem begrijpend toe en beloofde dat ik ze niet dadelijk helemaal naar mijn vader zou laten vliegen, want die was zover weg en de tocht daarheen nog te lang en te gevaarlijk voor deze jonge diertjes. Maar eerst tot op de helft bijvoorbeeld, om wat te wennen en de weg te leren kennen en daarna pas helemaal. Onderwijl had Hein de beide duiven in een klein hokje gedaan, dat ik van hem meekreeg, maar terug moest brengen. En voor de laatste maal knikte ik hem toe, voor de laatste maal, voor ik met mijn kostbare vracht vertrok en Hein het hek achter mij

sloot. De weg naar huis liep ik nu langzamer, plechtig bijna, terwijl ik trots om mij heen keek. De oude vrouw bij de kerk vergat ik ditmaal niet te groeten, ik bleef zelfs een ogenblik staan om haar mijn duiven goed te laten zien, totdat ik Evert meende te ontdekken en haastiger doorliep. Thuis gekomen bewonderde mijn moeder al evenzeer de duiven, maar van de geheime berichten die ze gingen overbrengen vertelde ik haar niet. Ik haalde een trapje uit de schuur, om mijn beesten eigenhandig in hun nieuwe woning te laten, het hok dat mijn vader nog vlug aan de muur had gespijkerd. Pas toen ik het kooitje van Hein scheef hield, trippelden de duiven over, luid koerend van dankbaarheid, zodat ik tevreden het deurtje achter hen kon sluiten.

Daarna kwamen die dingen die ik al zo vaak in mijn gedachten had gerepeteerd: het geven van schoon water en het vullen van het zaadbakje tot aan de rand, bezigheden die mij in verrukking brachten. En al was het dan ook even een teleurstelling voor mij, dat de duiven niet dadelijk in het zaad pikten en zich met het water besputterden, zoals ik verwacht had, maar vrij suffig op een stok voor zich uit gingen zitten staren, het temperde toch mijn vreugde over de nieuwe rol die ik in de wereld ging spelen maar weinig. Nu was mijn verhouding ten opzichte van de vogels metterdaad veranderd en was ikzelf ook veranderd en zouden de mensen om mij heen eveneens veranderen, volgens den onderwijzer die mij dat allemaal had beloofd.

Ik droomde des nachts heviger dan ooit en was reeds heel vroeg uit mijn bed om de duiven niet te laten verhongeren. Ik vernieuwde weer het zaad en het water, hoewel daar nog geen snavel in gepikt had. Maar ik hield mij voor, dat het op de een of andere manier voor hen oud geworden was en dat ze het daarom lieten staan, zoals ik dat ook deed met overdaags brood.

Misschien ook wel hadden de goede beesten het gespaard voor de mussen, die zo hongerig waren, dat ze er dadelijk op af vlogen, toen ik het zaad in de tuin strooide. Onder het ontbijt mopperde mijn vader dat de duiven hem des morgens uit zijn slaap hadden gehaald, met hun vervelend gekoer, wat niet waar was. Ze hadden mij geroepen, wist ik heel duidelijk, ze hadden allang begrepen wie zo goed voor hen zorgde. ‘En wat heb je d'r eigenlijk aan’, vervolgde mijn vader, ‘als het nou kippen waren, dan gaven ze nog eieren, maar duiven.... niets dan smeerlapperij’. En weer wist ik dat hij ongelijk had en ik stond op het punt te vertellen, waarvoor mijn duiven eigenlijk dienden, maar toen zocht hij alweer vruchteloos naar een zakdoek, waardoor ik tot bezinning kwam. Op school maakte ik den onderwijzer, die ernstig toeluisterde, deelgenoot van mijn geheim. Hij zoog het kwijl van zijn mondhoeken langzaam in en stelde mij allerlei moeilijke vragen, die ik niet kon beantwoorden. Met Evert sprak ik er echter geen woord over. Ik wist maar al te goed dat duiven soms ook eieren legden en dat geen ei voor hem veilig was. Hij was mijn vijand en mijn vrienden zou ik niet verraden aan mijn vijand, daar konden ze verzekerd van zijn.

De veertien dagen dat ik de duiven links onder mijn slaapkamerraam aan de muur wist, was ik gelukkig. Verrukt zag ik toe hoe ze toch eindelijk van het zaad begonnen te eten dat ik hun gaf en uren zat ik op een trapje, voor hun hok, met hen te praten. Ik raakte niet uitgekeken op de kleuren van hun vleugels, die telkens weer anders waren, wanneer ze zich bewogen. Hun roepen bleef mij des nachts bij en om mij heen was de zachtheid van hun veren.

Toen de beide weken om waren gebeurde het vroeg in de middag. Ik opende langzaam het deurtje van het

hok, terwijl mijn moeder beneden stond af te wachten. Maar de duiven hadden geen haast, pas toen ik tegen het hout begon te kloppen, bemerkten ze de opening. Na elkaar vlogen ze weg, onhandig met de vleugels slaand en nog niet volkomen zeker van deze nieuwe vrijheid. Ik wuifde ze na, tot ze op de dakgoot zaten van onzen buurman, die juist door een gangetje van ons huis gescheiden was. Ze knikten mij van boven dankbaar toe en ik knikte verrukt terug. ‘Zie je wel’, riep ik naar mijn moeder, ‘zie je wel!’ ‘Ja’, zei mijn moeder, ‘t lijkt net of ze nog niet goed kunnen vliegen’.

Ik verklaarde dat anders. Voor mij was het een duidelijk bewijs dat ze nu aan mij gewend waren, zo erg gewend zelfs, dat ze in mijn nabijheid wilden blijven. Vanuit mijn slaapkamerraam kon ik nog met hen praten en ik wierp hun zaden toe, tot de dakgoot geel zag en de duiven zich in het uiterste hoekje verdrongen. Verder kon ik niets doen, niets anders dan wachten, de hele middag lang. Ik liep om ons huis op zoek naar katten, die ik weg joeg en voor het gangetje bleef ik de wacht houden, overtuigd dat de avond mijn duiven weer in hun hok zou terug brengen, en ik had nog nimmer zo naar de avond verlangd. Zelfs onzen buurman moet mijn gezicht bijzonder zijn voorgekomen, want hij liet zijn hond, waarvoor ik bang was, ditmaal niet op me los, toen hij mij passeerde.

Ik verliet mijn wachtpost in het gangetje voor het eten, maar na haastig mijn boterhammen te hebben doorgeslikt, ging ik verder mijn duiven bewaken, voor ieder loerend gevaar. Het was een mooie zomeravond en de vogels zongen voor mij in de bomen. Ik boog verlegen mijn hoofd voor deze hulde, want recht voor mij uit kon ik de Schere zien liggen. Waarschijnlijk zou ik daar nog zo uren hebben gestaan, wanneer mijn vader mij niet had geroepen. Ik moest naar bed en ik

ging, omdat ik immers vannit mijn slaapkamerraam mijn duiven nog kon zien. Maar toen ik over de vensterbank hing zag ik alleen het zaad, dat licht opscheen in de schemerige avond. In mijn slaap echter hoorde ik de duiven meermalen roepen en ik sliep met een glimlach, want ze vertelden mij dat ze zeker mijn koninklijken vader zouden vinden.

Pas de morgen daarop drong de vreselijke waarheid tot mij door. De avond had gefaald, de avond had niets terug gebracht en sindsdien vreesde ik het donker worden om het heimwee dat mij dan be kroop. Ik troostte mij echter met de gedachte dat ze verdwaald waren, dat ze het hok niet weer terug konden vinden en dat ze nu zochten en wie zoekt zal vinden, was mij van jongsaf geleerd. Het water ververste ik en het etensbakje vulde ik opnieuw, want ze moesten hun huis goed toebereid vinden bij hun wederkeer. Ik beloofde hun het lekkerste eten en ik was in staat hun alles te geven, wanneer ze terug kwamen, zelfs het geslachte kalf, wanneer mijn vader dat had gehad. Onze buurman riep mij, omdat hij in zijn tuin duiven had gezien, jonge beesten nog, die wel van mij konden zijn, meende hij. Ik riep onder de appelboom mijn keel schor, maar alleen zijn hond antwoordde. De dag daarna klaagde ik mijn nood bij Hein, achter het weeshuis. Hij schudde zijn hoofd en keek mij droevig aan. ‘Ze v-voelden zich niet t-thuis’, zei hij langzaam. ‘Maar twee weken....’ aarzelde ik. ‘Soms t-twee weken, soms n-nooit’, verklaarde hij wijs. Ik slenterde naar huis terug en ververste weer het water en het eten, maar met mijn hoofd afgewend, want het lege hok kon ik niet langer aanzien. En de stem van Hein ‘soms n-nooit’ drong mij de tranen naar mijn ogen. Toen het buiten begon te regenen drukte ik mijn neus tegen het glas om niet mee te huilen. Mijn vader, die van buiten kwam en mijn

misvormd gezicht zag, schaterde de kamer binnen: 'De duiven zijn bang voor jou geworden jongen, báng zeg ik! En geef ze 's ongelijk, met zo'n gezicht!' Ik antwoordde niet, want ik had allang besloten nooit meer een woord tegen mijn vader te zeggen, sinds mijn leeg hok en het aldoor maar bijvullen van de bakjes hem zoveel plezier gaf. De catastrofe van mijn duiven was veel groter dan die van het tuintje en de kippen samen, want nu was de enige kans om een flinke jongen te worden mij ontnomen, dacht ik, en ik zou voor altijd wel laf moeten blijven. Het deed me pijn dat mijn vader dat niet begreep, juist mijn vader, die toch zo vaak voor hij de deur uitging nog even vlug: 'Word toch 's een kérel, jongen', zei, haastig en met zijn ene arm reeds in zijn jasmouw.

Weken daarna verzorgde ik nog steeds de voedselbakjes, eigenlijk al tegen beter weten in, want sinds Hein had gezegd dat er ook duiven waren, die nooit terug kwamen, had ik alle hoop verloren. Maar ik wilde nog steeds niet mijn nederlaag erkennen en ik hield er pas mee op, toen mijn vader een teddybeer achter het gaas stopte, omdat er toch iemand van mijn goede gaven moest profiteren. En nadien fladderden er nog slechts duiven door mijn dromen, die mijn gezicht, waaraan ze maar niet konden wennen, met hun vleugels bedekten.

In de winter die volgde, zocht ik opnieuw het gezelschap van Evert. Niet omdat ik weer een vriendje wilde, want over het algemeen bekoorde mij het alleen-zijn meer dan het spelen met andere jongens, maar omdat mijn vader zich er nog altijd tegen verklaarde. Hij zag Evert als een 'vieze' jongen, met op de achtergrond de galg en het rad. Ik nam het daar niet tegen op, integendeel, ik was altijd bereid de 'viezigheid' van

Evert bij mijn vaders aanwezigheid nog wat aan te dikken. Het was immers juist daarom, of nog juist omdat mijn vader dat zo vond, dat ik Evert opnieuw zocht. De herfst en ook de koude dagen die daarna gevolgd waren, hadden de duiven niet uit mijn gedachten verdreven en steeds wanneer ik aan hen herinnerd werd, voelde ik mij leeg van binnen, zo leeg als het hok dat een maand lang verwachtingsvol open had gestaan. En ook het gezicht van mijn vader was ik nog niet vergeten, het gezicht met de veel te grote mond, grijnzend vertrokken.

Evert vroeg geen verklaringen. Ik wandelde op een middag met hem uit school naar zijn huis, waar we nog een ogenblik krijgertje speelden rond de kerk, en daarmee was alles weer in orde. Voor het oog van de gehele school hoorden we sindsdien opnieuw bij elkaar en ik wachtte op hem of hij op mij, naar keuze van den onderwijzer. Van mijn duiven vertelde ik hem niet, trouwens vogels en eieren kwamen helemaal niet meer tussen ons ter sprake nu het winter was en de Schere op het ijs lag te wachten, dat maar niet wilde komen. We speelden in de lege goederenwagens op het station, totdat we voor een bewaker moesten vluchten en we slopen in de ontbladerde tuin van den dokter om het verloofde paartje te bespieden, dat daar lachend wandelde.

Toen er sneeuw viel, stapelden we sneeuwballen op achter een haag, waarmee we den onderwijzer belaagden. Tot mijn spijt hield hij zijn hoed voor zijn gezicht, zodat ik zijn kwijlende mond niet kon raken. In de klas sprak hij daarna nog eens uitvoerig over laffe streken en flinke jongens die daarvan afkerig waren, maar dat wist ik reeds, zodat ik niet meer behoefde te luisteren. Ik wilde ook mijn vader opwachten met harde, waterige ballen in mijn hand, doch dat durfde Evert

niet. Mijn vader keek altijd zo kwaad, zei hij, en daar had hij het niet op begrepen. Toen ik het alleen deed, wachtte ik tevergeefs. Mijn vader kwam weer veel te laat, zoals altijd. Met Hein hadden we meer succes. Evert lachtte zich rood om de dribbelpasjes waarmee de ongelukkige jongen vluchtte. 'Hij is gek', riep hij achter adem tegen mij, 'hij is gek!' Ik knikte, de hele stad wist dat trouwens en ik had het zelf ondervonden.

Toen de winter voorbij was en wij alleen nog maar natte voeten konden halen in de overstroomde weilanden achter de Schere, was ik mijn duiven zo goed als vergeten. Ik zag geen vogels meer en uit de kale bomen riep niemand en niets mij toe. Ik verwachtte blij en met een opgeruimd gevoel de lente en ik was even verrukt van de sneeuwkllokjes en crocusjes in onze tuin als altijd.

Maar hoe anders zou het lopen dan ik dacht! Ik had, bij de eerste knoppen aan de bomen nog geen vermoeden dat dat vreselijke heimwee naar mijn duiven terug zou komen, erger dan de eerste maal, als een soort stekende buikpijn, die het hevigst werd wanneer de avond viel. Maar toen het warm werd, warm voor de tijd van het jaar, en ik des morgens uit mijn open slaapkamerraam hing, werd het mij duidelijk dat ik eigenlijk nog niets vergeten was. Mijn duiven hadden des winters alleen maar geslapen, met de kop in de veren, precies zoals de herinnering in mij, maar nu ik ze weer zag in de dakgoot, terwijl ze hun kop omhoog staken en koerden, werd ook de gedachte aan hen in mij opnieuw wakker, bonzend in mijn hoofd en stekend in mijn buik. Ze waren dus terug gekomen, drong het tot mij door, ja, maar weer in de dakgoot, waar ik juist niet bij kon komen, en weer naast het hok dat nog altijd aan de muur hing, hoewel ik er nimmer meer naar omkeek. Dit was erger, véél erger dan het helemaal niet weer

terug komen, dit was een uitdaging aan mij, aan mij die machteloos tegen hen was, dit was ronduit treiteren, anders niet. En, zoals ik reeds vermoeden kon, was mijn vader de eerste die ze opmerkte. Hij zei alleen: ‘Je duiven zijn er weer, jongen!’ maar met zijn ogen vroeg hij mij duidelijk of ik niet opnieuw zaad wilde kopen of ik niet weer de lege bakjes in het hok wilde vullen. Op dat moment herinnerde ik mij ook mijn voornemen van de vorige zomer om geen woord tegen hem te spreken. Ik zweeg dus en ik deed dat ook, tenminste wat de duiven betrof, tegen Evert, dien ik meehielp bloemen uit de tuin van onzen buurman te stelen, omdat zijn moeder jarig was.

Ik leed voortaan alleen om mijn duiven, volkomen alleen, 's avonds wanneer ik naar bed ging en 's morgens als ik weer opstond en ze mij vanuit de dakgoot toeriepen. Ik kon hun gekoer niet langer aanhoren en wanneer er vogels boven mijn hoofd klapwiekten, schrok ik op. Langzamerhand ging ik ze haten. Ik zocht kleine steentjes bij elkaar en gooide naar hen, zoals ik Evert had zien doen bij het weeshuis. Ik vroeg Evert wanneer wij weer naar de Schere zouden gaan om eieren te zoeken. Hij keek glanzend naar me en zijn ogen zwommen van genoeg. Hij zei: ‘Nog even wachten, nog éven, dan zijn er meer.’ Ik knikte en praatte met hem over vogels en eieren telkens wanneer we uit school liepen, omdat ik hem toch niet van mijn duiven kon vertellen. Ik zei dat ik zo'n grote verzameling lege schalen aan wilde leggen als er nog geen enkele jongen op school had, dat ik ze aaneen zou rijgen met een hele lange draad, zodat ze in mijn slaapkamer aan de zolder konden hangen, van de ene kant naar de andere, boven mijn bed.

Ik vond spoediger eieren dan ik had verwacht. Op een morgen, toen ik weer uit het venster hing, lagen

er twee blanke schalen voor mij in de dakgoot. Ik greep er bijna naar van verbazing en ik liep duizelig naar beneden. Ik hoorde niet wat mijn moeder zei en ik at zonder iets te proeven. Die plotselinge verrassing had mij voor alle andere dingen doof en ongevoelig gemaakt. Onderweg naar school bedacht ik mijn wraak. Ik fluisterde Evert knipogend toe dat ik hem iets zou laten zien. Zijn ogen waren waterig van nieuwsgierigheid, maar ik wachtte tot de middag voor ik hem mee nam naar mijn slaapkamer. Toen hij de eieren zag vroeg hij achter adem: ‘Van wie zijn die?’ ‘Duiven’, probeerde ik onverschillig te antwoorden, maar mijn stem leek wel te snikken. ‘Welke duiven?’ drong Evert aan. Ik haalde mijn schouders op. ‘Van onzen buurman’. Onder de balken op zolder maakten we ons plannetje. We haalden uit de schuur, achter ons huis, een ladder zonder iemand te storen. Hij reikte tot aan de dakgoot en Evert klom er op. De duiven waren nergens te bekennen op dat ogenblik en de eieren verdwenen ongezien in Everts pet. ‘Ze zijn lekker’, zei hij, toen hij weer naast me stond, ‘je kunt ze eten’. Hij gaf ze mij aan, maar mijn handen trilden te erg om ze vast te houden. De schalen sprongen stuk op de stenen van het gangetje. Evert vloekte en ik stond gefascineerd te kijken naar het gele gezwel tussen het slijmerig wit aan mijn voeten. Is dat te eten, dacht ik twijfelend. En ik bleef maar aldoor naar beneden staren, naar die vreemde vlekken op de rode stenen, toen Evert allang uit het gangetje was gevluht. Pas toen ik het ene ei, dat maar voor de helft gebroken was, met mijn schoen helemaal indrukte, zag ik dat mijn vader dreigend stond toe te kijken.

En familie

Mijn nicht zat gejaagd en met een meedraaiend hoofd te schrijven in een blauw schoolschrift. Aan het eind van een regel vergat ze telkens op te houden, dan knapte haar pen even op de houten tafel. Op dat geluid wachtte ik met open mond. Een bruine, lenige knaap sloeg op de gong en deuren openden zich geruischloos. Er kwam veel wit binnen zweven, satijn en kant, maar daartussen was iets fluweelachtig zwarts, dat mij verrukte en meevoerde naar de halve maancirkels in de blauwe koepel. Mijn nicht keek me dan een ogenblik glimlachend aan met haar zwarte ogen, voor ze een nieuwe regel begon. De maancirkels bereikte ik nooit, ik was zo zwaar en viel terug in een duizelingwekkende vaart. Mijn hand sloeg ik om de divan, waarop ik ziek lag, maar ik kon nergens houvast vinden. Onderwijl was mijn nicht weer met een nieuwe regel begonnen en met zware hoofdpijn en een leeg gespuwde maag wachtte ik opnieuw op het ogenblik dat haar pen van het schrift op de tafel zou knappen.

Ze was enkele jaren ouder dan ik en ik bewonderde haar, omdat ze op de schommel in de schuur zo hoog durfde, dat ze met haar voeten de balken raakte. Zelfs stond ze soms, in een kwajongensachtige overmoed, met haar voeten in de touwen en haar ene hand los. Dan ging mijn bewondering echter over in hevige angst (ik was altijd erg bang dat ze zou breken, want meisjes waren zoveel zwakker dan jongens, wist ik, hoewel ze mij in 't stoeien verre de baas was) en ik kraaide tante Nella na: 'Fientje d'r á-áf!' Voor de schelle, hoge stem van mijn tante hadden we beiden veel ontzag, omdat we die dadelijk associeerden met de opgeheven hand van de bazige vrouw, die, als ze in de deur stond,

je met geen mogelijkheid ongemerkt voorbij kon sluipen. Zonder uitzondering sprong Fientje dan dadelijk van de schommel, misschien omdat ze werkelijk meende dat tante Nella riep, maar, ik geloof nu, waar schijnlijker om mij te plezieren. Als we daarna in de ligstoelen lagen in de tuin, probeerde ik haar met stoel en al naar mij toe te trekken, wat mij nooit gelukte. Zij was veel zwaarder dan ik en het resultaat bleef altijd gelijk: niet zij, maar ik rolde op haar, een nederlaag die mij niettemin groot plezier gaf. En ook zij moet het niet onprettig gevonden hebben, want wij speelden dat spelletje herhaalde malen en zolang tot we moe en met rode hoofden naar de keuken holden, waar tante Nella ons limonade inschonken lieve woordjes ten beste gaf, met een schuin hoofd naar mijn moeder.

Tussen mijn moeder, een slanke, kleine vrouw, maar toen reeds vergrijsd en met vermoeide trekken om haar mond alsof ze een leven vol zorgen had, wat toch niet het geval was, en mijn tante bestond een grote rivaliteit. Misschien omdat het kind van mijn tante slechts geadopteerd was en ik echt, naar vlees en bloed; het kunnen ook andere redenen zijn geweest, voorvallen uit de tijd dat ze beiden nog als zusters in hetzelfde huis woonden, of jaloersheid omdat ze mannen van verschillende positie hadden getrouwd, alhoewel mijn moeder zich nooit op stand heeft laten voorstaan. Daarentegen kan er van mijn moeders zijde naijver geweest zijn op het harmonieuzer en gelukkiger huwelijk van mijn oom en tante, want het hare werd slechts door een strenge, godsdienstige overtuiging van echtscheiding gered. (Nooit heb ik echter, vreemd genoeg, het idee thuis gehad dat ze onder die slechte verhouding leed, integendeel, ze aanvaardde het, vanwege diezelfde religieuze overtuiging, gelaten). Wat echter het begin is geweest van de onderlinge ruzies weet ik niet, dat

kwam, geloof ik, ook nooit ter sprake. Wanneer er getwist werd, was dat over kleine futuliteiten en ik herinner me nog wel goed, dat er geen wederzijdse logeerpartij verliep op normale wijze.

Toch ging in die tijd dat alles buiten mij om. Pas als er scènes kwamen met overslaande stemmen en rode ogen, merkte ik dat er iets niet in orde was. Ik werd wit van angst (een angst die ik nooit weer geheel kwijt ben geworden) en vluchtte naar Fientje. Aan Fientje, met haar te lange armen en benen en haar grote, lachende mond, merkte ik nooit iets. Wanneer ze bij ons logeerde gingen we luchtgaatjes glijden in onze kleren over de brugleuning in het park of zochten zoetwatermossels, die we trachtten open te breken, tot onze vingers bloedden. 's Avonds boorden we boven bij de trap, waaraan de slaapkamer grensde van Marleen, kleine gaatjes om Marleen te bespieden. De gaatjes bleven echter duister en van het gekke buurmeisje zagen we nooit iets. Tenslotte schaterde Fientje: 'We zitten achter 'n schilderij', en trok me mee in de grijs berookte voorkamer, waar tante Nella het woord voerde en mijn moeder de ramen open zette, terwijl ze onzen buurman toeknikte, die buiten had staan luisteren. Mijn vader schommelde zijn voet heen en weer en staarde stuurs naar de zwarte sokken van oom Peter, met de witte halve maan boven de schoen. Wij werden nauwelijks opgemerkt. Op de rand van een krant schreef Fientje mooie drukletters en ik achten, die telkens twee buiken kregen wanneer tante Nella uitschoot.

Als ik bij Fientje logeerde, gingen we samen de stad in tot ik draaierig werd van trams en autobussen. 'Bloed', zei ze, 'een papje van bloed!' wanneer ze het verhaal vertelde van den overreden jongen, die zij gezien had. Ik griezelde, nam haar hand en vroeg of de zwaan in de vijver nog altijd kwaad op me was.

Ze knikte ernstig en trok mij er mee heen. Maar in de vijver was geen zwaan meer te zien, alleen wat eendjes waarvoor we vergeten hadden brood mee te nemen. ‘De zwaan wil je niet langer kennen’, zei ze en gaf me lachend een zoen. Op weg naar huis vertelde ik haar fluisterend dat ik gehuild had toen ze de laatste maal bij ons weggegaan was. Aan tafel voerde zij die middag het hoogste woord en er werd eenstemmig gelachen. Ik moest des avonds eerder naar bed dan Fientje, maar ik bleef de rose blaadjes op het behang tellen, totdat ik haar in het kamertje naast het mijne hoorde praten met het roodharig meisje, dat ik niet kende en alleen 's Zondagsmorgens zag. Van hun gesprekken begreep ik de helft niet, toch wonden ze me op en enkele zinnen kon ik niet weer kwijt worden.

Nu ik ziek op de divan lag, kwamen ze mij weer in de gedachten. De halve maancirkels werden rood, maar haar armen, die mij optilden bleven blank. Ze was mooi, wist ik plotseling, en ik had vaak van haar gedroomd. Het roodharig meisje moest wel erg slecht zijn geweest, en de woorden, waarvoor ik me nu schaamde, waren van haar en niet van Fientje. Toen er opnieuw feeën binnen kwamen, riep mijn vader uit de andere kamer: ‘Da's gelógen, da's gelógen!’ Ik hoorde mijn tante opspringen, het dreunde door mijn lichaam, en haar stem overschreeuwde alles. De jongen met de gong en de witte, satijnen feeën waren weg, alleen mijn hoofd bleef loodzwaar. Ik dacht dat ik dood zou gaan, nu ook mijn lege maag weer begon te werken. ‘Ik laat.... ik laat 't er niet bij!’ gilte tante Nella en mijn vader: ‘Da's je geraden!’ Fientjes pen knapte niet meer, nu ze verschrikt naar den herder met de schapen aan de wand keek. Ik schaamde mij hevig toen mijn moeder ook begon en oom Peter en drukte mijn hoofd in het kussen. De maancirkels werden rode

sterren, die sissend draaiden als vuurwerk en aldoor uit elkaar dreigden te springen. ‘Wil je een nieuwe koude doek?’ vroeg Fientje. Ik knikte en sloot mijn ogen.

Ik reed met oom Peter, die altijd glimlachte van onder zijn hoedrand, naar het bos. Het ging erg langzaam, hij schoot niet op en luierde. Ik fietste hem einden voorbij en einden weer terug. Op de trappers staande greep ik naar de laaghangende bladeren van de bomen. Ik was weer helemaal beter en trapte steeds wilder. Oom Peter rijdt zo langzaam, dacht ik, om mij te sparen. Later begreep ik, dat hij nooit harder reed, dat hij zijn hele leven in dat tempo had afgelegd. Wanneer de weg helde, gingen we lopen. Oom Peter sloeg dan eerst zijn benen uit en zuchtte alsof hij uit de kerk kwam. Voor een auto week hij uit tot achter de bomen. Hij was heel voorzichtig en precies, een sputter op zijn glimmende fiets veegde hij weg met zijn zakdoek. Wanneer we op een heuvel stonden, liet hij mij telkens de windstreken raden. Dan haalde hij een gouden doosje uit zijn vestzak, klikte dat open en stond met een gezicht alsof hij een sacrament bediende te wachten totdat de compaswijzer tot rust kwam. Ik mocht daarna kijken hoever ik er naast was, meestal heel ver. Naar het noorden wees hij altijd met heimwee, want daar had hij gelopen toen hij zo oud was als ik. Ik kon me dat niet voorstellen. Als ik achter hem aan liep zag ik zijn korte, kromme benen clownachtig voortbewegen. En door de spaken van mijn fiets gezien was hij een aap achter tralies.

Hij sprak onderweg weinig. Maar in het bos, waar wij de harde eieren van tante Nella opaten, vertelde hij het verhaal van het beest dat op een hond geleek en toch miauwde. ‘Een staart, zo....’ Hij wees naar

een dikke den. Ik lachte en dat moedigde hem aan tot ongelooflijker verhalen van een schaap dat uit elkaar sprong omdat het dier te veel had gegeten. Daarna kwamen de geschiedenissen uit zijn eigen jeugd, die ik allemaal al kende. Zijn vader had een kleine boerderij gehad, die met elk vertelsel van oom Peter uitgroeide. Nu speelde hij de held op een fabelachtig kasteel. Ik at, na de eieren, wat grassprietjes en bewonderde de donkere, wazige horizon boven de bossen. Het was zo stil, dat we schrokken toen er een denneappel viel. Later meende oom Peter nog een hert te horen, maar dat bleek een rood bezwete man te zijn, die een jongetje miste en met ons een praatje kwam maken. Ik mocht oom Peter graag. Hij was altijd vriendelijk tegen mij en hij hield van Fientje. ‘Meer dan van z'n eigen familie’, zei mijn moeder. Ik vond dat heerlijk en begreep niet waarom ze, als ze dat had gezegd, achter de deur ging kijken of tante Nella luisterde.

Oom Peter zat, zuigend aan zijn pijp, waarlangs een straaltje tabakswater liep, te genieten. Hij wees met het natte, in het zonlicht glimmende mondstuk naar een vogel. ‘Zie je dat....?’ ‘Een vink’, fluisterde ik opgetogen. Alles wat geen mus was noemde ik vink. Oom Peter schudde zijn grijs bemost hoofd. ‘n Koolmeesje’. En met een gedragen stem liet hij erop volgen: ‘t Is goed hier, 't is goed’. Zijn woorden stierven tussen de dennen. Maar plotseling bartste hij heftig los: ‘En as je thuiskomt.... ruzie, ruzie en nog 's ruzie. Waarom, in vredesnaam, waarom toch!’ Hij krabde met een wanhopig gezicht zijn pijp schoon en zag me niet aan. Ik tekende zwijgend een monsterachtige kop in 't zand, een neus tweemaal te groot en met trillende lijnen. Toen hij ernaar keek, schaamde ik mij.

Later, op de terugweg, werd er bedreigd van achter

elke boom. De vogels schreeuwden in de takken met schelle stemmen en rood geweende ogen keken uit het gras. Oom Peter en ik reden zwijgend, langzamer nog dan de eerste maal. We kropen tegen een heuvel op en remden af als we naar beneden gingen. Ik bleef dit keer bij hem, stuur aan stuur reden we naast elkaar. Over de weilanden, kwam een zachte, frisse wind. Fientje, met haar lange armen, legde een nieuwe koude compres op mijn hoofd. Haar vader, naast mij, glimlachte onder zijn hoed. Hij had de pijp weer in zijn mond, en als hij zoog rochelde een zieke. De bomen bogen zich steeds meer over ons, de bladeren raakten mijn voorhoofd. Gebukt reden we verder. Toen het huis zichtbaar werd lag mijn hoofd op het stuur. Het dak was rood, zag ik, gloeiend rood. Ik meende opgelucht dat het huis brandde en hapte naar de bladeren met open mond. ‘Alles gaat weg, alles gaat weg!’ riep ik, maar oom Peter was mij vooruit gereden, hij hoorde niets en stond bij het witte hek te wachten. Toen ik daar aankwam, klopte hij het stof van zijn broek en schoof zijn fiets in het schuurtje. Tante Nella stond voor het venster van het huis dat gloeide maar niet scheen te verteren. Een ondragelijke angst maakte zich van mij meester, ik wilde mijn schoenen uittrekken nu God begon te spreken. Pas in de keuken, waar tante Nella mij limonade had klaar gezet, kwam ik tot bezinning.

Oom Peter rook de gehele dag naar de nagelkaas, waarvan hij 's morgens doorschijnend dunne plakjes sneed en 's avonds, bij het dominospel, haalde hij de korsten uit zijn zak. Tante Nella speelde met hem mee en soms ook mijn moeder. Maar mijn vader liep meestal in de tuin verbitterd te kijken naar de bloeiende boontjes. Hij had het altijd erg druk en was meestal niet bij ons,

want ook in zijn vakantie lieten hem de zaken nog niet geheel ongemoeid. Nu begrijp ik, dat dat niet helemaal buiten zijn eigen wil was. Hij sprak weinig en tegen mijn moeder altijd verveeld als tegen een kind dat te veel vraagt. Maar wanneer hij mijn tante nieuwsgierig zag staan luisteren, donderde hij los en zocht daarna zijn troost bij de boontjes.

Ik was de gehele dag met Fientje bezig. Ook als ze er niet was, hield ik lange gesprekken met haar. Toen ik seringen voor mijn moeder plukte, zei ik, dat ze naar Fientje roken. Mijn moeder schudde haar hoofd. 't Is maar aangenomen en ze wéét 't niet. 't Arme schaap!' Ik dacht daar lang over na en beende als mijn vader door het tuintje dat ik vergat aan te harken. Ik voelde mij een man, nu ik uit een klein, stenen pijpje rookte en niet misselijk werd. Oom Peter beloofde mij een kwartje als ik zijn tabakspot in één dag leeg dampte, maar mijn moeder waarschuwde me.

Toen Fientje haar boek op de heide had laten liggen, gingen we dat samen terug halen. De ogen van tante Nella keken ons na van boven de dominostenen en om mijn vader maakten wij een boogje. Fientje sprak nooit met mij over de ruzies; wanneer ik er iets van vertelde, haalde zij haar schouders op en zweeg een hele tijd. Nu lachte ze om een paard dat zo maar door het land holde. Ze was altijd vrolijk en ik had haar nog nooit zien huilen. Toen het paard op zijn rug rolde, met de vier poten stijf omhoog, bleef ze plotseling staan. 'Zie je dat!' riep ze verrukt. Ik keek wat verschrikt toe en ze nam mij bij de hand om mij van het circus te vertellen, waar de paarden nog veel vreemder sprongen maakten. 'En 'n vrouw d'r op', zei ze bijna fluisterend, 'en d'r naast, en d'r onder'. Ik griezelde toen ze me lachend vertelde dat ze dat ook wou en ik trok haar vlug mee achter de boerderij waar we het

paard niet meer konden zien. ‘Dat.... dat kan niet’, hijgde ik. Ze had plezier in mijn angstig gezicht en glimlachte: ‘Waarom niet? Ik ben toch ook een vrouw’. Ik zag haar ontsteld aan en knikte verslagen. Maar later, toen ik dacht dat ze me wilde plagen, was ik verward. We liepen zwijgend in de karresporen van het zandweggetje. Fientje groette met haar hand de zwarte, verweerde vrouwen voor de boerderijen. Op het land, stonden de boerenjongens ons na te kijken.

Met de heide voor ons, holden we samen naar de boom waaronder haar boek lag. Fientje was er 't eerst en liet zich hijgend op de grond rollen. Ik spuwde toen ik aankwam, want er was een vliegje in mijn open mond gevlogen dat mij in mijn keel kriebelde. De boom was nog jong en klein. De zachte blaadjes wreef ik in mijn hand tot een rolletje en liet ze op Fientje vallen die naar boven lag te kijken. We begonnen te stoeien toen zij mijn benen vastgreep en ik naast haar neer tuimelde. De heide was stokkerig en oud. Ik deed me pijn aan een struik, mijn hand begon te bloeden. Fientje bekeek de schram op mijn hand en ik zag een mier op haar been lopen. Toen ik die er afgeklopt had, voelde ik me haar redder. ‘Mieren zijn vergiftig’, zei ik. Maar Fientje ontkende. Ze vond die diertjes helemaal niet zo erg, zei ze, en ik moest me niet alles laten wijsmaken. ‘Maar jij weet ook niet alles’, begon ik opgewonden, ‘jij weet óók niet alles, jij bent óók maar aangenomen!’ Gedachtenloos herhaalde ik de woorden van mijn moeder. Fientje liet plotseling haar hoofd vallen en wendde zich van mij af. Toen ze begon te snikken, zag ik dat het groen schemerde tussen de dorre heidestruiken. Ik trok het malse gras uit de grond, begroef mijn handen in de aarde, maar haar snikken hield niet op. De pijn van mijn geschramde hand voelde ik niet meer nu haar tranen op mijn hart vielen. Ik snikte

met haar mee en wist nog niet waarom. Door mijn tranen zag ik de bloemen van haar jurk vervloeien en het rood en geel stroomde over haar schokkende schouders. Ik dacht aan haar koude compressen toen ik haar plotseling radeloos zoende. De heide broeide, maar haar gezicht was koel en haar lijf rilde zelfs toen ze me verschrikt wegduwde en opstond. Voor haar uithollend naar huis voelde ik mijn hoofd bonzen en brandend rood. Ik verwachtte dat de aarde voor mijn voeten zou spleeten en dat de vreselijkste straffen over mij zouden losbreken. Ik beloofde God dat ik alles zou zeggen, wanneer ik veilig thuis kwam. Maar in de kamer zweeg ik echter onder de ogen van mijn tante en de dominostenen.

Ik liep des nachts verder over de heide tot ik verdwaalde. De oude eiken kende ik niet en de ene jonge boom die ik zocht was verdwenen.

Onder mijn voeten was het gras zacht en verraderlijk. Ik keek uit naar het boek van Fientje dat hier niet lag. In groepjes en wijdbeens stonden de boerenjongens over mij te praten. ‘Wat moet die hier!’ Ik durfde niet bij hen te komen, ook niet, toen ik iets wits zag, want dat kon evengoed het wit van hun ogen zijn. Maar de weg liep rond en ik kwam telkens weer bij hen uit. Toen ze begonnen te wuiven, kon ik niet langer adem halen. Ik liet me vallen, mijn hoofd brandde en Fientje was weg met haar koele handen. Verbaasd zag ik dat ik onder de jonge boom lag en dat Fientje toch kwam op een paard. Ze trok me bij zich en we reden samen over de heide. De boerenjongens lachten ons toe en de bomen klaptten met hun bladeren. Fientje liet zich onder het paard door glijden en riep: ‘Ik weet tóch alles!’ Toen ze niet meer terug kwam vond ik haar weer op de hoge schommel. We vielen er beiden af

en op de grond zoende ik haar. Maar het was mijn tante die ik kuste, terwijl mijn vader van achter de boontjes stond toe te kijken.

Later hoorde ik Fientje praten in de kamer naast de mijne. Ik schaamde mij hevig toen ze 't over mij had en spande de lakens over mijn hoofd. Ik riep: 'Niet waar Fientje, niet waar, ik heb 't alleen maar gedroomd!' Maar mijn stem kwam niet boven de dekens uit. Het is het rode meisje, dacht ik daarna, dat praat, Fientje heeft me van zich weggeduwd en haar kamer ligt niet naast de mijne.

's Morgens liep ik gangen door de korenvelden, waarin niemand mij kon zien en ving lieveheerbeestjes, waarvan de oudste acht jaar was omdat hij acht stippeltjes op zijn rug had. Ik wreef de korrels uit de korenhalmen en bouwde een voorraadschuur van een tabaksdoosje voor de zeven magere jaren die moesten komen. Met een viooltje, dat ik boven de doos plantte, wees ik het uitgehongerde volk de weg. Toen ik terug kwam stond Farao reeds te wachten bij de seringestruik. Zijn gezicht was geel en gerimpeld en zijn hand beefde toen hij twee rijksdaalders in mijn vuist wrong. Ik boog met het gezicht naar de aarde. 'Je moet aan je moeder zeggen: da's voor de kippen!' zei oom Peter hees. Ik dwaalde door het huis, vond tante Nella in de keuken, rommelend met de pannen toen ze mij zag, en later mijn moeder op haar kamer met rood beschreide ogen. Ik liet de beide rijksdaalders glijden in de open tabakszak van mijn vader en haalde diep de lucht in die naar eau-de-cologne rook. De behuilde ogen van mijn moeder brachten mij in de woestijn waar ik mij angstig verlaten gevoelde en van alle kanten belaagd. De kamer van mijn moeder lag hoog, voor het venster keek ik over de straatwegen en korenvelden, daarachter dreigde de heide onzichtbaar. 'Heb jij 't aan Fientje gezegd?'

snoof mijn moeder aan een doordrenkte zakdoek. Ik bewoog met de korenhalmen mijn hoofd heen en weer. ‘Maar tante Nella zeg 't toch!’ huilde mijn moeder. ‘Of heeft ze soms zélf gekletst....’ Door de wanden van de kamer hoorde ik praten. ‘Fientje niet’, fluisterde ik, ‘maar die rooie, die rooie!’ Mijn moeder stond plotseling op en huilde niet meer. ‘Weet je 't zéker?’ vroeg ze. Ik knikte en tot mijn verbazing zag ik dat ze glimlachte. Ze drukte haar natte wang tegen de mijne toen ze de beide rijksdaalders uit de tabakszak schudde. ‘We gaan weg’, lachte ze, ‘en tante Nella, tante Nella....’ Ze slikte en werd weer kwaad. Ik sloop uit haar kamer op zoek naar Fientje, die ik nergens kon vinden.

's Middags, op de straatweg, hielp ik mijn moeder de koffer te dragen. De boontjes wuifden ons na, nu tante Nella en oom Peter zich achter de gordijnen hadden verstoken. Een ogenblik meende ik nog in het koren het rode jurkje van Fientje te zien, maar dat waren klaprozen, zag ik later.

Met streepjes

De verdwenen staart

Er lagen maar twee dingen op het strand. Het ene was klein en rond met kartelrandjes en leek het meest op een opengesneden sardineblikje. Het andere lag iets hoger en was een zeemeerminnetje. Het was dus geen wonder dat ik het zeemeerminnetje vond. Er was geen mens in de buurt, want het was al nacht. Alleen ik wandelde daar, omdat ik niet had kunnen slapen en mijn vrouw het zo vervelend vond, wanneer ik op mijn kamer ijsbeerde. Ik had mijn kraag opgezet. Het waaide en de zee zag donker in de verte, maar wit van kwaadheid aan mijn voeten. Een golf rende hard naar het sardineblikje, liep er om heen en rende toen weer hard terug. Ik gaf het kleine ronde ding een schop, zodat het onbeschaamd rinkelde in de deftige stilte van de nacht. Daarna tilde ik voorzichtig het zeemeerminnetje op, terwijl ik even huiverde. Ik had het niet op zeemeerminnetjes begrepen. Aan de huizen hadden ze me nooit iets gedaan en de liefde van de zeelieden was mij vreemd. Waarom, dacht ik, zijn er zoveel mannen door hen verleid geworden. Zij waren mij altijd zo koud van onderen voorgekomen en van schubben hield ik helemaal niet. Ik sloeg mijn jas open en vlijdde het gevonden voorwerp voorzichtig aan mijn borst. Weer huiverde ik, want het werd koud om mijn hart. Toen knoopte ik mijn jas weer dicht, maar zo, dat haar hoofdje ruimte kreeg om adem te halen. Haar hele lange blonde haren stroomden over mijn handen en ik kon ze niet verbergen. Ik liet het maar zo. Wanneer ik nog mensen tegen mocht komen, moesten ze maar menen dat het mijn baard was. Voorover gebogen begon ik de duinen te beklimmen. Mijn voeten zakten diep in het zand en soms viel ik bijna. Dan moest ik mij beheersen om

mijn jas niet los te laten en mijn handen recht voor mij uit te steken. Het zeemeerminnetje was zwaarder dan ik van een dergelijk wezentje had kunnen vermoeden. ‘Sla je armen maar om mijn hals’, wilde ik zeggen, maar ik aarzelde, want ik wist niet welke taal ik moest gebruiken. Achter mij huilde de zee alsof ik haar iets had ontstolen. Ik begon mij onrustig te voelen en likte het zout van mijn lippen. Tenslotte liep ik toch nog net als een dief, sluipend en schuw. Toen ik eindelijk de stad bereikte, was ik achter adem.

Mijn voetstappen klonken angstig luid op de stenen. De lantarenpalen leken mij na te kijken en rekten mijn schaduw tot in het belachelijke. Het was geen gezicht, zoals mijn lange benen achter mij over het trottoir gleden en dan die plotselinge knik onder mijn heupen, op een plaats, waar ik mij helemaal niet kon buigen en waardoor het overige gedeelte van mijn lichaam rechtop tegen de huizen kwam te staan. Maar het zonderlingste was mijn misvormde borst. Mijn lieve God, waar haalde ik een dergelijke borst vandaan? Zo mocht niemand mij zien, nam ik mij heilig voor, want wat zou men dan niet allemaal kunnen denken? Het meerminnetje zuchtte. ‘We zijn er bijna’, zei ik haastig, ‘bijna’. Ik loog om tranen te voorkomen en eventuele luide snikken. Het was nog minstens een half uur langs de gracht, voor ik voor mijn deur zou staan, voor ik aan kon bellen, voor ik tegen mijn vrouw kon zeggen....

Mijn adem stokte. Nee, dat ging natuurlijk niet. Ik kon niets tegen mijn vrouw zeggen. Ze zou mij uitlachen, of, nog erger ze zou mijn adem gaan ruiken. Ik moest stilletjes mijn huis binnen sluipen, ik moest mijn vondst op mijn eigen kamer verbergen, in mijn eigen bed en onder mijn eigen dekens. Voor de eerste maal in mijn leven verheugde ik mij er over, dat mijn

vrouw en ik gescheiden sliepen. Sinds onze trouwdag hadden we dat gedaan op een enkele, spaarzame uitzondering na. Dat was mijn eerste teleurstelling geweest, nadat ik het stijf en zwart kostuum met de witte anjer op de revers, had uitgetrokken. Hetzelfde akelige kostuum, waarin ik nu nog jaar na jaar op de foto aan de kamermuur hing. Die eerste teleurstelling was gevolgd door rijen anderen. Van de gezellige uurtjes aan de haard, die ik mij had gedroomd, waren alleen maar vermoeide minuten gebleven. Slepde minuten, die maar niet voorbij wilden gaan, die tergend en zwijgend om ons heen bleven hangen, tot ik ze met een vloek moest verjagen. En de tedere omhelzingen, de lieve woorden, ze waren mij dadelijk, nog onder het zingen van Lang zullen ze leven in de gloria, verboden. Toen ik op ons bruidsbed begon te smeken, zei ze, dat er iets heel ergs met haar gebeurd was, voor ons trouwen en dat ze dat niet meer wilde. Ik moest maar niet vragen wat het was, want dat kon ik wel raden. Ik schudde het hoofd. 'Iedere man kan dat raden', zei ze en ze draaide mij haar rug toe. Sindsdien sliepen wij afzonderlijk, op enkele vergissingen na, die hun gestalte kregen in Karel'tje. Maar daarna was het helemaal afgelopen. De nachten begonnen mij verschrikkelijk lang te vallen en warm, soms zelfs schroeiend heet. Dan meende ik in de hel te liggen en riepen alle duivelen mij zolang de naam van den heiligen Antonius toe, tot ik ook zijn verleidingen kreeg. Overdag droomde ik dan meestal nog wat voort en eigenlijk waren dat de prettigste dagen. Wanneer ik tegen mijn vrouw klaagde, zei ze: 'Je moet ook niet teveel eisen, in de hele straat is ons huwelijk het enige, waarop niets aan te merken valt'. En meermalen hoorde ik haar tegen de dikke buurvrouw beneden of tegen de magere achter uitweiden

over het wonder, dat wij het toch zo goed met elkaar hadden getroffen. ‘Ja, als je daar ánderen bij vergelijkt....’

Ik stond stil voor mijn huisdeur. Het was een machtige deur, glanzend bruin en heel massief. Zwaar en dreigend stond hij de toegang te versperren. Zonder sleutel was het onmogelijk tot mijn vrouw en mij door te dringen, dacht ik nog trots, maar toen beving mij een lichte angst, want ik had zelf alle moeite mijn sleutel te vinden met het zeemeerminnetje aan mijn hart. Eindelijk voelde ik het kille metaal in mijn hand en zegevierend liet ik de effen wachter wijken. Ik legde mijn vinger op mijn lippen om het geluid van het dichtslaan te dempen. Het duurde minuten voor de deur achter mij weer in het slot viel. Toen liep ik de gang over, met voorzichtige pasjes en op mijn tenen, stap voor stap. Het leek echter wel of de duivelen op een gong sloegen, telkens als ik een pas deed, boem, boem. Het geluid klonk tegen de muren op en bleef trillend hangen aan de zoldering. Wat is de gang kaal, dacht ik, en wat een vreselijke echo. Ik bad God de duivelen te stillen, maar het hielp niet. Op de trap liep ik een ganse tonenrij af en elk ogenblik verwachtte ik mijn vrouw op mij toe te zien vliegen met fladderende armen, als een grote, witte vleermuis. Pas later bemerkte ik dat het mijn eigen hart was, dat zo sloeg en ik drukte het zeemeerminnetje vaster tegen mij aan. Verbeelde ik mij het, of was het werkelijk dat ze trilde, zachtjes trilde, met kleine schokjes? Huilde ze? Ik schoof snel mijn kamer binnen en eindelijk durfde ik opgelucht te ademen. ‘Daar zijn we dan’, fluisterde ik, ‘goddank.’ Ik stak geen lamp aan, want er was altijd nog iets van de maan, die zachtjes scheen. Toen ik de dekens terugsloeg en het meerminnetje voorzichtig op het kussen vlijde, voorzichtig, met haar lange, blonde haren,

begon ik mij bijna gelukkig te voelen. Ik zag nu ook dat ze niet huilde, maar uit haar ogen lachte. Ik kreeg het warm en kleepte mij uit met koortsachtige bewegingen. Was ik dan ziek of alleen maar opgewonden? Ik wist het niet. Ik legde mij naast het meerminnetje neer en trok de dekens over ons heen. Toen ik voelde, dat ze niet koud was, maar heel warm en zacht, werd ik volkomen gelukkig. Ik fluisterde met haar en zij fluisterde terug, de liefste woorden, in een taal die ik heel goed verstond. In mijn hart begon het plotseling licht te worden, zodat ik de kille, duistere afgronden niet meer behoefde te vrezen. ‘Vertel mij eens van de zee’, fluisterde ik, ‘van de eindeloze zee’. ‘Goed’, zei ze, ‘goed dan.’ Maar van wat ze verhaalde verstond ik geen woord, want ze had haar armen om mij heen geslagen. En haar armen waren rond en slank en haar wangen zo zacht en haar stem klonk als het ruisen van de golven zelf in mijn oren.

Toen ik de volgende morgen wakker werd, was ze er niet meer. Goede God, dacht ik, waar is ze heen? Ik sprong uit mijn bed en ik keek er onder, ik opende de kasten en ik tastte mijn kleren af, ik peuterde aan wat vooruitstekende balken, want het huis was oud en geheimzinnig. Ik verschoof de gordijnen en het kleed op de vloer, maar ik vond niets. Ze moet toch ergens zijn, dacht ik, ergens. En waar kon ze anders zijn dan in het huis? Ze kon toch zeker niet over straat wandelen, zo zonder kleren en slaande met haar staart? Ik nam mijn bad in het koude water en begon te rillen. Ik stelde mij voor dat ze beneden zat, verscholen achter het fornuis in de keuken, waar mijn vrouw haar straks zou vinden. Of misschien had mijn vrouw haar reeds gevonden en spraken ze nu samen met elkaar, mijn vrouw met een lange, ratelende rij van woorden, waar-

tussen het zeemeerminnetje tevergeefs zou zoeken naar een opening om er tussen door te fluisteren....

Mijn vrouw was weinig jaren ouder dan ik, maar veel groter. Ze scheen zich te laat te hebben herinnerd dat een mens ook eens ophoudt te groeien en nu was alles aan haar wat forser geworden dan normaal. Haar benen en haar armen, haar neus en haar oren, maar vooral haar mond. Haar mond waarmee ze veel praatte, (ze had de gewoonte elk zinnetje meerdere malen te herhalen) maar weinig lachte. Wanneer ze dat echter deed, ontblootte ze een land waarover de oorlog was gegaan, vol zwarte en half geblakerde ruïnes. Het was zo'n triest en verlaten gezicht, dat ik meestal beschaamd mijn hoofd boog, wanneer ze het deed. Aan haar ogen, ook veel te wijd geopend, ontsnapte weinig en soms zelfs had ik het gevoel dat zij op een mysterieuze wijze door huid en beenderen heen kon zien.

'Goede morgen, liefste', zei ik, toen ik beneden kwam. 'Goede morgen Albertus', zei ze, 'heb je goed geslapen vannacht en heb je goed geslapen?' Haar vriendelijkheid ontstelde mij dadelijk. Ze vroeg nimmer naar mijn nachtrust en wat voor reden had zij daar nu voor. Ik keek haastig en verschrikt om mij heen. Had het zeemeerminnetje zich in de kussens van de divan verscholen of zat ze reeds aan tafel? Ik tilde snel het divankleed op en verschikte de kussens. 'Zoek je iets Albertus, zoek je iets?' zei mijn vrouw. 'Nee', zei ik, 'ik geloof het niet'. Ik streek door mijn haren en boog mij beschaamd over mijn ontbijtbordje, want ik zag dat ze het slagveld weer wilde ontbloten. Wij begonnen zwijgend te eten, maar na de eerste boterham hield ik reeds op. Ik zag mijn vrouw niet aan, ik voelde hoe haar veel te grote ogen door mijn huid heen trachtten te boren. Zou ze straks nog met een verrassing komen, vroeg ik mijzelf af. Een grote schaal, waarin het zee-

meerminnetje lag, of een mand, ik wist het niet. Ze was tot iets dergelijks in staat. Het leek mij toe dat ze zich nu stilletjes zat op te winden om straks los te barsten en waar moest ik mij dan bergen? Na het eten liep ik nerveus te wachten op mijn kantoortijd. Ik wandelde de kamer op en neer, de ene sigaret rokend na de andere. ‘Je hebt, je hebt toch niets? Helemaal niets?’ zei mijn vrouw. ‘Nee’, zei ik verward, ‘niets’. Maar toen Karelkje in de keuken begon te gillen, schoot ik haastig naar voren. Ik slikte, toen het maar een snede in zijn hand bleek te zijn en ik vergat het verband te halen, waarom hij huilde. Onder de verwijtende blikken van mijn vrouw spoedde ik mij de deur uit, naar mijn kantoor, nog nageschreeuwd door Karelkje.

Mijn kantoor was niet ver. Eigenlijk niet verder dan twee lange straten, want daarna restte mij nog slechts het schuine oversteken. Ik had drie collega's, een heel oude die altijd nieste, en twee jongere. Toen ik binnen kwam, proestte de oude mij tegen. De anderen waren er nog niet, zag ik, en ik begon onzeker mijn papieren te schikken. Het was nog nimmer eerder voorgekomen dat ik vroeger was dan zij, meestal was ik veel later, want ik was een slecht kantoormens, helemaal niet punctueel. Toen ze kwamen, vroegen ze: ‘Wat is er met jou Memmeling, heb je zo slecht geslapen vannacht?’ ‘Nee’, zei ik, ‘ik heb uitstekend geslapen’. Uitstekend, dacht ik, maar tegelijkertijd hield ik mijn adem in, want ik zag ze op een vreemde manier voor mijn bureau staan aarzelen. Ze wisten toch niets, vroeg ik mijzelf af, ze konden toch niets weten? Maar waarom moesten ze dan zo zonderling lachen en zo verdacht? ‘Is er iets aan mij te zien?’ vroeg ik kwaad. ‘Hoe kom je daarbij’, zeiden ze, ‘niets, waarachtig niets’. Ze draaiden zich om en ik zag hun brede ruggen schokken. Maar waarom schokken ze dan, dacht ik, als er niets,

helemaal niets is. Ik zocht de brief van de firma Rijskamp en ik schreef de bestelling over in een groot boek. Het papier was heel blank en zacht. Achter de matte ramen vermoedde ik de zon en een blauwe lucht met een enkel wit wolkje. Wit en donzig als de haren van het zeemeerminnetje en even zacht. Was het zeemeerminnetje zelf misschien een wolkje geweest, dat zich zolang in de zee had weerspiegeld, tot de zee haar had vast gehouden? ‘Memmeling’, proestte de oude, ‘je moet bij de baas komen’. Ik keek op uit het boek, waarin ik een hoofdje had getekend met lange, waiende haren. Ik sloeg het boek met een klap dicht. Waarom moest ik nu weer bij den baas komen? Wat wilde hij van mij? Ik kon mij niet herinneren dat er iets tussen ons was afgesproken. Ik ging de lange gang door en weer waren er duivelen, die mijn stappen begeleiden. Ik begon zo langzamerhand te vrezen voor mijn slecht gezelschap. Ik klopte aan bij den directeur, achterom kijkend of ik niet gevolgd werd. De directeur was een schrale man met weinig woorden. Hij zat kaarsrecht achter een leeg bureau en keek mij aan. Tussen ons was niets. Hij knipperde niet met zijn oogleden en hij verschoof geen voet. Hij zat roerloos. Ik stond voor hem met het zeemeerminnetje in mijn hart en ik durfde mij evenmin te bewegen. Ik was naakt, alleen over mijn ene schouder vielen haar blonde haren. Hij zei: ‘Memmeling, neem deze boeken, ze moeten vandaag nog nagekeken worden. Ik reken er op.’ Ik deed drie passen naar voren en nam de boeken. Ik glimlachte: nee, dat kunt u toch niet menen. Even glimlachte hij terug: nee, dat meen ik niet. Toen liep ik weer op de gang.

Ik ging des avonds niet dadelijk naar huis. Ik liep eerst nog met den enen collega mee en toen met den anderen. Ze woonden beiden ver bij mij uit de buurt.

Ik praatte veel om vragen te voorkomen. Toen ik van den laatsten collega afscheid had genomen, keek ik bij een hoek van de straat nog even om. Hij stond mij na te kijken, zag ik, met de hand boven zijn ogen. Ik schoot snel een zijstraatje in en toen weer een dwarsstraat, want ik vermoedde dat hij mij zou achtervolgen. Maar wat geeft het ook, dacht ik later, ik ga immers naar huis, naar mijn eigen huis en mijn eigen vrouw en mijn eigen zoon en daar steekt toch geen kwaad in?

Mijn vrouw ontving mij met een stortvloed van vragen, waarop ik geen antwoord wist. Het eten was koud geworden en ik at ook nu weinig. Toen mijn vrouw aan bleef dringen, mompelde ik iets van overwerk, maar dat was niet erg geloofwaardig voor mijn kantoor. Daarna ontweek ik haar zoveel mogelijk. Zij was echter moeilijk te ontwijken, ons huis was klein en zij zo groot. Bovendien wilde Karelkje met ons verstoppertje spelen en trachtte ik haar steeds even voor te zijn bij het grijpen in de een of andere duistere schuilhoek. Het was verwonderlijk hoeveel verborgen plaatsjes die jongen wist. Ik besloot hem goed in de gaten te houden. En verder zweeg ik maar, rennend achter Karelkje aan, of soms wezenloos voor mij uitstarend, totdat mijn vrouw riep: ‘Albertus, je laat je koffie, je koffie koud worden, helemaal koud’. Dan sprong ik op en rende weer, maar ik wist zelf niet meer waarheen.

Toen werd het opnieuw nacht. Ik geeuwde en ik zei tegen mijn vrouw dat ik slaap had. Ze antwoordde mij niet. Ik sloop de trap op, voorzichtig alsof ik nog steeds bang was iemand te wekken. Even voor de laatste trede riep mijn vrouw mij nog iets na en ik moest mij aan de leuning vastgrijpen om niet te vallen. Toen ik weer op adem kwam, vermoedde ik dat het haar nachtgroet was geweest, want ik hoorde een deur slaan. In mijn

kamer vergat ik het licht aan te draaien. Ik kleepte mij in het donker uit, sterk het gevoel hebbend dat er iemand naaf mij keek. De lucht die ik inademde had een merkwaardig aroma, scherp en zoet, het leek iets op de geur van mandarijnen. Op mijn tafel meende ik bloemen te zien, maar dat kan een vergissing zijn geweest in het donker. Ik liet mij voorzichtig op het bed neer, zorgvuldig het kussen aftastend. Toen streelden mijn handen het zeemeerminnetje opnieuw, haar blonde haren, haar zachte armen en de nog zachtere golven van haar borst. 'Ben je er nog steeds', fluisterde ik verrukt. 'Ja', zei ze, 'waarom zou ik van je weggaan?' Ze sloeg zelf de dekens om mij heen en trok mij naar zich toe. 'Ben je dan niet bang', fluisterde ik angstig, 'dat ze je zullen vinden en verjagen?' 'Nee', zei ze, 'door jou ben ik hier gekomen en alleen door jou kan ik ook weer heen gaan.' Toen hoorde ik de zee opnieuw, maar ditmaal was het ruisen zo dicht bij dat het mijn eigen bloed kon zijn dat aan kwam golven en mij opnam in zijn zachte, wiegende deining.

De volgende morgen merkte ik aan alles, dat mijn vrouw iets wilde zeggen. Ze zette de kopjes te hard neer op de ontbijttafel en ze draafde, rustelozer nog dan gewoonlijk. Toen ze eindelijk zat, aten we geen van beiden, maar dronken alleen de thee. Ze zond Kareltye om een boodschap en daarna rees zij omhoog. Groot, groter dan ik haar ooit had gezien. Om haar heen hing een gloeiende, witte stilte. Toen ze die verbrak sloegen de vlammen op. 'Een voorbeeld zijn wij geweest', riep ze, 'een voorbeeld voor heel de buurt. Er was niets op ons aan te merken, niet zoveel!' Ze sloeg met haar vuist hard op tafel, zodat het blanke, onaangeroerde brood in de schaal lag te trillen. 'En nu, nu maak je mij te schande, nu....' Ik had het gevoel dat ze weer begon te groeien en ik keek angstig om mij

heen, want onze kamer was maar klein. ‘Nu kom je veel te laat van kantoor, nu ga je veel te vroeg naar bed, nu eet je niet meer, nu laat je je koffie koud worden, nu verberg je iets, nu, nu bedrieg je me, bedriég je me....’. De ie hilde ze uit. En zo rechtop staande achter de tafel begon ze te snikken uit een steeds maar aanzwellende borst. Ik schudde mijn hoofd en snikte mee.

Daarna begon de gehele wereld tegen mij samen te spannen. Eerst mijn huis, waarin alleen nog maar gesproken werd terwille van Karelkje, die er niets aan kon doen. Toen de trap, waarop de buurvrouwen samen kwamen en mij steeds korter toeknikten, wanneer ik langs hen schoof, totdat er niets meer overbleef. Toen de straat, die al langer werd en al meer ramen kreeg, waaruit men mij kon bespieden. En tenslotte mijn kantoor, met de steeds achterdochtiger wordende collega's en het minachtend proesten van den oude. Wat heb ik dan gedaan, vroeg ik, maar niemand antwoordde mij. Overal om mij heen zag ik echter beschuldigende ogen en des avonds kwam er aan de beide straten, met hun dreigend verlichte vensters geen einde. Ik schoof dicht langs de huizen, want boven mij stond er iets op het punt ineen te storten. ‘Maar ik bedrieg mijn vrouw toch niet’, riep ik, ‘het is maar een zeemeerminnetje en met een zeemeerminnetje kun je je vrouw toch niet bedriegen?’ Achter mij keken een paar wandelaars om, die stil waren blijven staan. Ik rende door en zij haalden hun schouders op, terwijl ze verder liepen. Thuis ontvluchtte Karelkje mij, want ik was ziek, had zijn moeder gezegd, en misschien was mijn ziekte wel besmettelijk. Iedere dag was vol van nieuwe vijanden. Elk uur borg er zestig in zich, die zich zwijgend om mij heen stapelden. Ik kon geen mens meer aanzien, want in

alle ogen las ik het oordeel. Een verschrikkelijk oordeel, dat mij deed huiveren. ‘En het is een vergissing’, schreef ik in mijn kantoorboeken, ‘een groot misverstand en anders niet. Waar blijft de mens die mij begrijpt?’ De directeur riep mij opnieuw bij zich en hij zei: ‘Hoe het zij, Memmeling, ik begrijp je niet. Jarenlang heb je onze zaak gediend, tot beider tevredenheid, mag ik wel zeggen, en nu ben je plotseling het spoor bijster.’ Hij toonde mij mijn boeken en hij wees met één smalle vinger: ‘Die order van Zaagman en Zoon wás geen vergissing en ook geen groot misverstand, maar betrof twee duizend gulden.’ ‘Nee’, zei ik, ‘dat niet, maar iets anders.’ ‘Ja’, zei hij, ‘er is ook nog iets anders.’ Met zijn spitse vingers nam hij een vel papier, waarover blonde zeemeerminnetjes zwommen, bij tientallen. Ik boog beschaamd mijn hoofd. ‘Memmeling’, zei hij, ‘je laatste salaris ligt beneden. Wil je je er van overtuigd houden, dat daarbij geen misverstand in het spel is?’ Ik knikte en ging, vergezeld door de duivelen, die stem hadden gekregen en woorden fluisterden, die ze van mijn vrouw hadden kunnen leren.

Na mijn kantoor verloren te hebben, zwierf ik de ganse dagen langs de straat. Soms ontmoette ik nog kennissen, maar steeds minder en tenslotte niemand meer. Toen het begon te regenen, leerde ik in kroegen te schuilen. Ik had nooit veel gedronken, maar nu wist ik de warmte, die er in een klein glaasje schuilt te waarderen. De kroegbaas knipoogde mij aanmoedigend toe. Hoelang was het geleden, dat men mij zo had toe geknipoogd? ‘Ja’, zei hij, zijn lippen likkend, ‘ik weet er alles van. Van het bestaan van die eh....’. ‘Ja’, zei ik, ‘maar daar heb ik geen schuld aan.’ Hij goot een groot glas bier naar binnen. ‘Nee’, zei hij, ‘ik ook niet’. En hij lachte tot het schuim van het bier weer terug kwam op zijn lippen. Hij nam afscheid met

een schouderklap en thuis vond ik koud eten en vreemden, die dadelijk opstonden, toen ik binnenkwam. Mijn vrouw zette de ramen open en ging zwijgend naar bed, zonder mij gezien te hebben.

Op een avond echter, was er een visite, die niet week voor mijn verschijning. Het waren de beide broers van mijn vrouw, een advocaat en een dominee. Ik kwam laat thuis, want het was mijn gewoonte geworden ook na het eten nog enige tijd uit te gaan. Toen ik de kamer binnen kwam, knikten ze elkaar toe, maar ze stonden niet op. Ze zaten zwaar en breed op een stoel, alsof ze van plan waren nooit weer te gaan. De advocaat schreef zwierig op zijn knie en de dominee leek mij te bidden, want hij bewoog zijn lippen, zonder te spreken. Onder het licht van de schemerlamp schonk mijn vrouw koffie. Haar hoofd was donker en stak ver boven de kap van de lamp uit. 'Het is een schande', zei de dominee, 'zo'n groot geluk te versmaden'. Hij richtte zijn ogen op me, en hij keek alsof hij mij uit wilde roeien. Ook de advocaat zag mij aan met verwijtende blikken. Ik zweeg en rookte. De minuten gingen zeer traag om en het werd steeds later. Al maar later en er gebeurde niets. Alleen het leed werd zo zwaar in mijn hoofd, ik kon het niet langer verdragen. Ik kon niet langer tegen de gehele wereld optornen. Dat zwijgend kijken maakte mij zo moe. En waarom toch? Ik was immers niet schuldig, zoals zij meenden. Er was alleen iets, dat zij niet begrepen en dat kon ik toch ook niet helpen. Maar dit stil en verwijtend zwijgen verdroeg ik niet langer. Ik deed mijn mond open en ik schreeuwde: 'Ik bedrieg mijn vrouw niet, geloof me toch, ik bedrieg haar niet'. Er rinkelden een paar kopjes van schrik. De beide broers schudden hun hoofd en begonnen mij nu meewarig aan te kijken. Mijn lieve God, dacht ik, hoe moet ik het hun vertellen. Is er dan niemand op de gehele

wereld, die het begrijpen kan? En plotseling schoot het mij te binnen dat de dominee toch ook van hemelse dingen moest weten en ik zei haastig: ‘Het is een zeemeerminnetje, anders niet dan een zeemeerminnetje met een staart. Geloof me, geloof me’. De ogen die mij aankeken werden steeds groter. ‘Ik zal het jullie laten zien’, schreeuwde ik wanhopig, kom dan met me mee naar boven, kom dan.’

Wij liepen achter elkaar de trap op. Ik vooraan, gevolgd door den dominee en daarna den advocaat en tenslotte mijn vrouw, die de rij hermetisch afsloot. Wij liepen op onze tenen, want ik had mijn vinger op mijn lippen gelegd. Wij mochten het zeemeerminnetje niet storen in haar slaap. Toen ik voorzichtig de deur opende, keek mijn vrouw nieuwsgierig over ons allemaal heen. Achter elkaar slopen wij naar binnen, tot voor het bed. Ik liet een zachte lamp lichten en ik juichte stilletjes in mijzelf, want de blonde haren golfdem nog steeds over het kussen. Niemand haalde adem, toen ik de dekens langzaam en voorzichtig terug sloeg naar het voeteneinde. Uit de witte lakens glansden ons twee mooie meisjesbenen tegen, heel slank en uitlopend in volle tedere lijnen. Ik opende mijn mond, want ik had mijn zeemeerminnetje nog nimmer zo nauwkeurig bekeken en ik wist nog niet eens, dat ze zo mooi was. De dominee was de eerste die sprak. ‘Maar dit is een mens’, zei hij verontwaardigd, ‘een mens naar Gods evenbeeld geschapen. ‘Ja’, zuchtte ik verrukt, ‘naar Gods evenbeeld’. De advocaat boog zich dicht over het bed, om er goede nota van te nemen. Ik sloeg de dekens echter terug, toen ik zag dat het meerminnetje begon te rillen. ‘Ze heeft het koud’, zei ik, ‘laten we maar gaan’. We liepen de trap terug, maar nu ging mijn vrouw vooraan, groot en zwijgend. Beneden fluisterde de advocaat mij in het oor: ‘Ze zal toch nog

wel een staartje hebben, dat zeemeerminnetje'. Ik keek hem dankbaar aan en zei: 'Ja, ze zal nog wel een staartje hebben'. Toen begon mijn vrouw te gillen en ze liep een tafeltje om, waarop een bloeiende azalea stond. Daarna ging ze naar haar slaapkamer om haar koffers te pakken.

In pyama

Ze slaapwandelde, maar ontwaakte als gewoonlijk op de koele gang. Haar vingers deden haar pijn van het schuren en ze keek verschrikt in het hol van de trap, waar ze voorstond. Ze zag dat de deur van haar kamer nog open was en huiverig keerde ze terug. Maar het verwarde bed lokte haar niet meer, want ze wist bij ondervinding dat ze na een dergelijke wandeling lange tijd geen oog dicht kon doen. Bovendien, schoot het haar te binnen, was dit de tijd om dagboekbladen te schrijven. Ze bedacht dat spottend, want ze had zich nooit met zoiets bezig gehouden, maar in het maanlicht kreeg ze wel eens meer wonderlijke gedachten. Ze zag zichzelf nu al op het blauwe omslag van een meisjesboek staan, blond en lachend. Het heette: *De Moeilijke Jaren van Juultje*, ondanks het vrolijke kaft. Het was een heel dik boek en het einde vloaide weg in tranen. Over dat onderwerp was immers een bijbel vol te schrijven en nog meer. Ze zou het aan den loodgieter cadeau doen, die altijd zei dat het leven een grapje was als je maar wist hoe je de kikker bij de poot moest pakken. Maar die loodgieter had er nu dan zelf ook naast gegrepen, anders behoefde je immers niet met gebroken ledematen in het ziekenhuis te liggen. Een goede leer en eigen schuld, dacht ze en ze glimlachte medelijdend. Ze liet haar blote tenen heen en weer springen in de vakjes die het maanlicht vormde op de vloer. Onderwijl dacht ze aan het spelend meisje dat zij geweest was en dat ook niet naar bed wilde, maar toen waren er lelijke gezichten in het donker die tegen haar knipoogden en alleen weggingen wanneer haar grootvader als een haan kraaide. Ze had daar altijd heel veel plezier om gehad en het was haar nooit

duidelijk geworden waarom Petrus huilde, toen hij driemaal achtereen een haan had gehoord. Ze zag nu haar grootmoeder ook weer, zoals die voor het raam zat te knikkebollen en zure pepermuntjes aan haar uitdeelde, die ze niet lustte. Maar Raris, de hond, was er gek op. Die nam alles aan, tenminste wanneer het uit de rechterhand kwam en het van een christen was. Een vader of een moeder kende ze niet. Wanneer dat onderwerp ter sprake kwam, zei haar grootvader dat ze zo'n vluggertje was en dat ze dat trapje had overgeslagen. Het meest hield ze van haar grootvaders paarden, onrustige dieren, die alsmaar hun hoofden schudden en niets zeiden. Ze leken daarin op haar grootmoeder, maar de paarden schatte ze nog iets wijzer, voornamelijk omdat die volkomen zwegen en haar grootmoeder zich nog al eens, op een zonnig uurtje, tot een gezang liet verleiden, met lange huilerige uithalen. 'Die gaat nog eens zingend de hemel in', zei haar grootvader dan en hij kreeg gauwer gelijk dan hij wellicht zelf had verwacht. Op een morgen kwam hij behuild en met de vinger op zijn lippen haar het verschrikkelijke nieuws vertellen. 'Ssst', zei hij, 'je mag haar niet zien. Ze is helemaal blauw. Zo iets vergéét je niet weer'. Ze dacht dat die vreselijke kleur van het zingen kwam, omdat dat grootmoeder altijd zo slecht was afgegaan. Ze huilde veel en lag in een hoek van de kamer op het zeil brieven te schrijven aan haar grote zus. Die schreef terug: 'Word je niet koud op het zeil? Kom maar bij ons. Zacheüs vindt het ook goed, nu grootmoe overleden is. Grootva zei: 'Juultje' en zo schor dat ze weer moest huilen.

Ze was onderwijl op een slaapkamerstoel gaan zitten, waar ze bijna weer afgleed, toen ze met haar grote teen het verste lichtvlekje wilde aanraken. Ze had zo'n klein voetje, dat ze er zelf bijna verliefd op was. Ze nam het

in haar handen en streeelde er over met haar vingers. Midden in de hoge boog tussen hiel en teen zat een klein rood vlekje. Misschien had ze weer tegen de scherpe spijlen van haar ledikant geschopt, voor ze uit wandelen ging. Waarom zal ik niet op mijn teen gaan zuigen, dacht ze, nu ik mij toch nog zo'n baby voel? Ik kan hem nog best in mijn mond krijgen, want ik ben nog lenig genoeg. Hoe vaak gleed ze elke dag de trap niet af? En de bakker, die nog steeds hoopte haar eens ongegeneerd in zijn armen te kunnen opvangen, kwam telkens te laat. Ze zou hem morgen zeggen dat zijn broodjes weer te hard waren en dat hij spotte als hij zei: 'Ik breng u heden uw dagelijks brood'. Daar dankte zij Onzelveheer wel voor. Ze zag zichzelf weer staan op het boekoms slag en ze vond toch dat ze wat te vrolijk keek, vooral omdat er binnenin zoveel werd gehuild. Haar grote zus kreeg een mooie rol in het boek, dat stond vast, maar van Zacheüs zouden alle meisjes huiveren en aan het slot ging hij dood, zonder dat iemand een traan om hem liet. Alleen Henkie huilde, maar dat kwam omdat die zijn zin niet kreeg. En grote zus zou hem niet eens zoenen, dat deed zij immers toch alleen maar wanneer Zacheüs er bij was en het zag. Wanneer Zacheüs thuis kwam, was het voor haar, Juultje, boodschappen doen om hem niet voor de voeten te lopen. Onderwijl draaide Henkie haar Volendammer pop een arm uit, waarom zij hem weer des avonds onder de tafel stiekum tegen zijn schenen schopte, zodat hij brulde en Zacheüs opsprong alsof ze hem had geraakt. Haar grote zus begon dan huilend te gieren: 'God, God, ik kan het toch ook niet helpen dat zij d'r is!' Meestal liep ze na zoiets de straat op, omdat het huis haar te klein werd. Ze wachtte voor het stationnetje op de treinen die haar mee zouden nemen, maar ze reden haar allemaal hijgend voorbij,

want het stationnetje deed geen dienst meer. Daarna ging ze over de spoorbrug naar het plantsoennetje om de eendjes te voeren. Ze had weliswaar geen brood bij zich, maar naar kiezelsteentjes haptten ze evengoed, totdat ze het door kregen. In het gras ging ze zoeken naar klaverviertjes die geluk brachten en Zacheüs op deden vliegen, maar zonder resultaat. Toen er in de verte een agent aankwam vluchtte ze tot ze buiten adem was en later liep ze met Willem, een gek, die iedereen groette en telkens over zijn eigen benen struikelde. Soms hoopte ze dat ze grootvader tegen zou komen, want ze verlangde terug naar de paarden, zelfs naar de zure pepermuntjes. Eenmaal meende ze hem op de markt te horen kraaien, maar dat bleek een koopman te zijn met speelgoed. Pas wanneer ze honger kreeg, waagde ze de tocht terug naar huis. Grote zus bewaarde eten voor haar in de kast, tenminste wanneer Henkie daar zijn vingers ook niet achter kreeg.

Later hoorde ze dat haar grootvader verhuisd was en de paarden verkocht waren. Met haar grote zus zocht ze hem eens op. Ze namen bloemen voor hem mee, dahlia's uit hun eigen tuin, want hij was nu toch te oud geworden om chocolade te eten. Hij woonde in een groot gebouw, waarin het in de gangen rook naar overgekookte melk. Er schuifelden alleen oude mensjes rond met druppels aan hun neus en trillende handen. Ze raapte een grote, rode zakdoek op en gaf die aan een oud vrouwtje, dat wat zocht, naar zij meende, omdat ze zo krom liep. Maar haar zus trok haar vlug mee en zei dat zoiets vies was. Haar grootvader zat in een klein kamertje voor het raam te lachen of te huilen, het kon beide zijn. Zijn gezicht ging grotendeels schuil achter een geranium. Hij praatte druk en rookte uit zijn pijp, waaruit steeds as op zijn broek viel. Grote zus zei: ‘t Is wel aardig hier en hoe is de ver-

zorging?’ Ze keek rond om iets te vinden waar ze een aanmerking op kon maken. ‘Prima, prima’, zuchtte grootvader en wilde de as van zijn broek kloppen, maar hij sloeg er net naast, want zijn ogen waren niet zo goed meer. ‘Dat mag ook wel.... voor 't géld!’ knikte grote zus. Ze dronken samen koffie en grote zus tracteerde nog op koekjes om grootvader eens te verwennen. Toen ze afscheid namen huilde hij alleen: ‘Alles ben 'k kwijt. Me huis, me paarden, me vrouw, me Juultje....’ Er liep spuug langs zijn pijp. Grote zus troostte: ‘Kome nog wel 's terug, kome wel weer. Kalm nou maar grootva’. Nog voor grote zus vluchtte ze de deur uit en langs de oudjes door de poort. Pas voor de vijver met de stenen trapjes naar beneden bleef ze staan. Haar hand, waarin ze nog steeds de dahlia's hield was nat, want ze had de stengels gekneusd. Ze liep de stenen trapjes af en wierp de slappe bloemen in het water. Misschien blijven ze nog wel in leven, dacht ze, nu ze zich vol kunnen drinken. Dezelfde avond plaagde Henkie haar thuis dat ze bang voor grootvader was geweest. Van dat geplaag trok ze zich echter maar weinig aan, want Henkie was nog maar een klein jongetje, nu ze zelf al voor haar Mulo-examen zat. Grote zus haalde het geboortebewijs, waar de nieuwsgierige onderwijzer om gevraagd had. Toen ze dat stuk aannam, rochelde Zacheüs ergerlijk achter zijn krant. Ze liep er mee naar boven. Tussen haar boeken bekeek ze het lang en aandachtig. Ze meende dat ze zich vergiste, als ze het goed begreep was haar zuster haar moeder, het trapje dat ze had overgeslagen. Ze tekende poppetjes in haar nieuwe agenda om een oplossing te vinden, maar ze kwam er niet uit en tenslotte vroeg ze er beneden naar. Grote zus begon weer huilend te gieren en Zacheüs vloekte er tegen in dat ze het toch eenmaal moest weten, godverdomme, en

dat ze nu groot genoeg was om het te begrijpen. Ze begreep het echter niet dadelijk, pas des nachts werd het haar enigszins duidelijk en eindelijk een paar dagen daarna volkomen. Ze droomde afschuwelijk en ze vergat helemaal dat ze voor haar examen geslaagd was. De wereld veranderde zo plotseling dat ze dacht dat ze zou sterven. Maar Zacheüs zorgde voor een baantje en ze bleef leven, al was het dan ook met een nieuwe achternaam.

Nu kon het tweede gedeelte van haar boek beginnen. Er werd evenveel in gehuild, maar met minder tranen, want ze moest zuinig zijn op haar zakdoeken, nu ze die zelf moest betalen. Het blanke, lachende gezicht op het omslag begon haar te ergeren. Bovendien, zo knap was ze ook niet, al behoorde ze evenmin tot de lelijksten onder de assepoesters. Het maanlicht kroop bij haar benen omhoog en ze greep er instinctief naar, maar het licht kwam telkens óp haar hand te zitten inplaats van er in. Natuurlijk, dat zij zoiets ook niet begreep! Ze was toch wel een beetje zonderling, zo in haar pyama, bekende ze eerlijk. Haar slaapkamer zag er nu ook zo vreemd uit. De vloer was een zee en het bed een wit huis op een klip. Aan het vers, waaruit ze die woorden had, dankte zij nog een vergulde tekst: Tel uw zegeningen, tel ze één voor één. Dat was de tweede prijs geweest bij een voordrachtwedstrijd op school. Ze herinnerde zich ook nog van een grote ster die meeschoof. Rechts in de hoek schitterde werkelijk wat, maar dat kon evengoed een spinneweb zijn in het maanlicht. Ze moest morgen de kamers maar eens nakijken. Als ze vroeg opstond, kon ze best eerst de beide slaapvertrekken doen, tenminste wanneer Lauw niet bleef wachten op een kopje thee in bed. Als hij dat deed, lag hij er tegen de avond nog, dat wilde ze hem nu al wel vertellen. ‘Je moet de mannen niet

besuikeren', zei Eef, toen ze voor haar eerste afspraakje chocolaadjes wilde meenemen. Die jongen heette Harrie. Van zijn zoen schrok ze zo dat hij rood werd van het lachen. Later kreeg ze vage, onbestemde vermoedens, die haar vreselijk angstig maakten. Ze begon over de eendjes te praten die nu aan de kant lagen te slapen en vertelde dat ze die vroeger met kiezelsteentjes had gevoerd. De jongen zei dat hij haar met kussen zou voeren, die waren smakelijker. Hij beet haar lippen bijna stuk, zodat ze niet kon antwoorden. Ze wist nu ook wie haar vader was: een rijke dokter uit Den Haag. Zacheüs had het gezegd, toen ze om een nieuwe mantel vroeg. 'Je vader het wel geld, maar die verdomt het óók om af te schuiven'.

In de zomervacantie ging ze met Eef naar een tante die zich alleen zo verveelde. De tante woonde op een boerendorp, waar vadertje tijd weer eens op adem kon komen. Ze werden nieuwsgierig bekeken, de boerenjongens stonden breeduit op de weg om hen na te zien. 's Avonds op de slaapkamer draaiden ze de deur op slot en lagen in bed nog lange tijd na te gichelen, totdat tante op het houten schot bonsde. Soms droomde ze weer dat ze bij grootvader was. Ze mocht achter het huis met Raris spelen en het paard van den melkboer op de hals kloppen. Eef stond haar bewonderend aan te gapen. Na een week verveelden ze zich even erg als tante. Maar het feest in het dorp wilden ze nog meemaken, dan werd er gedanst. Het danspaleis bleek een oude schuur te zijn en na een uur riep Eef dat ze omkwam van de hitte. Ze bleven er nog een uur, toen werd hun de stank van zweet en drank te erg. Bovendien was het de tijd geworden dat er gevochten werd en ze vertrouwden de rood doorlopen ogen niet die hen onbeschaamd opnamen. Buiten holden ze vlug langs een rijtje boerenjongens en ze waren blij toen ze

eindelijk weer de slaapkamerdeur op slot konden draaien.

Grote zus schreef haar, dat ze dadelijk thuis moest komen, want Zacheüs had een nieuwe betrekking voor haar gevonden, waar ze meer kon verdienen. Ze ging er op vooruit, ze kon nu ook geregeld kostgeld betalen. Ze droomde veel van haar vader, ze wilde hem wel eens zien, maar dat mocht niet. Grote zus vond het een rare gedachte en Zacheüs zei dat de dokter zijn huis wel vol zou krijgen als al zijn kinderen op zo'n idee kwamen.

Lauw leerde ze kennen op een feest van de buurtvereniging. Hij imiteerde er Amerikaanse liedjes. Ze lachte vreselijk om zijn rare gezichten en toen hij haar naar huis bracht, vond ze hem een kwibus. Op de stoeprand voor hem huis bleven ze lang staan. Ze verwachtte een bloem op haar hoofd, na al wortel geschoten te hebben. Hij kon geen afscheid nemen en toen hij dat toch deed, was het maar voor een poosje, de volgende dag kwam hij weer terug. Hij heeft negerlippen, dacht ze soms, maar dat vergat ze als hij haar zoende. Ze gingen samen zwemmen, hij zong daarbij over het water, totdat ze er tranen van in de ogen kreeg. Des avonds, wanneer hij haar lang omarmde, liep er tot haar verbazing zweet over zijn gezicht. Eef vroeg haar, hoe de vaste verkering beviel. Ze knikte ernstig, ze had nooit gedacht dat het zo gemakkelijk ging. Ze wilde wel trouwen, vertelde ze. Eef d'r moeder zei: 'Pas maar op Juultje, je weet hoe je d'r zelf bent gekomen'. Ze schrok daar zo van dat ze niet eens zag hoe Eef tegen haar knipoogde. Op de heide, met haar hoofd in de struiken, vertelde ze hem wie haar vader was. Hij tilde haar op en zei zoenend dat hij haar daar des te liever om had. Hij plukte de heidebloemetjes uit haar haar. Maar de dag daarop kwam hij niet terug,

zijn moeder dacht er anders over. Zacheüs tergde van achter zijn krant, dat hij het wel had voorzien, het leek hem een fatsoenlijke jongen. Juist toen ze dacht: nu vermoord ik hem, hoorde zij het bekende fluitje weer op straat. Hij vroeg haar ten huwelijk, want het was háár schuld tenslotte ook niet, zei zijn moeder. Ze trouwden vlug, omdat Zacheüs haar niet met rust liet en zij hem niet langer kon zien. Op de trappen van het stadhuis kreeg ze ruzie met haar schoonmoeder. Ze trapte in haar eigen japon, van tranen kon ze niet meer zien waar ze haar voet zette. Des nachts in bed vocht ze met Lauw. Ze beet en gilde tot hij haar van schrik losliet en water bracht. Ze wilde voortaan alleen slapen, zei ze, anders kreeg ze last van hoofdpijn. ‘Maar je wilt toch wel een baby?’ vroeg hij haar beschaamd onder de schemerlamp. Hoorde hij dat versje niet voor de radio, vroeg ze, dat had haar grootmoeder vroeger ook altijd gezongen en die was zingend naar boven gegaan. Ze kon hem toch niet zeggen dat ze huiverig werd van de zwarte haartjes in zijn nek. Het water floot in het keteltje. Ze zou hem een lekker kopje koffie geven. Maar nee, nu moest hij ophouden haar te strelen, ze had nog een lekker bonbonnetje voor hem. En voor ze naar haar slaapkamer ging, mocht hij haar nóg eens zoenen. Maar niet te lang, als ze niet veel slaap kreeg werd ze ziek. Het slaapwandelen was ook al een verdacht teken. En hij behoefde heus niet te denken dat hij gek zou worden, daar had zij meer aanleg voor. Het maanlicht maakte gaatjes in het behang en ze hoorde hem nu snurken aan de andere kant. De overgordijnen waren niet dicht getrokken, zag ze door haar oogharen. Had ze zich voor de open ramen uitgekleeft? Daar moest ze toch voor oppassen. Maar mooi was ze zeker en wat lag ze lekker zacht in het maanlicht. Haar hoofd opzij, haar handen in het

haar, haar ogen dicht en maar dromen, dromen.... 'Juultje', zei Eef d'r moeder midden in haar boek, 'pas op, je weet hoe je d'r zelf bent gekomen'. Zacheüs lachte en Lauw snurkte. Hoe deed hij dat ook weer? Diep inhalen, langzaam uitblazen, inhalen, uitblazen, in, uit, in, uit....

Gebroken tandjes

Holwijd had zich weer eens door zijn vriend Cornelis Kaag laten verleiden met hem mee te gaan naar huis. Hij trof daar den ouden Kaag en zijn vrouw, het zusje dat helemaal gek was, oom T. (oom Theodoor heette hij waarschijnlijk, maar door de familie Kaag werd hij altijd oom T. genoemd) en tante Leen aan. Hij zat daartussen als een vreemde eend in de bijt. Hij frommelde met zijn ene hand in zijn broekzak en door zijn andere hand liet hij de franje van het tafelkleed glijden. Hij lachte geforceerd om niet op te vallen. Zijn stil-zijn zou de aandacht trekken en dat wilde hij niet. Zijn lachen was echter niet meer dan wat schorre keelgeluiden. Oom T. liet de speelse hond in zijn eigen poot bijten en Cornelis schaterde. Het zusje, aan wie de hond behoorde, begon plotseling overspannen te gillen, want niemand anders mocht de hond plagen dan zij. Oom T. schrok even, maar toen ze op hem toe kwam lopen, sprong hij woedend op. ‘D'r uit Mien! D'r uit!’ schreeuwde hij rood. Hij kwam nauwelijks boven haar krijsen uit. En tot den ouden Kaag: ‘Dat kind is stapel, zeg ik je, stápel, verd....’ Hij slikte de rest in, want Kaag, herinnerde hij zich bijtijds, bad voor het eten. Mevrouw Kaag die bleek had zitten wachten op een lichte beroerte, stond moeilijk overeind en trok Mien naar de keuken. Nog met de sleutel in de hand kwam zij terug. Ze rinkelde er even mee als een cipier en ook oom T. zuchtte opgelucht. Daarna kwamen de benedenburen bellen dat er jam van het balcon droop.

Onderwijl zat Holwijd Cornelis aan te staren en ontdekte dat die paardetanden in zijn mond had. Maar uitdagend wit en sterk leken ze hem toe, vreselijk sterk. Ze blonken oom T. tegen; soms, als hij hikte, sloot

hij even zijn mond. Holwijd stak een sigaret op, voorzichtig, om Cornelis' lachen niet te onderbreken. Toen bemerkte hij plotseling dat de rand van zijn schoen onder die van zijn vriend zat, erger nog, hun knieën raakten elkaar. Hij voelde zich langzaam verstijven, die ontdekking had hem in zijn hart getroffen. Zijn knie begon te gloeien, zijn lichaam huiverde. Hij voelde de huidwarmte van Cornelis zo intens en zo plaatselijk, dat het onwerkelijk werd. Zijn broek schroeide. De rand van zijn schoen boog om. En nog merkte Cornelis niets. Holwijd schaamde zich hevig. Voorzichtig probeerde hij zich los te maken. Zijn schoen wilde niet schuiven over het wollige tapijt. Hij draaide op zijn hak de rand los. Zijn knie beefde. God, dacht hij, als Cornelis nu iets merkt. Langzaam trok hij zijn voet terug. Met kleine rukjes, centimeter voor centimeter. Het hikken van Cornelis voelde hij nog mee in zijn lijf, maar zijn knie koelde al af. Zijn schoenen kropen als schildpadden over het dikke tapijt. Hij keek er angstig naar. Met een daverende lach zette Cornelis zijn benen uiteen. Holwijd schrok op. En eveneens met een ruk trok hij zijn voeten vast en veilig achter de stoelpoten terug. 'Moet je oom T. zien', schaterde Cornelis. Hij sloeg Holwijd op de knieën. Holwijd begon pijnlijk te wrijven. Hij dacht: een seniele oude heer, toen hij naar oom T. keek. De man was bezig een celluloid baby op de rode rug van een houten olifant te zetten. Hij vouwde de rose beentjes om de dikke hals van het dier, maar ze sprongen telkens elastisch terug. Tussen zijn tanden maakte hij een opmerking, die Cornelis ingehouden deed lachen, met een schuine blik naar zijn moeder. Holwijd bloosde en boog zich naar de grond om de gummibot op te rapen, waar de hond van Mientje mee had gespeeld. De bot was nog nat van speeksel. Cornelis knipoogde naar hem en

fluisterde hem met de hand aan de mond iets toe. Hij hoorde het niet helemaal, maar hij kon wel raden wat zijn vriend wilde zeggen. Oom T. was nu eenmaal iets bizonders. Een gewiekst zakenman en vrouwen die schuld bij hem hadden, behoefden nu juist niet met geld terug te betalen. Holwijd knikte en glimlachte. Hij had graag op dat ogenblik Cornelis willen aflossen. Maar oom T. spaarde hij. Hij voelde vanwege die vrouwen een beetje sympathie voor dien man. Hij moet anders zijn, dacht hij, dan de uitgeloopte rest. In de kamer drong het gerinkel van vallende borden door. De oude Kaag sprong op en dreunde naar de keuken. Hij bonkte tegen de deur die op slot was, maar het hielp niets. Mien scheen op haar eentje feest te vieren. ‘t Kind is zo zenuwachtig, zo zenuwachtig...’ zuchtte mevrouw Kaag, ‘soms is er niets mee te stellen en soms...’. ‘Soms is ze gek, stápel gek’, vulde oom T. aan. Hij schreeuwde naar achteren: ‘Hendrik pas op! Ze kan je wel vermoorden!’ ‘De deur zit op slot’, hikte Cornelis. Mevrouw Kaag stond trillend op en schonk nog eens thee in. Ze had blosjes op de wangen. ‘Mag ik de sleutel vrouw’, vroeg Kaag kalm. Ze gaf de sleutel en siste. Voor Mientje geneerde ze zich altijd als er visite was. Bovendien mocht ze zich niet opwinden van den dokter en nu schreide ze bijna. ‘Doe de markiezen even naar beneden, Cornelis, wil je’, zei ze om af te leiden. Toen Mientje rood van tranen en jam binnenkwam, lonkte oom T. door de glazen deuren in de andere kamer. Zijn heldere ogen hadden geen geheimen. Mevrouw Kaag trok de deuren open. ‘Gaan jullie je gang maar’, zei ze, en trok Mientje opgelucht achter het gordijn toen de heren in de lege kamer verdwenen waren.

Oom T. sproeide de kaarten om zich heen. Zijn korte vingers waren nog merkwaardig vlug. Zijn ogen keken

scherp en ongeduldig. Met één veeg had hij een waaier in zijn hand. ‘Schiet toch op’, donderde hij, ‘schiet toch.... verd....’. Holwijd en Cornelis rangschikten ingespannen en met ernstige gezichten. Het was geen kinderspel met oom T. te spelen. Zij tornden tegen zijn geroutineerdheid op. Geen van beiden lustte het uitgekafferd te worden. De oude Kaag speelde kalm, alsof het zo hoorde. Oom T. plakte met zijn vlakke hand een kaart op tafel. Hij keek triomfantelijk de kring rond. Hij voelde zich meer nog dan een ongekroonde koning. ‘Kijk uit!’ schreeuwde hij tegen Cornelis, die zijn partner was. Cornelis knikte snuivend en gooide een troef uit. Meteen voelde hij een schop tegen zijn enkel en oom T. schudde, mopperend tussen zijn tanden, zijn hoofd. ‘D'r moet hier éérlijk gespeeld worden’, zei de oude Kaag voorzichtig. ‘Natuurlijk, natuurlijk’, raasde oom T., ‘maar die jongen van jouw moet opletten zeg ik, ópletten’. Cornelis speelde met een rood hoofd door en zat in 't wilde weg ‘kom uit’ te roepen. Zwijgend wierp Holwijd zijn kaart bij de hoop. Minachtend keek hij toe, hij vond het spel weinig intelligent. Maar onderwijl liet hij zijn hersens werken, hij miste alle routine, hij speelde zo goed als nooit. En voor een standje van oom T. was hij bang. Met Cornelis verheerlijkte hij dien man, alleen, dacht hij, doorzie ik hem beter. ‘Hoe is het met de motor, Cornelis’, vroeg oom T., terwijl hij een gewonnen slag opstreek. ‘Prima, prima!’ juichte Cornelis. ‘Loopt als een lier’. Zijn gezicht begon te stralen. ‘Ja.... 't is een mooi dingetje’ klakte oom T. met zijn tong, ‘d'r zit vaart in’. ‘Hij scheurt 'm weg!’ riep Cornelis. ‘Als ie optrekt, vliegen de straatstenen er uit! Zeg zelf Holwijd!’ Holwijd lachte zachtjes mee. Hij kon dat moppig overdrijven van Cornelis niet erg waarderen. ‘Hij knoert 'r over’, schaterde oom T. nog, maar plotseling weer kwaad:

‘Nou is 't weer mis, verd.... Daar pas ik voor’. De oude Kaag ging rustig de kaarten opnieuw schudden alsof hij een drankje voor een zieke bereidde. ‘Je moet met dien jongen.... maat over.... motoren praten..’ zei hij, telkens slikkend naar een paar woorden, ‘daar is ie.... vééls te gek mee.... vééls te gek....’. Oom T. bromde iets van ‘zelf ook geweest’ en kneep rimpels in zijn glimmend voorhoofd. Hij had een slechte kaart getroffen. Ik haal 't niet met Cornelis, dacht hij. Door de spleet van de half open deuren wrong zich het gesprek van de vrouwen in de andere kamer. ‘Heeft Hendriks nog huizen?’ schoot tante Leen hoog uit. ‘Nee, alleen nog luizen’, daverde oom T. terug. Hij kon onder dit spelletje wel een boterham gaan eten, want met zulke slechte kaarten had hij toch niets in te brengen.

Toen Carla binnenkwam begon hij op zijn stoel te springen, blij met de afleiding. ‘Kom 's bij je oom, kom 's bij je oom en help 'm 's een handje!’ Carla kwam verlegen door de suidedeuren met een lachje om niets. Cornelis stelde luidruchtig zijn vriend voor. God, dacht Holwijd, wat is ze nog jong. Hij was opgesprongen en had zijn kaarten open op tafel laten vallen. Cornelis wees er met uitgestoken vinger naar. ‘Je bent gek, dát behoef je toch niet te doen’. Holwijd zweeg verward en bloosde tot zijn grote ergernis. ‘Laat maar, ik heb het toch al gezien’, merkte oom T. dubbelzinnig op en, gedachtig aan zijn slechte kaarten: ‘We doen dit spelletje over. Carla'tje noteer jij maar voor mij’. Hij gaf haar potlood en papier en een tikje op de wang. Het meisje keek schuw om zich heen en stak het potlood van oom T. tussen haar lippen. God, dacht Holwijd opnieuw, wat is ze nog jong. Ze ontroerde hem en hij werd jaloers op Cornelis die haar zo nu en dan de stad mocht laten zien. ‘Alleen de plansoennetjes dan’, ver-

telde Cornells knipogend. Zo verschrikkelijk jong had Holwijd zich haar niet voorgesteld. Dit was vreselijk, dit was een kind nog. Het is hemeltergend, dacht hij. Oom T. gnuifde over zijn goede kaarten heen, die hij dit keer had gekregen. ‘Let op Cornells, we gaan d'r onderdoor! Carla'tje teken op!’ Hij zat te springen van ongeduld. Als de anderen nog naar hun kaarten tuurden, boog hij de zijne reeds krom op tafel. Hij wachtte bij zijn beurt even om de spanning te verhogen, en wierp de kaart dan catastrophaal op. ‘Aantekenen, Carla!’ En weer een tikje op haar wang. Hij raakte haar bijna met zijn neus. Toen speelde Cornelis een verkeerde troef uit. ‘God verdomme, dat is geen werk!’ brulde oom T. Het was de eerste maal, dat hij voluit vloekte. Schuin kijkend naar den ouden Kaag donderde hij door: ‘Met dien jongen van jou valt niet te spelen! Is dat nou wat!’ Uit de andere kamer kwamen de vrouwen toegelopen, mevrouw Kaag sissend tussen haar tanden. Oom T. wierp de nog overige kaarten demonstratief op tafel. ‘Ik hou d'r mee op. Ik kan nog beter alleen gaan spelen.... Die jongen gebruikt zijn kop niet, verdomme!’ Cornelis had zich rood afgewend en snoot in zijn zakdoek. De oude Kaag rekte zich in zijn stoel uit. ‘Maak toch geen ruzie om een spelletje’, zei hij gapend, ‘je mag 't gewonnen hebben, wat mij betreft’. ‘Daar gaat 't niet om....’, begon oom T. opnieuw, ‘ik zeg, daar gáát 't niet om....’. Holwijd, die een eindeloos geharrewar voorzag, keek voorzichtig naar Carla. Het meisje krabbelde zenuwachtig met het potloodje en zag niet op. Pas toen oom T. haar op haar knie sloeg, keek ze verbaasd naar Holwijd.

‘Wat mij het meest in de gesprekken met Cornelis over Carla hinderde’, schreef Holwijd later, ‘was dat hij op

dezelfde wijze over haar praatte als over zijn motor. Zij was voor hem een object en hij ontleedde haar met de fijngevoeligheid van een schroevendraaier. Ik ergerde mij aan de manier waarop hij een mens als een machine bekeek, maar ik hield mij stil. Een enkele opmerking van me over 'op losse schroeven staan' die ik grappig bedoelde, ging langs hem heen. Mij had in Carla juist het menselijke getroffen, het kinderlijke nog. Ik wachtte mij er echter wel voor hem dat te zeggen, zijn conclusies zouden zeker verkeerd zijn. Ik was niet in het minst verliefd, ik vermoedde alleen dat er iets verkeerd zou gaan en vandaar had ik een zeker medelijden met haar.

Carla was een meisje van buiten, dat in de stad kwam om te studeren. Haar vader en moeder wilden haar de vermoeiende treinreizen naar de provincie besparen en brachten haar daarom bij oom T. en tante Leen onderdak, die geen kinderen hadden en blij met haar waren. Oom T. was iemand met veel vrije tijd, die hij wandelend in zijn grote tuin doorbracht, tevreden om zich heen kijkend en met zijn ene hand tussen zijn broekriem. Vaak wandelden Cornelis en ik bewonderend met hem mee. Hij wees als een tweede Nebucadnezar op een vijvertje, waarin de flauwe vissen op hun rug dreven en naar de bloeiende struiken die de tuinman elke week verzorgde. Cornelis en ik prezen hem om 't hardst en tot mijn genoegen bemerkte ik dat hij mijn oordelen zeer op prijs stelde. Het waren echter niet anders dan openlijke complimenten, ik zat hem onbeschaamd te lijmen, toen ik eenmaal wist dat hem dat plezier deed. Ik stond nog te zeer onder de invloed van Cornelis om het walgelijk te vinden. Oom T. was onze held, het vlees en bloed geworden ideaal van Cornelis en hij imponeerde mij ongetwijfeld sterk. Het grote gemak waarmee hij kapitalen verdiende, zijn zorgeloos, met kleine schandaaltjes gepeperd leven, waten even

zovele redenen voor mij om hem te bewonderen. Wanneer hij ons wilde verrassen, en dat deed hij soms, dan nam hij ons Zondagsmiddags mee naar een voetbalwedstrijd. Het was zijn gewoonte de duurste plaatsen op de tribune te reserveren en op de weg er heen groette hij talloze mooie vrouwen, met een veelbetekend knipoogje naar ons. Het is duidelijk dat hij op zo'n middag voor ons de man van de wereld speelde en wij grinnikten veel betekend terug. Bij de wedstrijd zelf heb ik mij nooit verveeld, hoewel mijn interesse voor voetballen toen al niet hevig meer was. Ik luisterde echter met veel plezier naar de verhalen van oom T. die sinds zijn zestiende jaar geen enkele wedstrijd had overgeslagen. Eens, zei hij, heb ik hier op de tribune bij een botsing in het veld de botten horen kraken. Dat was zijn meest glorieuze belevenis, die ik hem meermalen uitvoerig heb horen vertellen. Hij deed zelf ook nu nog aan sport om jong te blijven, in zijn tuin voetbalde hij graag een paar minuten op zijn eentje, en dronk daarna een stevige borrel als beloning. Wanneer we verhit van de wedstrijd terug kwamen, stond tante Leen ons met commando's op te wachten. Eerst vijf minuten voeten vegen, dan over alle drempels heen stappen en vooral op de loper blijven lopen, verder de meubels zover mogelijk ontwijken en nergens, absoluut nergens tegen aan trappen. Tante Leen was de derde vrouw van oom T., niet jong getrouwd en vreselijk zuinig op de dure meubels die haar zomaar in de schoot gevallen waren. Meestal was ze ziek en humeurig, ze leed aan een darmkwaal en ik moet mij al erg vergissen wanneer oom T. zich niet een beetje met haar verlegen voelde. Ze was met de komst van Carla erg blij geweest. Wanneer ze nu het bed moest houden had ze tenminste enig gezelschap en Carla verpleegde haar dikwijls.

Carla zelf schreef des Zondagsmiddags lange brieven

aan haar ouders, die ze, voor zij ze verzond, eerst tante Leen ter lezing gaf. Ik had het sterk vermoeden dat zij zich soms erg eenzaam voelde, maar ik durfde daar niet met haar over te praten. Onze verhouding bleef dezelfde als op het kaartavondje bij de Kaags. Ik observeerde haar geïnteresseerd en soms keek ze schichtig en verwonderd terug.

De avonden die ik niet bij Cornells of oom T. doorbracht, las ik. Een interesse dat ik altijd voor mijzelf hield, ‘ter zijde’ van het leven dat door Cornelis Kaag en oom T. vertegenwoordigd werd, het leven van vrouwen en motoren. Misschien beschouwde ik dat leven van hen toch nog als het ware leven, als het enig geldende. En juist dat zij mij daarin verre overtroffen, moet mij een onaangenaam gevoel gegeven hebben. Misschien zijn daaruit mijn angstdromen over motoren wel te verklaren. Ik gevoelde mij aangetrokken tot het alleen zijn, tot mijn kleine rustige kamer en tegelijkertijd was ik jaloers op Cornelis met zijn ijzeren lichaam, met zijn olievlekken en zijn benzinelucht.’

Holwijd stond, met een horloge in de hand, op de verhoogde berm van de weg. Hij keek gespannen naar de loop van de secondewijzer en verroerde zich niet. Voor hem trilde de motor van Cornelis. Cornelis zelf, in leren jas en met stofbril, zat lichtgebogen de verte te fixeren. ‘Ja!’ brulde Holwijd boven het ratelen van de machine uit. Cornelis sloeg even met zijn rug achterover, en schoot daarna recht en scherp naar voren. Toen Holwijd opkeek was de motor weg. Op de gele straatstenen waren een paar donkere vlekken achtergebleven, zag hij, en in de verte, dwars over de weilanden stond alleen de lucht nog te trillen. Hij veegde de verwarde haren van zijn voorhoofd en leunde tegen een boom. Vanuit zijn hoogte gezien leek de

straatweg tussen de weilanden belachelijk smal. Hij dacht: een rijwielpad, niet meer, en de trottoirs in de stad zijn breder. Een wonder dat de stenen nog niet door het gras waren overgroeid, hij kon zich best voorstellen dat de boeren uit de omtrek op zekere morgen wakker wordend niets anders zouden vinden dan gras, paardebloemen en koeievlekken, weilanden ononderbroken. Hij schatte, met een half oog, de straatweg op twee meter. Tegelijkertijd bleef hij de secundewijzer volgen, want Cornelis raasde de baan steeds sneller af. De weg uit, rond het bosje en weer terug, daar waren nog geen vijf minuten voor nodig. In de verte zag hij Cornelis al opnieuw naderen, vooroverliggend op zijn motor. Kalmer leek het hem nu te gaan, pas toen de motor langs hem vloog voelde hij aan de wind de snelheid. Halfvergane bladeren en bijna zwarte papiersnippers stoven op. Enkele tientallen meters verder stopte Cornelis, draaide met zijn voet op de grond om en reed langzaam weer terug. ‘Hoeveel?’ riep hij hijgend. ‘Vier vijf!’ brulde Holwijd terug. Cornelis rukte zijn stofbril af en keek triumfantelijk rond. Zijn gezicht glom van voldoening en van het zweet dat langs zijn neus stroomde. ‘Vier vijf’, herhaalde hij lachend. Holwijd knikte terwijl hij met grote passen het heuveltje af liep. Bij de motor bleef hij staan en streelde de glimmende handles aan het stuur. Eén beweging verkeerd...., dacht hij en zei: ‘Hij loopt nog goed hé?’ ‘Puik, puik!’ juichte Cornelis, de benzinetank kloppend. ‘Maar ik geloof dat ie lekt, verdomme’. Onder de motor kleurden zich weer enige straatstenen donkerder. ‘Hou 's vast’, commandeerde Cornelis en hij knielde bij de machine neer, terwijl zijn vette, zwarte vingers zich om de schroeven sloten. Holwijd voelde de machine zwaar in zijn handen en trillend, want nog steeds liep de motor. Met zijn neus

tussen de glanzende stangen zei Cornelis iets wat Holwijd niet verstond. Het rode hoofd van zijn vriend keek naar boven. ‘...en Carla ook!’ Holwijd haalde zijn schouders op. Het trillend stuur dat hij krampachtig vasthield, electriseerde hem. Zijn polsen werden vreemd stijf. Toen ging Cornelis staan. ‘Hij is kláár, lekker kláár!’ De benzine droop van zijn zwarte vingers. ‘...en Carla is weg!’ ‘Weg?’ riep Holwijd. ‘Ja weg, naar hui-uis!’ brulde Cornelis. ‘En oom T. is bij ons de déúr uitgetrápt!’ Hij schopte demonstratief in de lucht. ‘Waarom?’ schreeuwde Holwijd. ‘Zet die motor toch af, verdomme!’ Hij werd gek van dat razend lawaai. ‘Doe 't zelf dan’, tartte Cornelis, zijn zware leren jas los knopend. Verlegen morrelde Holwijd aan de handles op het stuur. ‘Als je hem kapot maakt’... Holwijd hield op en wachtte. Cornelis trok de motorjas verder uit, legde hem op een paaltje langs de weg en zette de motor stop. Toen het geraas uitgestorven was, werd de stilte ondragelijk. Holwijd begon opnieuw dwaas te schreeuwen. ‘Wat is er dan met Carla en oom T.!’ Zijn stem klonk vreemd over de weilanden. ‘Carla schreef stiekum briefjes naar huis en dat wist tante Leen niet. Verdomme, ze heeft ze verlakt met mekaar, die meid’. Cornelis liet zich achterover vallen in het gras langs de weg. Met de handen onder zijn hoofd bleef hij liggen. ‘En oom T. is d'r ingetippeld. Hij krijgt de schuld! Om je rôt te lachen....’ Hij begon hikkend uit te halen: ‘Oom T. zit d'r in, d'r i-in. M'n vader trapte 'm de deu-eur uit!’ Holwijd knielde naast hem neer. Verbaasd begon hij: ‘Wáár krijgt oom T. de schuld van....’ Cornelis trok zijn knieën op en rolde zich om. ‘Snap je 'm niet? Van alles natuurlijk. Hij kon weer zichzelf niet de baas blijven, die ouwe. En dat beliefde Carla niet. Ze schreef naar d'r moeder. Is ie goed of niet?’ ‘Ik begrijp niet....’

aarzelde Holwijd, ‘heeft Carla geschreven....’ Cornells schoof dichter naar hem toe en werd vertrouwelijk. Hij fluisterde bijna: ‘Carla heeft niets van oom T. geschreven. Alleen dat er iets was gebeurd.... snap je. En wie kan 't nou anders zijn? Oom T. staat d'r immers voor bekénd.’ Hij begon weer hikkend te lachen. ‘Wat is ie fij-ijn, was is ie fij-ijn’. Holwijd keek naar de verte, waar nog altijd de lucht trilde. De bomen rond een boerderij stonden zwaar en breed als de boeren zelf. Tussen de takken zag hij het blonde gezicht van Carla. Het keek hem plotseling verbaasd aan. Er was iets angstigs in haar kijken en Holwijd durfde niet met haar te praten. Het hinderde hem dat Cornelis er plezier in had. ‘Een mooie geschiedenis voor oom T.’, zei hij. ‘Verdómd mooi’, grijnsde Cornelis. En hij begon weer uit te halen: ‘Hij krijgt de schú-úld, hij krijgt de schú-úld!’ ‘Maar hij heeft het toch ook gedáán’, zei Holwijd plotseling. Cornelis ging recht zitten. ‘Ja’, zei hij, ‘en als je eenmaal de náám hebt....’. Hij gooide zijn sigaret in het gras en hij schreeuwde weer: ‘En nou mag jý rijden, vooruit, toon je kunsten!’ Holwijd knikte en stond langzaam op. Midden op de weg glansde de motor in de zon. Hij liep er bedaard maar met tegenzin heen. De motor duwde hij van de stander en hij voelde opnieuw hoe zwaar het ding was in zijn handen. Cornelis kwam naast hem staan. ‘Je wéét 't toch wel, niet. Als je 'm in moes rijdt....’. Holwijd wist het niet. Hij slingerde zich in het zadel en startte. Het razen van de machine maakte hem opnieuw doof. Tegen het lawaai in schreeuwde Cornelis zijn uitleg. ‘Dát indrukken. Langzaam, lángzaam gas geven. Húp, overschakelen!’ Holwijd trok de koppeling in en hield de versnellingshandle in zijn hand. Hij rukte en liet de koppeling langzaam weer los. Rustig en vanzelfsprekend schoof de motor vooruit. Hij reed. En plotseling voelde

Holwijd zich blij, razend blij. Een vreemde duizeling in zijn hoofd deed hem juichen. De machine gehoorzaamde, voor het eerst triumfeerde hij! Een overwinningsroes maakte zich van hem meester. Hij gaf meer gas. De straatstenen onder hem waren één rechte lijn. Voor hem lag de weg open en in de verte het zwarte bosje waar hij op af reed. Achter hem stond Cornelis met beide handen aan zijn mond te brullen. Maar zijn stem kwam nauwelijks boven de motor uit. Alleen een schor geluid bereikte Holwijd. En plotseling vroeg Holwijd zich af wat hij vergeten had. Met een schok herinnerde hij zich dat hij nog altijd de motor liet optrekken, veel te lang. Er moest iets gebeuren. Hij werd angstig. Weer kreeg hij het gevoel dat hem iets vreselijks kon overkomen. De motor dreigde. En Cornelis bleef schreeuwen. Hij liet zijn hand zenuwachtig over de mentalen handles glijden. Toen schakelde hij over. Het kraakte en knarste onder hem. Een schurend geluid dat hem door zijn ziel ging. Hij liet zijn voet op de rem glijden en hij stond met een schok. Hij liet zijn handen, die met de lucht in de verte meetrilden van het stuur neerhangen. Cornelis holde met een rood hoofd naderbij. ‘Verdomme, wat doe je nou’, hijgde hij. Hij rukte Holwijd van de motor en steunde: ‘Naar de bliksem! Naar de bliksem!’ Met zijn handen in de zak stond Holwijd dwaas toe te kijken. ‘Wat is er gebeurd?’ Zijn keel was droog en hij slikte. ‘De versnellingsbak in splinters’, brulde Cornelis, ‘in splinters! En alle tandjes zijn gebroken. Je kunt verrèkken! Als je niet rijden kunt, zég't dan. Nou heb je 'm gemold, verdomme!’ Zwijgend stond Holwijd toe te kijken. Dit is het einde van onze vriendschap, dacht hij. Het speet hem waarachtig. Hij voelde zich ellendig en hij begon de motor met de gebroken tandjes zachtjes te strelen. ‘Nou kunnen we naar huis lopen’, beet Cornelis hem toe

en begon de machine op te duwen. Het zweet liep in zijn mond, zijn reusachtige neus was paarsrood. Holwijd liep klein achter hem aan. Bij de bocht zei hij: 'Ik kan 'm ook wel even van je over nemen'. Maar Cornelis begon weer te donderen: 'Jij kunt er met je fikken afblijven, de kosten, dié zijn voor jou!' Holwijd knikte. Hij liep met begrafenispassen. Hij wilde wel weghollen over de weilanden, over de sloten, maar hij kon niet. Hij bleef meesukkelen achter de motor, die weer begon te lekken. Hij voelde zich moe en ellendig. Dit is het einde van onze vriendschap, dacht hij opnieuw.

'Hij begon met een biecht', schreef Holwijd, 'en hij noemde mij kameraad. Hij zei letterlijk: Holwijd, kameraad, wat hebben wij samen al niet beleefd. En daarbij keek hij mij met zo'n verheerlijkte hondentrouw aan, dat ik mij geïrriteerd voelde. Een biecht aan te horen is zelden een genot, er zit bijna altijd iets halfslachtigs in (ondanks de schijn) en het doet mij denken aan het weinig aesthetisch gezicht van een man in onderbroek met sokophouders en zwartharige kuiten. Bovendien bracht zijn biecht mij weinig nieuws. Het ging over het, indertijd erg opgeblazen geval van Carla en oom T. en hij bekende mij met een gezicht alsof hij verwachtte dat ik van de stoel zou vallen, dat hij in die zaak eigenlijk de werkelijke schuldige is geweest. Ik verbaasde mij daarover echter helemaal niet, ik tekende in mijn gedachten alleen even aan dat mijn vermoedens destijds dus juist waren geweest. Zijn biecht was niet alleen half (hij gaf zichzelf ondanks het feit dat hij erkende een nog veel te mooie rol) maar bovendien ook zonder enig risico. De schuld was verjaard. Oom T. zat sinds lange tijd weer bij de familie Kaag aan tafel en deelde als vroeger de kaarten uit. Toch was er wel iets in die biecht, dat mij ondanks

mijn duidelijke gereserveerdheid, trof. Het was namelijk de eerste maal dat Cornelis Kaag een misstap van zichzelf vertelde, na jarenlang mij er veel verweten te hebben. Zijn verwijten raakten mij echter nooit, want ze waren altijd verkeerd gericht. Wat hij afkeurde, keurde ik goed en een fout van mij in zijn ogen was, met mijn eigen ogen gezien, een hoogst respectabele daad. Het merkwaardige van onze vriendschap was, dat wij nergens gelijk over dachten, volkomen tegengestelde interesses hadden, kortom, niet de minste aanknopingspunten en toch met elkaar omgingen.... als vrienden.

Ik bezat een foto van hem, waarop zijn gezicht mij walgelijk voorkwam. Nog niet eens om het staalharde voorhoofd met het veel te laag ingeplante zwarte haar, dat gaf hem alleen een stupide uiterlijk, stom, maar gewoon stom, als van zoveel mensen. En ook de lang gerekte ogen waren het niet, die omfloerst leken door een soort melancholische woede. Want de grote, weke, bijna vrouwelijke mond daaronder, weersprak die woede zozeer, dat daar geen mens in geloofde. Nee, het was de reusachtige lap vlees, die van zijn voorhoofd neerhing als een slappe, platte vrouwenborst. Het was zijn weerzinwekkende neus in zijn machtige omvang. Wanneer ik die foto in gezelschap liet zien, noemde ik hem, met een humoristische intonatie, een Amerikaanse gangster, of ronduit een pooier. Soms droeg hij een leren motorjas en vaak laarzen. Een enkele keer hoge rijgschoenen om zijn verwantschap te tonen met de rij aldus geschoeide patriciërs, die hem voor waren gegaan. Een demonstratie, die tot aan zijn knieën overtuigde, wie verder keek ontdekte al gauw de ontluisterende waarheid: een plebejer op patriciërsvoeten. Zijn belangstelling voor motoren en machinerieën was met ronde olievlekken in zijn kleren getrokken. Zijn adem rook,

verbeeldde ik mij soms, naar benzine. Zijn lange, stijve armen leken zuigerstangen en zijn platte handen bewogen op en neer als kleppen. Op zijn buik was een spijker krom te slaan, zoals hij meermalen protserig lachend vertelde en in zijn brede, gewelfde borst ademden ijzeren longen. Dat alles was mij hevig onsympathiek. Niet alleen omdat ik mij fysiek minderwaardig bij hem voelde, maar machines en motoren maakten mij bijna zonder uitzondering misselijk. De kleinste motor gaf mij in mijn slaap visioenen van dreunende machinehallen en alles verpletterende ijzeren balken, of van reusachtige stalen grijparmen, die in dezelfde ononderbroken regelmaat steenkolen, basalt of mensenvlees grijpen, zonder hersens, zonder zenuwen, ja zelfs zonder enige humor. Hoe een man zich moet voelen wiens hoofd door een machine berekenend wordt verpletterd, wist ik door mijn droomervaringen verschrikkelijk goed. Bloed en ijzer deed mij kokhalzen en er was niets wat mij zo machteloos maakte en waarvan ik zo'n hevige afkeer had, als het ijzeren geweld. Cornelis Kaag scheen echter van dergelijke sentimenten weinig last te hebben. Van zijn gezicht straalde de victorie wanneer hij zijn voet op een starter kon zetten.

Waarachtig, onze vriendschap was wel merkwaardig. Ik haatte zijn lichaam en zijn geest, die mij beiden teveel aan een motor deden denken en tegelijkertijd bewonderde ik hem enigszins. Zo sleepte onze verhouding zich jarenlang voort. Ook na de biecht en het miniatuurschandaaltje veranderde er in feite weinig. Het eenvoudigste zou geweest zijn: er een streep onder te zetten, maar ik geloofde dat ook dat niet zou helpen. Wat ons bond was geen vriendschap meer, het was van mijn kant een obsessie. Elke keer opnieuw zetten wij ons gesprek voort, over B.M.W.'s en Norton's,

over zijkleppers en over kopkleppers. Hij was voor mij de vlees geworden motor, de ijzeren wereld, die ik haatte en waaraan ik mij niet kon onttrekken.’

Met bloemen en kransen

Hij is niet dood. Hij haalt snuivend adem en blaast die nijdig weer uit. Zijn borst zwelt opnieuw en de knopen op zijn vest staan op het punt er af te springen. Hij hijgt. Over zijn voorhoofd ligt een ader gespannen als een zwarte draad. Zijn ogen, rood omrand, zijn vochtig. Maar droog, verstikkend droog is zijn mond. Zijn lippen kleven vast en hij maakt ze los met zijn leren tong. Ze bewegen alsof hij iets fijns proeft. Maar hij proeft niets, hij hoort niets, hij ziet niets. Alleen het tikken van het burea klokje voor hem en de groene wijzer. Zijn ogen draaien met de secondewijzer mee, rond, aldoor maar rond, tot hij er duizelig van wordt. Met een ruk trekt hij zijn ogen terug naar de papieren die voor hem liggen. Het werk wacht en het is zo hopeloos veel. Met een zakdoek droogt hij zijn gezicht en zijn handen alsof dat zou helpen. Hij bladert door de papieren die koel en blank en van een andere wereld zijn. Hij schrijft de ene brief na de andere en het is een eindeloze rij. Een zeer geachte heer en nog een zeer geachte heer maar hij weet niets meer, niets. Onder lange getypte stukken, één dwarreling van letters, zet hij onleesbaar zijn naam. Rucing, Rucing en nog eens Rucing. Is hij dit, deze naam, deze zes letters naast elkaar? Goddank ja, hij is het nog, hij leeft nog. Hij kan nog ademen en werken, nog goed en slecht doen, nog denken, denken.... Met staarogen kijkt hij naar zijn correspondentie. In de nog blanke vellen ziet hij Vita weerspiegelen. Zijn pen beeft en schokt als een seismograaf die een aardbeving registreert. Hij klemt de zwarte houder vaster in zijn alweer natte hand. Hij wil haar naam duizend maal schrijven, Vita, een heel vel vol, Vita, een ander vel vol en maar aldoor

haar naam. Op de maat waarmee het bureaукlockje zijn zilveren tikken laat vallen, vlug en vlug en vlug, zonder onderbreken. Vita, Vita, telkens als hij haar naam schrijft zal ze hem een stap nader komen, in 't zelfde tempo, tik, tik. Maar hij schrijft niet en zij komt hem niet nader. Zij komt niet zolang Vaat daar blijft staan als een rots. Maar hij weet, hij weet alleen hoe week die mar is. God, wat is hij week.... Vaat is een weekdier, denkt hij. Hij schokt even van een onderdrukte lach en dan gaat hij verder: Vaat zuigt zich vast. Dat doet de lach weer in hem doven, dat doet hem weer hijgen. Zijn mond wordt weer droger en zijn ogen draaien maar, van zestig naar dertig, van dertig naar zestig.... Hij traant. De vellen papier golven mee. De blanco vellen en de beschreven vellen, in dezelfde deining, op en neer, al maar door. Vita komt uit de golven, met lange losse haren en de golven spoelen weekdieren aan die zich vastzuigen, bij honderdduizenden. In Godsnaam, denkt hij, op welke slechte kermis ben ik verzeild geraakt? Zijn hand glijdt over de mouw van zijn jas. Hij streelt zijn kleren die behaaglijk zacht zijn en koel. Hij huivert en hij schuift de papieren in elkaar tot een rechthoek. Hij steekt een sigaret op, maar weer een sigaret en gaat staan.

Even duizelt hij als hij naar de spiegel loopt. Dan treft hem zijn eigen gezicht. Hij schrikt en knikt zichzelf verbaasd toe. Het spiegelbeeld knikt terug. Hij kan zich niet vergissen. Deze vale grauwheid is hij. God beter 't, hij schokt met zijn schouders. Zijn eigen ogen fascineren hem en hij loopt op ze toe. Hij wil wel huilen als een kind: dit ben ik, dit ben ik.... tot God hem troost. Maar hij huilt niet, want God zal hem toch niet troosten, weet hij. Hij knipoogt tegen zichzelf en lacht ellendig. Dan denkt hij: als Vita mij zo eens zag. Hij huivert. Vita zal hem nooit zo zien, neemt hij zich

voor. Het hoofd in de spiegel begint te draaien en zijn hoofd draait mee. Maar de sigaret schroeit zijn vingers en hij steekt een nieuwe aan. Zijn bewegingen worden behaagziek in de spiegel. Hij wipt de sigaret schuin omhoog in zijn mond, hij trekt zijn wang tot bijna over zijn oog. Zo zal Vita hem zien. Hij leeft nog, hij weet nog wat dat waard is en hoe dat moet.

Dan begint hij te vechten met Vaat. De kamer is klein en vol, overvol met stoelen, kleine tafeltjes en kleine kastjes. Maar reusachtig zijn de schaduwen op het witte behang. Hij steekt zijn vuist uit en het schemerlampje projecteert een moker op de wand. Hij sluipt achter Vaat aan en een bultig monster sluipt met hem mee. Vaat ontglipt hem. Hij springt over een stoel en zet hem na. Een tafeltje rond en nog een tafeltje rond, een stoel vooruit en een stoel terug.... Vaat grinnikt, maar hij zal hem krijgen in de hoek bij het raam. Hij sluipt langs de boekenkast, op handen en voeten over het tapijt. Had hij ooit geweten dat een tapijt zo zacht kon zijn? Vita, dit tapijt is zacht als jij en het behoort hier, hier. Het is mijn bezit. Hij springt naar het raam en grijpt in de gordijnen. Vaat vlucht spottend. De gordijnen zijn nat. Regent het buiten? Hij luistert en hij hoort niets. Alleen het klokje op het bureau, tik, tik, pas, pas. En Vita komt niet nader, komt-niet-na-der. En Vaat staat daar nog steeds. Dan begint hij opnieuw, tafeltje om en tafeltje om, stoel terug en stoel vooruit.... Maar goed, in de hoek, onder de blauwe korenbloemen zal hij hem krijgen. Links de kast en rechts het bureau en hij daartussen. Nu onmerkbaar naar hem toesluipen.... Aan het raam wordt getikt. Regent het toch of is het het bureaunklokje? Tik, tik. God, is hij gek geworden? Hij stort zich op Vaat. Vaat kan hem niet meer ontsnappen. Ze vechten samen. Heet hijgen ze elkaar in het gezicht

en rollen over de vloer. Er rinkelt iets naar beneden. Goed, laat maar rinkelen. Tafels en stoelen kletteren om. Goed, laat maar kletteren. Laat maar.... Vaat wringt zich toch niet los. Kijk hem eens op de wand bewegen. Een weekdier. Hij sist het tussen zijn tanden: weekdier! Hij legt zijn handen om de ronde hals beneden hem. Hij dringt zijn vingers in het zachte vlees. Het schimmenspel op het behang is vreselijk nu. Hij walgt van Vaat en hij wortt hem. Nee, nu niet moorden, nu niet....

Hij staat op. Zijn benen trillen en zijn handen beven. Hij laat zich uitgeput in een stoel vallen en hij droogt zich vermoeid af. Zijn haar is nat tot in zijn nek. Maar zijn ademhaling wordt rustiger nu. Alleen zijn borst deint nog na. Hij weet weer waar hij is en hij kan nog roken, Goddank, roken....

Ik ben niet dood. Maar als het eenmaal zover zal zijn, (God weet hoe ik dat ogenblik vrees) welnu, dan met ere. Op een goed leven volgt een goede dood en meer wens ik niet. Alleen dit: een menslievend leven. En waarachtig niet omdat ik verlang te sterven. Want nogmaals: God weet hoe bang ik daarvoor ben. Alleen als het gebeurt, dan.... Vita begrijpt dat niet en ik zal het haar nooit verklaren. Het is goed zo. Wanneer ze maar beseft dat ik haar helpen wil, nu en altijd. En dat ik haar helpen kan. Heeft ze veel geleden? Goed, wie heeft meer geleden dan ik? Vaat? Vaat begrijpt haar niet en Vaat wil ook iets anders. Vita, ik wil dat andere niet. Ik zal je strelen als je dat verlangt, ik zal je zoenen als ik je daarmee goed doe. Maar alleen, alléén maar helpen. Geloof me toch. Wie heb ik anders? Ik ben zo bang alleen in deze kamer. Ik ben zo vreselijk bang voor de dood.

Als kind speelde ik vaak op het kerkhof, in die hoek

waar de treurwilgen hun takken lieten hangen. Aan de andere zijde stond het lijkenhuisje, dat mij angst aanjoeg, omdat ik er steeds lijken in vermoedde. Witte gedaanten die wilden opstaan en niet konden opstaan en om hulp schreeuwden. De dominee vertelde, dat hij daar eens geluiden had gehoord, des nachts. Hij spotte met me, maar ik geloofde hem want ik was zo verschrikkelijk ernstig in die tijd. In mijn gedachten ben ik een kind geweest met een groot hoofd vol diepe rimpels. Onder de treurwilgen zocht ik naar schelpen waarin de zee ruiste. Ik drukte ze tegen mijn oren tot die er van gloeiden en voorspelde storm. Wanneer ik niets meer hoorde was het windstilte. Totdat men mij vertelde dat de doden daar in fluisterden. Toen gruwde ik plotseling van alle schelpen en trapte ze stuk wanneer ze voor mijn voeten kwamen. Als er begraven werd stond ik van verre toe te kijken op een plaatsje dat het mijne was. Het knarsen van de katrollen kon ik nog horen, maar de toespraken niet. Alleen donkere klanken bereikten mij verwaaid. Toch vond ik die toespraken mooi, de sprekers deftig en de doden gewichtig. Maar mooier nog vond ik de bloemen die soms werden megedragen. Dan, als er aan de rand van het kerkhof begraven werd, sloop ik het hek uit en kroop langs de grasstrook tussen de haag en de sloot, die het hof omringde. Plat op mijn buik liggend, mijn benen half boven het water, gluurde ik door de haag. De bloemen waren nu zo dicht bij, dat ik ze meende te ruiken. Ik haalde diep adem en wilde wel juichen. Ze deden mij denken aan verjaardagspartijen en hoogtijdagen. Ik had het gevoel dat er feest gevierd werd, stil en voornaam. De vreemde angst die mij altijd bij begrafenissen overviel, was weg. Mijn voeten hingen, zonder dat ik het merkte, in het water en ik genoot. Later op weg naar huis nam ik mij voor alle bloemen op het kerkhof

dagelijks te verzorgen. Maar mijn moeder zag mijn natte voeten en vertelde dat er in de sloten rond het kerkhof palingen zwommen, die aan lijken vraten. Dikke, ronde palingen, die zich te barsten vraten aan half vergaan mensenvlees. Ik durfde de sloot niet weer te naderen en het kerkhof liet ik lange tijd links liggen. Er bleef mij slechts één troost: aan de bloemen komen ze niet. En toen reeds nam ik mij voor dat mijn laatste wil zou zijn: bloemen. Het verzoette mij enigszins de dood.

Ik glimlach daar nu om, maar ik ben eigenlijk nog niets veranderd. Ik kan dat rustig zeggen, nu ik alleen ben in deze kamer. Ik houd vreselijk veel van deze kamer. Van de stoelen en de kleden die zo zacht zijn en van het schemerlicht dat nog zachter is. Mijn boeken staan in de kasten mij zo rustig aan te zien en mijn schilderijen zijn mij vertrouwd alsof mijn eigen hand elke penseelstreek had getrokken. In de weelderige plooien van mijn gordijnen zou ik willen schuilen. En het plafond is wit als een vriendelijke verpleegster. Ik stel mij voor dat Vita hier tegenover mij zit. Haar glanzende benen over elkaar geslagen en haar handen op de stoelleuning en verder zo zacht, zo zacht. Wie past beter in deze kamer dan zij? Ze hoort hier. Ik zal goed voor haar zijn. Ik voel me nu stil en vredig. Het regent niet meer en er is geen wind. De geuren van de zomer dringen door mijn ramen. Zo zou ik wellicht rustig kunnen sterven. Ik sluit mijn ogen en slaap onmerkbaar in. Nee God, nu niet, nu niet....

Mijn huis is mijn vesting. Het is er warm en veilig. Zo is het nu, maar hoe was het vroeger? Ik moet een kind geweest zijn, dat veel thuis zat, veel las en weinig speelde. Mijn vader en moeder zwijgend aan tafel en ik daartussen en maar lezen, maar lezen, het ene uur na het andere. Mijn vader draaide krulletjes in zijn

haar en wachtte op iets dat niet kwam. Toen hij stierf, sloot hij verongelijkt zijn ogen. Mijn oom, die ik toen voor het eerst en het laatst zag, regelde de begrafenis en de maaltijd daarna en vertelde dat we niet treurig moesten zijn. ‘Hij heeft 't nou beter dan ooit, die beste kerel’, zei hij en hij wees met zijn vinger naar boven. ‘Geloof me maar’. Hij keek daarbij gluisperig naar mijn moeder, die hij niet graag mocht. Mijn moeder huilde ononderbroken en ik huilde mee. Des winters bij de haard vertelde ze me lange verhalen. Ze begon als het nog schemerde, maar hield niet op voordat we allang niets meer zagen dan het rode gloeien van de haard. De lamp vergat ze op te steken wanneer ze vertelde. De dood van mijn vader, zei ze, was geen verrassing voor haar geweest. Een dag tevoren had ze duidelijk een lijkkoets zien naderen met twee zwarte paarden. Duidelijker nog dan in werkelijkheid mogelijk is. Zelfs de rijtuigen die volgden had ze geteld, één voor één. De koets hield stil voor ons huis. Toen wist ze het zeker: de volgende dag zou er een dode onze deur uitgedragen worden. Het kwam alles zo uit. Mijn vader stierf plotseling en dat had haar minder geschokt dan het gezicht tevoren. Nu wist ze dat ze in de toekomst kon zien en leefde ze in voortdurende angst voor nieuwe gezichten. Ze bleven niet uit, de paarden, de rijtuigen, het zwarte kleed, de kist, alles kwam terug. Dan gilte ze en sloeg om zich heen zodat de burens moesten komen om haar vast te houden en op te sluiten. Nog dreunt het bonzen op de deur in mij na. Ik hield veel van mijn moeder en vreesde met haar de gezichten. In mijn verbeelding zag ik ze ook, onze angst was dezelfde maar ik durfde niets te zeggen. Ik sliep met mijn hoofd in de kussens om niet te schreeuwen en niets te zien. Heb ik toen reeds gevreesd dat mijn moeder waanzinnig zou worden?

Nog tikt het klokje op het bureau nadrukkelijk. Het is Vita niet die nader komt, het is de dood. (God weet hoe ik hem vrees.) Maar als ik sterf wil ik deze troost dat het met ere zal zijn. Het werk wacht nog en ik begin weer te schrijven. Mijn naam onder de stukken: Rucing, Rucing, al maar door. Maar ik vergis me. Ik schrijf Vita in de keurigste letters van mijn handschrift. Het is de schoonste vergissing van mijn leven.

Rucing zit met een grauw gezicht op zijn kantoor. Hij weet zijn huid stekelig spannen over zijn gezicht dat hij telkens vertrekt. Door de half glazen deur heeft het personeel zijn grimassen gezien, en weet dat het weer mis is vandaag. 'De baas heeft een kater'. Rucing luistert. Hij vraagt zich af wie dat gezegd heeft. Hij houdt het op den jongen wiens gekrulde haren hij nog juist in het oog kan krijgen. Maar zeker is hij er niet van, het kunnen evengoed de wanden zijn geweest die spraken. Hij is niet van plan zich ergens over te verwonderen nu Vita zo dicht bij is. Bovendien ziet hij alles in de verte als door beslagen ogen. Zelfs de grote kantoorkalender verwacht hem met zijn 3 of 8. Alleen wat voor hem ligt is hem duidelijk: het overvolle bureau, de attributen van zijn directeurschap. Hij neemt de pen in zijn hand en een blad papier voor zich. Hij schrijft niet want het is hem alleen om die houding begonnen die hem vertrouwen schenkt. Om dezelfde reden belt hij een typiste waarvoor hij geen werk heeft. Hij reikt haar een brief over: 'Dadelijk juffrouw Gorter, dádelijk zeg ik. Hoort u dat?' De juffrouw knikt gedienschtig en sluit even haar ogen voor het verwarrend beeld van de afgelopen nacht. 'Er is nog veel te doen vandaag, wilt u daar goed aan denken?' Rucing fronst de stijve huid van zijn voorhoofd. De juffrouw laat een zilveren potloodje bengelen aan haar vinger met gele

nicotinevlekken. Ze knikt opnieuw en draait de deur uit. Rucing ziet nog lang het zilveren potloodje slingeren en telt de tijd af. Hij heeft het gevoel alsof zijn kin en oogleden van ijzer zijn en zijn hoofd drukt maar, drukt maar. Komt dit van de slapeloze nachten, vraagt hij zichzelf. Hij kan daar niet tegen, hij wordt ouder en hij vertrouwt zijn hart niet meer. Hij heeft een beklemd vermoeden hoe zijn einde zal wezen, de zwarte paarden zullen ook hem niet verrassen. Hij tekent met zijn pen kleine figuurtjes op zijn bolle nagels. Langzaam worden zijn nagels zwarte vlekken. Zo heeft hij het vaker gedaan. Op school liep hij met dergelijke nagels vaak dagenlang rond, totdat de juffrouw hem dwong zijn handen te wassen. Hij legt zijn breed geplatte handen voor zich op zijn bureau, maar hij staat op wanneer hij ook de opgezwollen aders wil natekenen. Vita zal naar zijn handen zien en hij wast ze schurend in het fonteintje, tot ze hem pijn gaan doen. Hij moet zich inhouden niet met water en zeep te gaan spelen. O God, wat is hij nog klein. Zullen de bellen tussen zijn vingers hem nog kunnen verleiden? Hij haalt diep adem en zijn borst piept van het vele roken. Maar er kleeft alweer een nieuwe sigaret tussen zijn lippen, want zonder dat zou hij sterven.

Als Vita binnenkomt verandert alles. De druk van zijn hoofd wijkt en hij spert als pas ontwaakt zijn ogen. Zijn bewegingen worden lichter en verrast gluurde hij nog even naar de spiegel. Hij drukt Vita de hand: ‘Ga zitten, ga zitten....’ En hij glimlacht maar. Het kantoor wordt behaaglijk nu Vita hier ademt. En hij glimlacht maar. ‘Sigaretten?’ Hij schuift een doos over de tafel. Aan het vuur dat hij geeft brandt hij bijna zijn handen. Maar hij moet aldoor maar glimlachen. ‘De zon wordt al warm’ zegt Vita. Ze kijkt met rimpels om haar ogen naar het raam, ze zit juist

in het volle licht. Vanuit de schaduw knikt Rucing haar tevreden toe. ‘Als je er last van hebt....’ wuift hij, ‘er staan nog meer stoelen’. Maar Vita verandert niet en Rucing blijft kijken. De glans van haar armen en haar hals verblindt hem meer dan de zon haar. Hij weet geen raad met zijn ogen, hij knippert verlegen. ‘Het is vervelend’, zegt Vita, ‘maar mijn vroegere baas heeft mij in moeilijkheden gebracht. Ik wil daar liever niet teveel over praten, u begrijpt me wel’. Rucing knikt vaderlijk en Vita vertelt verder. Ze houdt haar ogen heel ver open om hem goed aan te zien. Maar hij ontwijkt haar blik en staart naar de grond. Hij ziet de rode punt van haar schoen even op en neer wippen. Dat doet hem denken aan het zilveren potloodje van de typiste en aan zijn bureaulokje. Maar de tijd is nu zo vriendelijk voor hem en de dood komt heel niet in 't zicht. Hij is een correcte zakenman en hij knikt en hij kucht. ‘Goed, goed’, zegt hij, starend in zijn sigarettenrook, ‘dat komt wel in orde’. Hij glimlacht maar en Vita glimlacht mee. ‘Er zal hier weleen plaatsje voor je zijn’. Elk woord draait hij rond om het apart te laten schitteren. Hij voelt zich zo goed, zo goed. ‘Heus?’ vraagt Vita beleefd verwonderd. ‘Heus!’ Hij knikt en glimlacht nog maar aldoor. Vita staat op en geeft hem dankend de hand. Maar Rucing wentelt vriendelijk af. ‘Da's niets, da's niets....’. Hij vertedert zichzelf. Hij raakt haar even aan, wanneer hij zich over zijn bureau buigt. De aantekeningen die hij maakt worden daardoor volkomen onleesbaar. Nog gebogen vraagt hij bijna onhoorbaar naar Vaat. Maar Vita haalt haar schouders op en opnieuw raakt haar lichaam zijn arm. ‘Je weet toch wel, dat ie van je houdt, je weet toch wel.... dat is zo....’. Hij sputtert en veegt met zijn hand langs zijn mond. Door zijn oogharen ziet hij naar Vita, die onder haar zijden blouse

hijgt. 'Is 't werkelijk?' vraagt ze verschrikt. Rucing richt zich op en kijkt bijna blij in haar angstig gezicht. 'Ja, 't is werkelijk. Maar 't geeft natuurlijk niets, 't geeft niets, Goddorie, nee'. Hij steekt weer een sigaret op. Zijn lippen kleven en zijn handen zijn natter dan ooit. Maar nog is Vita er en ze gaat weer zitten en ze rookt weer en ze glimlacht weer. Hij zou haar altijd hier willen houden en tegen Vaat heeft hij niets, absoluut niets. 't Is een goede jongen, ja'. En Vita knikt met hem mee en als ze opstaat knikt ze nog. Maar ze komt terug, zeker, zeker, en ze is hem héél, héél erg dankbaar.

Rucing wacht maar. Hij denkt de dagen door en des nachts is hij te moe om te slapen. Hij komt zijn kantoor binnen met een bloem op zijn jasrevers. Het personeel roept hij bijeen en hij spreekt als een feestredenaar. Ze moeten het goed begrijpen, het is niet erg belangrijk, alleen: hij gaat trouwen. En daar zullen ze ook een goede dag aan hebben, daar kunnen ze op rekenen. (Leve Rucing en leve zijn vrouw!) Hij staat plotseling dwaas stil op straat, zo schrikt hij van zijn eigen gedachten. Hij wil Vita immers alleen maar helpen en verder is er niets, helemaal niets. Als hij langs het personeel gaat voelt hij zich naakt lopen. Hij rent naar de directeurskamer waar hij veiliger is. Hij groet niemand en de typiste kan er uitvliegen als ze weer zo vreselijk over tijd komt. De telefoon neemt hijzelf wel, ja, en als er een dame vraagt hem te spreken, dan dadelijk, dádelijk door laten. En verder doet hij niets dan luisteren. Zijn dat de voetstappen niet van Vita die hij hoort? Maar nee, natuurlijk niet. Waarschijnlijk ligt ze nog in bed nu ze niets te doen heeft, het is nog zo huiverig vroeg. Misschien telt ze op dit ogenblik de bloemen van het behang, één, twee, drie en daarboven

weer drie en daarboven.... De telefoon belt alweer. Is het Vita nu? Nee, het is Vita niet. En de morgen gaat en de middag en de secondewijzer van de kantoorklok begint hem weer te fascineren: al maar rond, al maar rond. Op straat houdt hij uitgesponnen dialogen met Vita. Dit zal hij haar zeggen en zo. Vita glimlacht. Werkelijk, hij heeft het goed met haar voor. Of zal hij haar laten huilen? Hij weet genoeg om haar pijnlijk te treffen. Een jongen op straat schreeuwt hem na. Rucing holt haastig door. God, denkt hij, ik loop nu al voor gek op straat.

Des avonds wandelt hij met Vaat. De ramen van de huizen knipogen hen toe en de bomen wuiven. Hij zou een hand op de arm van Vaat willen leggen, want heus, hij is hem niet slecht gezind. Begrijp dat toch goed en loop niet zo vlug Vaat, want dan begin ik weer te hijgen. Mijn hart is zwak en als ik op een morgen niet weer opsta, zul jij dan ook bloemen brengen? Ik heb je toch ook geholpen. Je mag ondankbaar zijn nu, maar wees het bij mijn dood niet. Zie je die torenklok daar, die telt mijn minuten af. Straks zal ze slaan. Ben jij met je brede borst ook bang om dood te gaan? Je rookt je dure, lichte sigaretten zo voorzichtig. Je hebt mij niet gekend als kind, maar ik zeg je nu, dat mijn jeugd riekt naar sterfkamers. Ik was ernstiger dan de dominee die mij met de hel dreigde en voor de gek hield. En als je niet zo naar boven keek (Vita zetelt waarachtig niet tussen de sterren) dan zou je allang hebben gemerkt, dat ik niet meer om je grapjes lach. Alleen een schor geluid in mijn keel, maar dat kan ook van het roken komen. Nu draaien wij hier maar om en lopen nog eens deze straat uit. Het loopt hier licht, wat is de lucht ijl en ik heb de vage hoop Vita tegen te komen, maar dat gaat je niet aan. Praat maar, toe dan, praat dan toch en lispel verder, ik luister allang niet meer.

‘Ik heb met Vita in de wieg gelegen. We woonden naast elkaar en zij is een dag jonger dan ik’, zegt Vaat. Rucing glimlacht welwillend: ‘Aardig, aardig’. Jawel, denkt hij, dat heb je mij nu al honderdmaal verteld. Je moet niet denken dat je mij daarmee kunt imponeren. Ik moest je kunnen zeggen: en ik heb met Vita in bed gelegen. Zou je dan ook ‘aardig’ glimlachen? Een daalder om je gezicht te zien, je opengesperde mond met je klepperende kunststanden. Maar Vaat, luister Vaat, dat is waarachtig niet waar. ‘Vita heeft het moeilijker dan je beseft, Rucing. Niet alleen dat die vervloekte Meijering haar in het nauw heeft gebracht, maar ze heeft nog van hem gehouden ook. Je weet niet wat dat is. Je kunt dat niet begrijpen omdat je zelf nooit verliefd bent geweest, Rucing’. Als je zo doorgaat Vaat, dan sla je spijkertjes in mijn hart, één, tik, één, tik. Maar goed, praat maar, praat maar, en vertel maar verder van Vita. Ik hoor toch alleen dat, wat ik wil weten. Nu gaan we weer draaien en nog maar eens de straat uit. Zei je dat Vita in je huis had zitten huilen? Ik tel de tegels, één, twee, één, twee, drie, vier. En weer van voren af aan. Je moet niet zo vreselijk hard hollen Vaat, ik raak buiten adem. Heeft ze tegen jou gezegd dat je haar zo goed aanvoelde? God, wat een uitdrukking. Zie je niet dat ik daarom lach? Een stoepje op en een stoepje af. En haar hele levensgeschiedenis heeft ze aan jou verteld? Zo, zo met alle intimiteiten? We moeten deze straat maar inslaan, want het wordt al donker. Wil je niet? Heb je nog tijd genoeg? Ook goed. Ze had altijd al het gevoel dat ze jou kon vertrouwen? Ja, een sigaret kun je krijgen. Maar ze zijn zwaar, te zwaar voor je longen, pas op. En je bent erg, erg intiem met haar geweest? Zie je niet dat we alweer aan het eind van de straat zijn. Maar weer terug en van voren af aan. Je gaat haar

morgenavond spreken? Hol maar door.... Waarom vanavond nog niet? De huizen hebben hun ogen gesloten en het is donker geworden. Stoepje op en stoepje af. God, als ik niet zo laf was.... Vaat ik kan niet meer, houd op, houd op. Heus, nu moet ik werkelijk naar huis. ‘Het spijt me, meneer Vaat....’

Het duister is een kleed waarin ik me kan verschuilen. Ik voel me warm en prettig. Mijn huis is mijn hol, maar nu ben ik op jacht en sluip mijn eigen ramen voorbij. Zal Vaat het merken, dat ik hem volg? Hij is naar Vita gegaan en onzichtbaar wil ik hun gesprek horen. God weet wat ik zoek, en mijn instincten bedriegen mij niet, nu mijn tijd gekomen is. Groet me niet, want ik ben niemand meer. De ene straat uit en de andere straat in. Ik zweef tot voor Vita's raam. Het raam staat open en zij is alleen, zonder Vaat. Ik heb lust te lachen, hard en schrill, als ze maar niet zou schrikken. ‘Vita’. Wat zeg je, dat je toch geschrokken bent? Maar ik ben Rucing, je weet wel Rucing. En kijk me niet met zulke angstige ogen aan. ‘Je kamer is zo gezellig. Is Vaat hier bij je geweest?’ Natuurlijk geloof ik je dadelijk als je nee zegt. Was je van plan morgen bij me te komen? Dat is goed m'n kind, dat is heerlijk. Je komt zo bekoorlijk uit in deze kamer, zo zacht en lief. Nee ik kom niet bij je binnen en ik wil niets anders drinken dan mijn eigen lijden. Kom nu dicht bij mij want ik moet je iets toefluisteren. Wees voorzichtig met Vaat, hij beschaamt jouw vertrouwen. Alles, alles wat je hem vertelt, vertelt hij weer aan mij en aan iedereen. Alles alles, begrijp dat toch goed. ‘Wil je 't niet geloven? Waarachtig, Vita, hij wil zich interessant maken door jouw verhalen. Ik heb hem dóór dien jongen, volkomen door.... En ik zeg het om jullie beider bestwil’. Schrik je daar alweer van en zul je er vannacht niet van slapen? Blijf me toch niet met die angstige ogen

aanzien, Vita. En je handen beven, zie ik. Ik ga Vita, want anders zal ik in lachen uitbarsten en je zou doodgaan van schrik. Ik kan me niet meer goed houden, nee, nee....

Wat heb ik nu nog te doen? Ik heb het spel verloren en kan met gebogen hoofd het veld verlaten. Erger nog, ik draag de smaad van eerloos verliezer. Bijna zou ik verlangen dat de zwarte paarden mij zouden komen halen, wanneer ik niet zo vreselijk bang was. Maar sterker dan ooit verlang ik naar rust, naar vrede. Ik schuw de mensen en trek mij terug in deze kamer. Laat mij toch alleen, alleen met mijn werk, alleen met mijzelf. Ik wil een vreemde worden voor allen die mij kennen. Ik wil werken, machinaal werken, en niet meer denken. Niet meer die door alles snijdende herinneringen. O God, zet mijn gedachten toch stil. Een vrijwillig gevangene wil ik zijn, bij mijn boeken en bij mijn schilderijen, en alles vergeten wat geweest is. Misschien kom ik dan na jaren terug, gelouterd en vernieuwd. Eenmaal zal men toch begrijpen dat ik het goede wilde. Vaat zal het erkennen en Vita, Vita zal het huilend zeggen. Wanneer het niet meer bij mijn leven zal zijn, dan bij mijn dood. Maar hoelang zullen mijn gedachten mij nog pijnigen? Elk geluid dat van buiten komt stoort me. Een zucht doet me beven, een lach laat me ineenkrimpen. En het gezicht van Vaat kan ik niet meer kwijt worden. Zijn vaste en woedende stem dringt door alles heen. 'Bewijs dan dat ik alles verteld heb, bewijs dan.... kun je niet, kún je niet....' Hij stond voor me in de gang. Waarom kon ik niets zeggen? Waarom heb ik mij niet verdedigd? Deze afloop was te onverwachts, deze situatie te verrassend. Het spel dat ik zo zorgvuldig speelde heeft mijzelf overbluft. Ik weet dat het een spel is geweest,

een spel, waarachtig, met ongedachte mogelijkheden. Op de hatelijke glimlach van Vaat was ik niet berekend. 'Je opzet is mislukt, Rucing, je ziet 't....' En dan komt Vita die zo stil en bleek a enter zijn rug school. Ze knikt alleen. 'Je opzet....' O God, mijn hart klopt stekend, mijn hoofd doet me pijn, en ik ben misselijk van verdriet. Ze wandelen samen weg, arm in arm, blij en gelukkig wellicht.... Ik ga een boek nemen en ik wil lezen. Maar welk boek zal mij nu nog interesseren? Op elke bladzijde grijnst Vaat mij aan en Vita schikt de letters rond zijn hoofd. 'Je opzet is mislukt'. Als ik het boek dichtsla, zoenen ze elkaar op het kaft. Vita, heb je dan zo weinig van mij begrepen?

Eenmaal, denk ik, zal ik mij kunnen verdedigen. Staande op een trans, zal ik spreken, eenvoudig en beheerst maar doordringend en overtuigend met ieder woord. Mijn gehoor zal groot zijn. Allen die mij nu niet begrijpen zullen dan stil luisteren. En ik zie hun hoofden reeds knikken, hun beschaamde gezichten buigen zich. Mijn tijd komt, want nog altijd geloof ik dat het goede beloond wordt. Is het niet bij mijn leven, dan zeker bij mijn dood. Maar tot zolang zal ik wachten en stil zijn. Zal ik lijden en eenzaam wezen. O Vita. Wat hiervoor geweest is, ban ik uit mijn gedachten. Alle dingen worden nieuw. De tijd is mijn vriend en de minuten brengen mij stap voor stap nader bij mijn doel. Mijn dood zal zacht zijn, mijn begrafenis een hulde van bloemen en kransen. De paarden draven feestelijk. Ik hoor reeds hun hoeven slaan, en boven mijn graf klinken ontroerde stemmen. Ik luister er glimlachend naar, want glimlachend zal ik inslapen. De mensen verdwijnen, maar nóg zal ik niet alleen blijven. Een vrouw komt terug. Haar tranen voel ik op mijn gezicht, en boven mijn hoofd zullen de rozen bloeien die zij

zal strelen. O Vita. Dat ogenblik nadert, nadert met de tikken van het bureaulokje. De secondewijzer gaat snel, omhoog, omlaag. O God, de dood komt.... Het zal heerlijk zijn. Maar ik ben zo bang, zo vreselijk bang....